

**ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ & ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ (Κ.ΑΛ.Ο.)**

ΑΘΗΝΑ, Ιανουάριος 2021

Πρόλογος

ΗΛΙΑ ΓΙΑΤΣΙΟΥ

ΠΡΟΕΔΡΟΥ Δ.Σ. Ε.Ε.Τ.Α.Α.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζοντας το ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η Κοινωνική Οικονομία σε ζητήματα όπως η καταπολέμηση της φτώχειας, η ενίσχυση ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, η δημιουργία απασχόλησης και η προώθηση της κοινωνικής συνοχής, αντιμετωπίζει την Κοινωνική Οικονομία ως «βασικό συστατικό του σχεδίου σύγκλισης της Ευρωπαϊκής Ένωσης» και ενισχύει ανάλογες πρωτοβουλίες.

Το 2017 καταγράφηκαν περίπου δύο εκατομμύρια οντότητες Κοινωνικής Οικονομίας στην Ευρώπη, ποσοστό δηλαδή, 10-12%, περίπου, όλων των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων. Οι αριθμοί αυτοί μαρτυρούν το δυναμισμό και τη σημασία του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας στην ευρωπαϊκή οικονομία.

Το είδος, η δυναμική των κοινωνικών επιχειρήσεων, τα αποτελέσματα που δημιουργεί η δράση τους, έχει διαπιστωθεί ότι επηρεάζονται σημαντικά από τις συνθήκες ενός τόπου, δηλαδή τις κοινωνικές, οικονομικές, πολιτισμικές και περιβαλλοντικές ιδιαιτερότητές του και την παρουσία μηχανισμών στήριξης σε αυτόν.

Στο πλαίσιο αυτό, προδιαγράφεται ως ιδιαίτερα σημαντικός ο ρόλος της Αυτοδιοίκησης, ως φορέα που υποκινεί και συντονίζει την τοπική ανάπτυξη. Ποιός ακριβώς είναι αυτός ο ρόλος, πώς μπορεί να ασκηθεί, τί πρέπει να γνωρίζει η Αυτοδιοίκηση για να παρέμβει, ποιά μέσα και εργαλεία μπορεί να αξιοποιήσει για να στηρίξει τις σχετικές πρωτοβουλίες στην περιοχή της, είναι ορισμένα από τα θέματα που διαπραγματεύεται ο παρών οδηγός.

Ελπίζουμε να αποτελέσει ένα ακόμη βοήθημα για τους Δήμους που θα επιδιώξουν να υποκινήσουν και να ενισχύσουν ανάλογες πρωτοβουλίες στην περιοχή τους.

Πρόλογος

Σπύρου ΣΠΥΡΙΔΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΟΝΤΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ Ε.Ε.Τ.Α.Α.

Η Κοινωνική Οικονομία, ιδιαίτερα σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, μπορεί να διαδραματίσει έναν σημαντικό ρόλο, ενισχύοντας την απασχόληση, προάγοντας συλλογικές μορφές συνεργασίας, δημιουργώντας τοπικό εισόδημα και καλύπτοντας κοινωνικές ανάγκες που πιθανόν δεν επιλέγει ο ιδιωτικός τομέας να ικανοποιήσει.

Στην Ελλάδα, από το 2012 και μετά, εμφανίζεται μια ανοδική τάση στην ίδρυση Κοινωνικών Επιχειρήσεων, στον αριθμό των απασχολουμένων και στο εύρος των θεματικών τομέων δραστηριοποίησής τους.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, συνδέθηκε εξ' αρχής με το εγχείρημα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας και στήριξε, σε πολλές περιπτώσεις, την ανάπτυξή της. Η συμβολή της παραμένει σημαντική, αφού γνωρίζει, όσο κανείς άλλος, τις ανάγκες, τα προβλήματα αλλά και τις δυνατότητες και ευκαιρίες που μπορούν να αξιοποιηθούν από το κοινωνικό κεφάλαιο της περιοχής της. Η Αυτοδιοίκηση μπορεί με τις πρωτοβουλίες και τις δράσεις της να δημιουργήσει μηχανισμούς και δίκτυα συνεργασίας, να καλλιεργήσει τη συνεργασία δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, τοπικών και περιφερειακών αρχών, ώστε να δημιουργηθεί πρόσφορο έδαφος και να καλλιεργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες για την επιτυχία του εγχειρήματος της Κοινωνικής Οικονομίας.

Στο χρονικό διάστημα που μεσολάβησε, η ΕΕΤΑΑ, παρακολούθησε, διερεύνησε και κατέγραψε ανάγκες, εμπειρίες, πληροφορίες, Παραδείγματα, στατιστικά στοιχεία, θεσμικές και χρηματοδοτικές ευκαιρίες, χρήσιμα εργαλεία και άλλο υλικό, το οποίο και παρουσιάζει στον συγκεκριμένο οδηγό. Στόχος του είναι να πληροφορήσει την Αυτοδιοίκηση για όλες τις πτυχές του ζητήματος, να αναδείξει τα οφέλη που μπορούν να προκύψουν και κυρίως, να τεκμηριώσει συγκεκριμένες προτάσεις για τα είδη των παρεμβάσεων που μπορεί να αναλάβει η Αυτοδιοίκηση προκειμένου να ωθήσει την ανάπτυξη και να στηρίξει τον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας στην περιοχή της.

Καλή ανάγνωση και καλή επιτυχία σε όσους προχωρήσουν σε σχετικές δράσεις!

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΟΡΙΣΜΟΙ, ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ, ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΡΙΣΙΜΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.- ΦΟΡΕΙΣ Κ.ΑΛ.Ο.	9
1.1. Ορισμοί.....	9
1.2. Ιστορικό και θεσμικό πλαίσιο	10
1.3. Η γενική εικόνα της Κ.Ο. σε ευρωπαϊκό επίπεδο	11
1.4. Η ιδιαιτερότητα της κοινωνικής οικονομίας και των Κοιν.Σ.ΕΠ.....	12
1.4.1. Η κοινωνική διάσταση.....	12
1.4.2. Η Επιχειρηματική διάσταση	14
1.4.3. Η τοπική διάσταση	14
1.4.4. Η Αναπτυξιακή διάσταση	14
1.5. Τα κρίσιμα στοιχεία για την αναγνωρισιμότητα και τη βιωσιμότητα μιας Κοιν.Σ.Επ.....	15
1.6. Φορείς Κ.ΑΛ.Ο.....	16
1.6.1. Φορείς Κ.ΑΛ.Ο σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Εργασίας	16
1.6.2. Φορείς Κ.ΑΛ.Ο. σύμφωνα με τον Ν. 4430/2016	21
1.7. Φορείς ΚΑΛΟ και διαδικασίες ίδρυσης	23
1.8. Φορείς ΚΑΛΟ και δυνατότητες Χρηματοδότησης	23
1.9. Φορείς Κ.ΑΛ.Ο. και επιχειρηματικός σχεδιασμός	24
2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ	25
2.1. Κοινωνικές Επιχειρήσεις σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.....	25
2.1.2. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις σε περιφερειακό επίπεδο.....	26
2.2. Φορείς Υποστήριξης της Κοινωνικής Οικονομίας	40
2.2.1. Υπηρεσίες /Δομές υποστήριξης	40
2.2.2. Συλλογικότητες (Ομοσπονδίες, Συνομοσπονδίες, Δίκτυα), Αναπτυξιακές Συμπράξεις και Φορείς.....	41
2.2.3. Ακαδημαϊκά / Ερευνητικά Ιδρύματα	42
2.2.4. Ανώνυμες Αναπτυξιακές Εταιρείες ΟΤΑ	43
2.2.5. Τραπεζικό Σύστημα	44
3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΔΙΕΘΝΗ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΟ.....	45
3.1. Παραδείγματα από τον Ευρωπαϊκό Χώρο	45
3.1.1. Χαρακτηριστικά Ευρωπαϊκών Πρακτικών.....	45
3.1.2. Οικοσύστημα Τρέντο.....	45
3.1.3. Οικοσύστημα Συνεταιρισμών Εργαζομένων Mondragon.....	46

3.2. Το παράδειγμα του Καναδά	46
3.3. Παραδείγματα από τον Ελληνικό Χώρο	46
3.3.1 Η περίπτωση της Καρδίτσας.....	46
3.3.2 Κρήτη: Οικοσύστημα και Ομάδα Κ.Ο. της Περιφέρειας	51
3.3.3. Πρωτοβουλίες της πόλης της Αθήνας	53
4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ : ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ – ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ.....	56
4.1. Εργαλεία Κοινωνικής Καινοτομίας	56
4.1.1. Εργαλείο Αποτύπωσης Κοινωνικού Αντίκτυπου	56
4.1.2. Εργαλείο Οργανωσιακής Αυτο-αξιολόγησης Φορέων Κ.ΑΛ.Ο. CAFsocial	56
4.1.3. Εργαλείο ελεύθερης και ανοικτής πρόσβασης / Καλύτερη Επιχειρηματικότητα (ΟΟΣΑ):	57
4.2. Μορφές Καινοτομίας / Παραδείγματα.....	57
4.2.1. Κοινωνική Καινοτομία	58
4.2.2. Χρηματική Καινοτομία	58
5^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	60
5.1. Κ.ΑΛ.Ο και σχέση με Δημόσιο και Ιδιωτικό Τομέα στο Παραγωγικό και Οικονομικό σύστημα	60
5.2. Τόπος, τοπική ιδιαιτερότητα και Κ.ΑΛ.Ο.	61
5.3 Ο ρόλος της Τ.Α. στην ανάπτυξη της Κ.ΑΛ.Ο.	61
5.4. Θεσμικές δυνατότητες συνεργασίας ΚΑΛΟ & Τοπικής Αυτοδιοίκησης	63
6^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΠΕΔΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ Κ.ΑΛ.Ο.....	66
6.1. Πεδίο 1ο: Διάγνωση εμποδίων και προβλημάτων ανάπτυξης Κ.ΑΛ.Ο. σε τοπικό επίπεδο.....	66
6.2. Πεδίο 2ο: Πρωτοβουλίες Ενημέρωσης ευαισθητοποίησης, προβολής και προώθησης της Κ.ΑΛ.Ο. σε τοπικό επίπεδο	66
6.3. Πεδίο 3ο: Αξιοποίηση των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. για την τοπική -ενδογενή ανάπτυξη.....	67
6.4. Πεδίο 4ο: Δικτύωση σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο	68
6.5. Πεδίο 5ο: Διερεύνηση - αξιοποίηση της Γνώσης (εξειδικευμένης και ανοικτής)	69
ΙΣΤΟΧΩΡΟΙ.....	71
ΠΗΓΕΣ	72
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	73
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.....	76

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας σε Εθνικό Επίπεδο (κλάδος δραστηριότητας σύμφωνα με την ταξινόμηση ΣΤΑΚΟΔ 08)	25
Εικόνα 2: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Αττικής.....	27
Εικόνα 3: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	28
Εικόνα 4: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Θεσσαλίας.....	29
Εικόνα 5: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου	30
Εικόνα 6: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Κρήτης	31
Εικόνα 7: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	32
Εικόνα 8: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης	33
Εικόνα 9: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας	34
Εικόνα 10: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	35
Εικόνα 11: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Ηπείρου	36
Εικόνα 12: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	37
Εικόνα 13: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Ιόνιων Νήσων	38
Εικόνα 14: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου....	39

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης Α.Ε Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε.
- Ενεργειακές Κοινότητες Ε.Κοιν.
- Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη ΕΚΕ
- Ευρωπαϊκή Ένωση Ε.Ε.
- Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή ΕΟΚΕ
- Κοινό Πλαίσιο Αξιολόγησης για Φορείς Κοινωνικής Οικονομίας CAFsocial
- Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση Κοιν.Σ.Επ
- Κοινωνικός Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης Κοι.Σ.Π.Ε
- Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία Κ.ΑΛ.Ο.
- Κοινωνική Επιχειρηματικότητα Κ.Ε.
- Κοινωνική Οικονομία Κ.Ο.
- Κοινωνική Καινοτομία Κ.Κ.
- Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης Α΄ Βαθμού Ο.Τ.Α. Α΄ βαθμού (Δήμοι)
- Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης Β΄ Βαθμού Ο.Τ.Α. Β΄ βαθμού (Περιφέρειες)
- Περιφέρεια Κρήτης Π.Κ.
- Αναπτυξιακή Καρδίτσας Α.Ε ΑΝ.ΚΑ Α.Ε
- CrowdFunding (Πληθοπορισμός) CF

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Κοινωνική Οικονομία, από την εμφάνισή της και τη σύστασή της, ως ενώσεις και συνεταιρισμοί στην Ευρώπη του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα, έχει διαδραματίσει ένα σημαντικό ρόλο στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

Αν και, όπως θα διαφανεί στη συνέχεια, υπάρχουν διαφορετικοί ορισμοί της Κοινωνικής Οικονομίας και τα μοντέλα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας διαφέρουν από χώρα σε χώρα, γίνεται γενικώς αποδεκτό ότι η αναπτυξιακή ώθηση σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, η τοπική διαφορετικότητα και ιδιαιτερότητα αποτελούν τα βασικά στοιχεία (τον πυρήνα) της Κοινωνικής Επιχείρησης, όπως επίσης και ότι η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα είναι βασικό συστατικό του Ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου και συνδέεται στενά με τη στρατηγική «ΕΕ 2020» (ΕΟΚΕ, 2011).

Αυτή η διασύνδεση Κοινωνικής Οικονομίας και Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας με το τοπικό επίπεδο, καθώς και οι διαμορφούμενες σχέσεις με την τοπική κοινωνία θέτουν άμεσα το ζήτημα της σχέση της με τον βασικό εκπρόσωπο της τοπικής κοινωνίας, την Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Ο παρών Οδηγός, αξιοποιώντας παραδείγματα, πρακτικές και εμπειρίες της Κοινωνικής Οικονομίας σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο και αναλύοντας το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο, τόσο για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (Κ.Α.Ο.) όσο και για την Τοπική Αυτοδιοίκηση επιχειρεί:

- Να παρουσιάσει την υφιστάμενη κατάσταση σε ευρωπαϊκό, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο προκειμένου να αναδειχθεί η σημασία της Κ.Α.Ο., μέσα από ποσοτικά στοιχεία
- Να δώσει χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με φορείς υποστήριξης, εργαλεία και καινοτομικά στοιχεία που μπορούν να αξιοποιηθούν στο τομέα της Κ.Α.Ο.
- Να προτείνει ενδεικτικά πεδία παρέμβασης για την ανάληψη πρωτοβουλιών από την Τοπική Αυτοδιοίκηση στον τομέα, με στόχο την προώθηση της Κοινωνικής Οικονομίας και της Τοπικής Ανάπτυξης
- Να αναδείξει ορισμένα παραδείγματα Κ.Α.Ο. που αναπτύχθηκαν στον ελληνικό χώρο ώστε να διαφανούν τα προβλήματα και οι δυσκολίες στην πράξη

Επισημαίνεται ότι ο Οδηγός δεν προωθεί συγκεκριμένη πρόταση, αλλά παραθέτει εναλλακτικές προτάσεις και ιδέες που μπορούν να λάβουν υπόψη τους οι δύο βαθμοί αυτοδιοίκησης, εφόσον θελήσουν να ενισχύουν το θεσμό της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.

Για τη σύνταξη του οδηγού συνεργάστηκαν οι:

Κώτσιος Βάιος, Msc, PhD, Περιβαλλοντολόγος

Μπέλλης Βασίλης, Χημικός Μηχανικός, Γενικός Διευθυντής ANKA

Τζουβελέκας, Μανώλης Οικονομολόγος, ΕΜΡΑ, PhD

Φεγγίτης Δημήτρης, Οικονομολόγος, Στέλεχος ΕΕΤΑΑ

Χρήσιμες συμβουλές κατά τη σύνταξη του οδηγού έδωσαν η Βίκυ Φλέγγα, Οικονομολόγος, Msc Περιφερειακή Ανάπτυξη και ο Γ. Γούπιος, Οικονομολόγος, Διευθυντής Οργάνωσης, Οικονομικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος της Ε.Ε.Τ.Α.Α.

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΟΡΙΣΜΟΙ, ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ, ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΡΙΣΙΜΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.- ΦΟΡΕΙΣ Κ.ΑΛ.Ο.

1.1. Ορισμοί

Η κοινωνική οικονομία, ως δραστηριότητα, συνδέεται ιστορικά με τις αρχές των ενώσεων και συνεταιρισμών που συστάθηκαν στην Ευρώπη του 18ου και 19ου αιώνα, ως αντίδραση των πιο ευάλωτων κοινωνικών ομάδων στις δύσκολες συνθήκες διαβίωσης που δημιούργησε η βιομηχανική επανάσταση (Monzon & Chavez, 2012). Από τότε, οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας έχουν διαδραματίσει έναν σημαντικό ρόλο, τόσο στην οικονομική ανάπτυξη, όσο και στην κοινωνική συνοχή και ευημερία. Οι κανόνες που διέπουν τις οντότητες (φορείς) της κοινωνικής οικονομίας, σχετικά με τη διανομή κερδών, την ιδιοκτησία, τον κοινωνικό αντίκτυπο, τις τοπικές κοινότητες και την βιώσιμη ανάπτυξη, τις καθιστούν ιδιαίτερα χρήσιμες σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα, ενώ παράλληλα έχουν αποδειχθεί ιδιαίτερα ανθεκτικές σε βραχυπρόθεσμες οικονομικές δυσκολίες.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η κοινωνική οικονομία προοδευτικά θεωρείται ως αποτελεσματικό εργαλείο για την καταπολέμηση της φτώχειας, την ενίσχυση ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, τη δημιουργία απασχόλησης και την προώθηση της κοινωνικής συνοχής, γι' αυτό και οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης προωθούν την ανάπτυξή της. Η κοινωνική οικονομία αποτελεί βασικό συστατικό στο σχέδιο σύγκλισης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη μιας οικονομίας βασισμένης στην αλληλεγγύη (European Commission, 2011).

Στον όρο κοινωνική οικονομία αποδίδονται αρκετές εναλλακτικές έννοιες όπως: **«τρίτος τομέας», «μη κερδοσκοπικός τομέας», «αλληλέγγυα οικονομία», «εναλλακτική οικονομία», «οικονομία του μη κέρδους»** (Westlund, 2003).

Παρά τις προσπάθειες ακαδημαϊκών, διεθνών οργανισμών, θεσμικών οργάνων της Ε.Ε, εθνικών κυβερνήσεων και εκπροσώπων της κοινωνικής οικονομίας δεν υπάρχει ακόμη ένας καθολικά αποδεκτός ορισμός της κοινωνικής οικονομίας. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η κοινωνική οικονομία περιλαμβάνει διάφορες δραστηριότητες, πολλές μορφές οντοτήτων που διεξάγουν αυτές τις δραστηριότητες και δυσδιάκριτες, ορισμένες φορές, διαφορές από άλλους ιδιωτικούς οικονομικούς παράγοντες και το δημόσιο τομέα. Ενδεικτικοί ορισμοί που απαντώνται είναι οι ακόλουθοι:

- ✓ Η Γενική Διεύθυνση Εσωτερικής Αγοράς, Βιομηχανίας, Επιχειρηματικότητας και Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναφέρει ότι η κοινωνική οικονομία έχει ως στόχο να αποφέρει κέρδη για ανθρώπους που δεν είναι επενδυτές ή ιδιοκτήτες μιας επιχείρησης,
- ✓ Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD) αναφέρει ότι η κοινωνική οικονομία είναι ένα ολόκληρο τμήμα της οικονομίας που αποτελείται από οντότητες που στοχεύουν στην αύξηση της κοινωνικής ένταξης και στη μείωση των ανισοτήτων, δημιουργώντας παράλληλα οικονομική αξία.
- ✓ Οι Liger, Stefan & Britton (2016) στην πρόσφατη μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Κοινωνική Οικονομία, διατύπωσαν τον εξής ορισμό: «η κοινωνική οικονομία αποτελείται από ιδιωτικές, επίσημα οργανωμένες επιχειρήσεις και δίκτυα που λειτουργούν βάσει δημοκρατικών και συμμετοχικών διαδικασιών λήψης αποφάσεων,

παράγοντας εμπορικά και μη αγαθά και υπηρεσίες»ⁱ

- ✓ Σύμφωνα με την ΕΟΚΕ (INT 589) “καθώς οι εθνικοί ορισμοί διαφέρουν, η κοινωνική επιχειρηματικότητα θα πρέπει να νοείται στη βάση κοινών χαρακτηριστικών όπως ο κοινωνικός σκοπός, η επανεπένδυση των κερδών και η πλειάδα νομικών μορφών και τρόπων συμμετοχής”.

Στην Ελλάδα, ο **N. 4019/2011**, όρισε ως Κοινωνική Οικονομία: *"Το σύνολο των οικονομικών, επιχειρηματικών, παραγωγικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, οι οποίες αναλαμβάνονται από νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων, των οποίων ο καταστατικός σκοπός είναι η επιδίωξη του συλλογικού οφέλους και η εξυπηρέτηση γενικότερων κοινωνικών συμφερόντων"*.

Ο πιο πρόσφατος νόμος για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, ο 4430/2016, όρισε ως Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία: *«Το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων που στηρίζονται σε μία εναλλακτική μορφή οργάνωσης των σχέσεων παραγωγής, διανομής, κατανάλωσης και επανεπένδυσης, βασισμένη στις αρχές της δημοκρατίας, της ισότητας, της αλληλεγγύης, της συνεργασίας, καθώς και του σεβασμού στον άνθρωπο και το περιβάλλον»*.

Τόσο το θεσμικό όσο και το νομικό, οικονομικό και επιχειρηματικό πλαίσιο διαφέρουν μεταξύ των κρατών μελών. Παρά τις όποιες διαφορές, τα μοντέλα κοινωνικής επιχειρηματικότητας προσδίδουν αναπτυξιακή ώθηση σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Δεν είναι απαραίτητο ούτε και ζητούμενο να υπάρχει ομοιογενής προσέγγιση. Η τοπική ιδιαιτερότητα, εφόσον τηρούνται τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν μια επιχείρηση ως κοινωνική, αποτελεί το βασικό κριτήριο ανάπτυξης των κοινωνικών επιχειρήσεων. Επιπλέον, “η κοινωνική επιχειρηματικότητα είναι βασικό συστατικό του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου. Συνδέεται στενά με τη στρατηγική "ΕΕ 2020" και συνεισφέρει σημαντικά στην κοινωνία” (ΕΟΚΕ, 2011).

1.2. Ιστορικό και θεσμικό πλαίσιο

Το 1997, η σύνοδος κορυφής του Λουξεμβούργου αναγνώρισε το ρόλο των εταιρειών κοινωνικής οικονομίας στην τοπική ανάπτυξη και στην δημιουργία θέσεων απασχόλησης και δρομολόγησε την πιλοτική πρωτοβουλία "Τρίτο σύστημα και απασχόληση", με την κοινωνική οικονομία ως τομέα αναφοράς.

Έντονη δραστηριότητα¹ στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, υπήρξε **το 1989**. Εκείνο το έτος η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε μια ανακοίνωση με τίτλο «Επιχειρήσεις στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας: η Ευρωπαϊκή αγορά χωρίς σύνορα», χρηματοδότησε την 1^η Ευρωπαϊκή Διάσκεψη για την Κοινωνική Οικονομία στο

ⁱ Σε αυτό το πλαίσιο οι συγγραφείς (2016), προτείνουν ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά για την κατάταξη φορέων στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας και το διαχωρισμό τους από άλλες επιχειρήσεις :

- η υπεροχή του ατόμου: η κοινωνική οικονομία βασίζεται στην υπεροχή του ατόμου και των κοινωνικών στόχων σε σχέση με το κεφάλαιο,
- βιώσιμη ανάπτυξη: ο γενικός στόχος των δραστηριοτήτων κοινωνικής οικονομίας δε δίνει έμφαση στην επιδίωξη του κέρδους και τη διανομή του στους ιδιοκτήτες,
- κοινωνική και οικονομική ισορροπία: κατά την άσκηση των δραστηριοτήτων τους, οι συντελεστές της κοινωνικής οικονομίας επικεντρώνονται σε κοινωνικούς στόχους,
- δημοκρατική διακυβέρνηση και ιδιοκτησία: οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας λειτουργούν σύμφωνα με δημοκρατικές, διαφανείς και συμμετοχικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

Παρίσι και επίσης δημιούργησε Μονάδα Κοινωνικής Οικονομίας στο πλαίσιο της Γενικής Διεύθυνσης (ΓΔ) Επιχειρηματικής Πολιτικής, Διανεμητικών Συναλλαγών, Τουρισμού και Κοινωνικής Οικονομίας (σημερινή ΓΔ Επιχειρήσεων και Βιομηχανίας).

To 1990 συγκροτήθηκε και λειτούργησε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η Διακομματική Ομάδα Κοινωνικής Οικονομίας. **To 2006**, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κάλεσε την Επιτροπή «να σεβαστεί την κοινωνική οικονομία και να παρουσιάσει μια ανακοίνωση σχετικά με αυτόν τον ακρογωνιαίο λίθο του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου».² **To 2009**, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε έκθεση η οποία αναγνώρισε την κοινωνική οικονομία ως κοινωνικό εταίρο και ως κύριο παράγοντα για την επίτευξη των στόχων της στρατηγικής της Λισαβόνας³. Επίσης, **to 2011**, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέλαβε σημαντικές πρωτοβουλίες για την προώθηση των κοινωνικών επιχειρήσεων, όπως η *Πρωτοβουλία για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα* (Social Business Initiative-2011).

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (European Economic and Social Committee - EESC) έχει δημοσιεύσει πολυάριθμες εκθέσεις και γνωμοδοτήσεις σχετικά με την κοινωνική οικονομία και την συμβολή των κοινωνικών επιχειρήσεων στην επίτευξη πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών στόχων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

To 2016, η Ομάδα Εμπειρογνομώνων για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα (GECES, 2016), στην μελέτη που συνέταξε για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, πρότεινε τέσσερις (4) άξονες παρεμβάσεων για την ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας:

- ⇒ **Αυξημένη ορατότητα, αναγνώριση και ταυτότητα των κοινωνικών επιχειρήσεων**, με παρεμβάσεις όπως α) η συλλογή και προβολή καλύτερων στοιχείων σχετικά με την προστιθέμενη αξία των κοινωνικών επιχειρήσεων, β) η προώθηση της συνεργασίας των κοινωνικών επιχειρήσεων σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, γ) η ενσωμάτωση, από πλευράς τοπικών και περιφερειακών αρχών, της διάστασης των κοινωνικών επιχειρήσεων στις σχετικές πολιτικές, προγράμματα και πρακτικές.
- ⇒ **Βελτίωση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση**, με παρεμβάσεις όπως: α) παροχή αυξημένων πόρων σε προγράμματα κατάρτισης, θερμοκοιτίδες και ενδιάμεσους φορείς για τη ανάπτυξη επιχειρηματικών δεξιοτήτων, β) προσέκλυση περισσότερων οικονομικών πόρων για τις κοινωνικές επιχειρήσεις και γ) ενίσχυση των ιδιωτικών επενδύσεων στις κοινωνικές επιχειρήσεις.
- ⇒ **Βελτίωση του νομικού περιβάλλοντος**, με παρεμβάσεις όπως: α) κατασκευή θεσμικού πλαισίου που να προωθεί την κοινωνική επιχειρηματικότητα, β) προώθηση διασυνοριακής συνεργασίας κοινωνικών επιχειρήσεων, γ) χρήση κοινωνικών κριτηρίων στους δημόσιους διαγωνισμούς προμήθειας και δ) αύξηση της ευαισθητοποίησης σχετικά με τους κανόνες για τις κρατικές ενισχύσεις
- ⇒ **Διεθνής ανάπτυξη**, με παρεμβάσεις όπως: α) αύξηση των πληροφοριών ανοιχτού κώδικα σχετικά με την κοινωνική οικονομία και τις κοινωνικές επιχειρήσεις και την υποστήριξη παγκόσμιων οικοσυστημάτων, β) ανάληψη ηγετικού ρόλου στην προώθηση της παγκόσμιας συνεργασίας για την υποστήριξη της κοινωνικής οικονομίας και στην ανταλλαγή γνώσεων και γ) συμπερίληψη της κοινωνικής οικονομίας στην διαμόρφωση όλων των μελλοντικών πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών αποφάσεων και διαπραγματεύσεων.

1.3. Η γενική εικόνα της Κ.Ο. σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Οι παραδοσιακές οντότητες Κ.Ο. (συνεταιρισμοί, σύνδεσμοι και αλληλασφαλιστικές εταιρίες) απασχολούσαν πάνω από 14 εκατομμύρια ανθρώπους το 2010, που αντιστοιχούσαν στο 6,5% του συνολικού οικονομικά ενεργού πληθυσμού της Ε.Ε., σε αντίθεση με 11 εκατομμύρια απασχολούμενων το 2002 και 6,5% ποσοστό επί του οικονομικά ενεργού πληθυσμού (μελέτη των Liger, Stefan & Britton (2016) για λογαριασμό

της Ευρωπαϊκής Επιτροπής).

Ειδικά οι συνεταιρισμοί, το 2017, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, έφταναν στους 221.960 και ο αριθμός των εργαζομένων σε αυτούς έφτανε τους 4.710.595. Αν συνυπολογιστούν τα μέλη των συνεταιρισμών, το ύψος της συνολικής απασχόλησης ανέρχεται σε 15 εκ. ανθρώπων. Η συνολική απασχόληση σε συνεταιρισμούς, στις 156 χώρες των 5 ηπείρων, που κάλυψε η μελέτη για το 2017, ήταν 279.396.867 (μελέτη του International Organisation of Industrial, Artisanal and Service Producers' Cooperatives (CICOPA).

Στην Ευρώπη υπάρχουν περίπου 2 εκατομμύρια οντότητες κοινωνικής οικονομίας, που αντιπροσωπεύουν περίπου το 10-12% όλων των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων.

Ωστόσο, δεν υπάρχουν ακόμη ακριβή συνολικά συγκρίσιμα ευρωπαϊκά στατιστικά στοιχεία σχετικά με την κοινωνική οικονομία. Ορισμένοι λόγοι έλλειψης στοιχείων είναι:

- (i) η απουσία ενός εναρμονισμένου και κοινά αποδεκτού ορισμού της κοινωνικής οικονομίας,
- (ii) οι δυσκολίες εξαγωγής ακριβών στοιχείων σχετικά με τις οντότητες κοινωνικής οικονομίας από άλλες σχετικές υφιστάμενες στατιστικές κατηγορίες και,
- (iii) το γεγονός ότι παραδοσιακοί δείκτες όπως το ΑΕΠ δεν λαμβάνουν υπ' όψιν τα βασικά στοιχεία της κοινωνικής οικονομίας.
- (iv) η Eurostat δε συγκεντρώνει στατιστικά στοιχεία για την Κ.Ο όσον αφορά στο μέγεθος και τη σύνθεσή της, προσθέτοντας ένα επίπεδο αβεβαιότητας στη σύγκριση των δεδομένων μεταξύ των κρατών μελών για τα οποία υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία.

Στα παραπάνω χρειάζεται να προστεθούν και οι διαφορές που παρατηρούνται στην νομοθεσία των ευρωπαϊκών χωρών, όσον αφορά τις διαθέσιμες νομικές μορφές επιχειρήσεων και οργανισμών καθώς και οι διαφορές σχετικά με την επίσημη αναγνώριση και θεσμοθέτηση της κοινωνικής οικονομίας ως θεσμό. Στατιστικά στοιχεία σχετικά με την επίσημη αποδοχή του όρου Κοινωνική Οικονομία από κάθε ευρωπαϊκή χώρα παρουσιάζονται στην μελέτη των Monzon & Chaves (2012, σ. 39). Οι Monzon & Chaves (2012, σ. 42) στην μελέτη τους παραθέτουν επίσης τις νομικές μορφές κοινωνικών επιχειρημάτων που αναγνωρίζονται σε κάθε ευρωπαϊκή χώρα.

Στο πλαίσιο του παρόντος οδηγού γίνεται η διάκριση μεταξύ:

- Κ.Α.Ο. που ορίζει ο Διεθνής Οργανισμός Εργασίας (International Labor Organization, ILO) και
- Κ.Α.Ο. που προβλέπει ο Ν. 4430/2016 (ειδικές μορφές που καθορίζονται στο συγκεκριμένο Νόμο).

1.4. Η ιδιαιτερότητα της κοινωνικής οικονομίας και των Κοιν.Σ.ΕΠ.

Η Κοινωνική Οικονομία και η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα αποτελούν έννοιες με πολλές διαστάσεις: την **κοινωνική, την επιχειρηματική, την περιβαλλοντική, την τοπική και την αναπτυξιακή.**

1.4.1. Η κοινωνική διάσταση

Είναι αυτή που προσδιορίζει το «άλλο επιχειρείν». Η κοινωνική διάσταση καθορίζει την κοινωνική επιχείρηση. Αυτό το «νέο», το «άλλο» επιχειρείν πρέπει να έχει τη δική του «ανθρώπινη ηθική» που στηρίζεται σε ανθρώπινες αξίες. Η κοινωνική διάσταση επιβάλλει την υιοθέτηση αξιών, όπως, ενδεικτικά, οι ακόλουθες:

- Εμπιστοσύνη:** Ο πελάτης, ο καταναλωτής, δεν θα πρέπει να αμφιβάλλει ούτε στιγμή ότι το προϊόν ή η υπηρεσία που αγοράζει είναι «κατώτερο» από αυτό που συμφωνήθηκε. Η σχέση εμπιστοσύνης είναι αξία, η οποία κατοχυρώνει και αναδεικνύει την επιχείρηση.
- Σεβασμός:** Σε κάθε πελάτη, ανεξάρτητα από τους λόγους που προτίμησε την επιχείρηση, οι προσδοκίες του πρέπει να αντιμετωπίζονται με σεβασμό και να ενημερώνεται για κάθε αλλαγή σε αυτό που συμφωνήθηκε.
- Ισοτιμία:** Το προσφερόμενο προϊόν είναι της ίδιας ποιότητας για όλους τους πελάτες. Οι ανάγκες που οι Κ.ΑΛ.Ο. ικανοποιούν δεν διαφοροποιούνται από πολίτη σε πολίτη. Καμιά διαφοροποίηση δεν δικαιολογείται και με κανένα κριτήριο εισοδηματικό, φιλικό ή συγγενικό. Δεν υπάρχουν πολίτες α' και β' κατηγορίας
- Αλληλεγγύη:** Η κοινωνική αποστολή, ο κοινωνικός στόχος επιβάλλει στην κοινωνική επιχείρηση να αντιμετωπίζει με αλληλεγγύη ανθρώπους που έχουν την ανάγκη της και όχι μόνο με στόχο την αμοιβή. Η μη λειτουργία με στόχο το κέρδος επιτρέπει αυτή τη συμπεριφορά και την διαφοροποιεί από την κεφαλαιουχική εταιρία.
- Ποιότητα:** Η κοινωνική επιχείρηση μετουσιώνει όλες τις αρχές της στην ποιότητα. Η ποιότητα είναι το πιο δυνατό της σημείο. Η ποιότητα είναι το διαβατήριο που ανοίγει δρόμους
- Συλλογικότητα:** Η συλλογικότητα δεν χαρακτηρίζει μόνο τη διοίκηση, μια διοίκηση χωρίς ιεραρχία. Η συλλογικότητα χαρακτηρίζει και τη σχέση που διαμορφώνει με την τοπική κοινωνία και με όλους τους συναλλασσόμενους: πελάτες, προμηθευτές, εργαζόμενους, καταναλωτές, εθελοντές.
- Εξειδίκευση:** Από τη σύλληψη της ιδέας, μέχρι την ίδρυσή της και τη λειτουργία της μια επιχείρηση Κ.ΑΛ.Ο. οφείλει να προσδιορίσει την ταυτότητά της και τη διαφοροποίησή της ως προς το αντικείμενο της δραστηριότητάς μας, τις σχέσεις με τους προμηθευτές, τους πελάτες, την τοπική κοινωνία, αλλά και με τις άλλες ιδιωτικές επιχειρήσεις.
- Καινοτομία:** Είναι μια από τις αναγκαίες προϋποθέσεις για τη διατήρηση της συνέχειας της ύπαρξής της.
- Αυτοτέλεια:** Διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια από το κράτος, την αυτοδιοίκηση, ιδιώτη, κόμματα κ.λπ.
- Νέες σχέσεις:** Διαμορφώνονται νέες σχέσεις, πιο στενές και διαπροσωπικές μεταξύ της επιχείρησης και των πελατών της, μεταξύ παραγωγών – καταναλωτών.

1.4.2. Η Επιχειρηματική διάσταση

Παράλληλα, ωστόσο, δεν πρέπει να αγνοείται ή να υποβιβάζεται το γεγονός ότι η “Κοινωνική Επιχείρηση” είναι **Επιχείρηση**.

Ως Κοινωνική Επιχείρηση αναλαμβάνει με την ίδρυσή της και τη λειτουργία της, όπως και η κεφαλαιουχική επιχείρηση, τον **επιχειρηματικό κίνδυνο**. Για να εξασφαλίσει τη βιωσιμότητά της και τη μακροζωία της πρέπει αυτή, η **διοίκησή** της, οι συνεταίροι της, να αναλάβουν την πλήρη **ευθύνη**.

Δεν θα πρέπει, στο όνομα του όρου «κοινωνική» να μετατεθεί η ευθύνη της ορθής λειτουργίας σε κέντρα «έξω» από την επιχείρηση, όπως το κράτος, η Αυτοδιοίκηση κ.λπ., ή στην τύχη.

Και η μείωση του κινδύνου θα πρέπει να στηρίζεται σε μια σειρά παραγόντων επιχειρηματικότητας όπως:

- Σωστή οργάνωση, υπεύθυνη Διοίκηση, σωστή διάταξη δυνάμεων.
- Τεκμηριωμένο, σοβαρό, κατανοητό Επιχειρηματικό Σχέδιο, το οποίο εκπονεείται με τη βοήθεια ειδικών και αποτελεί ουσιαστικό εργαλείο λειτουργίας (δεν γίνεται μόνο γιατί έτσι απαιτείται από το Νομικό πλαίσιο).
- Έλεγχος δοσοληψιών και συνεχής παρακολούθηση (προμήθειες, πωλήσεις, δάνεια).
- Σύστημα (συστήματα) με δείκτες, και όχι μόνο, επισημαίνοντας αδυναμίες, λάθη και κινδύνους σε όλα τα μετρήσιμα μεγέθη, αλλά και διαδικασίες που θα επιτρέπουν ν’ ανιχνεύονται στοιχεία διαφοροποίησης από τους στόχους.
- Συνεχή ενασχόληση με την παρακολούθηση της πορείας της επιχείρησης.

1.4.3. Η τοπική διάσταση

Εξετάζοντας ιστορικά την εμφάνιση και εξάπλωση του τρίτου συστήματος, του τομέα της Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας, διαπιστώνουμε ότι:

- α. Η χωρική αναφορά είναι εμφανής και
- β. Η τοπική διάσταση, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο

Είναι σαφές ότι ο τόπος και οι αξίες του είναι μια μοναδική πηγή έμπνευσης, ευαισθητοποίησης και κινητοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού, των ζωντανών δυνάμεων, ικανός να δημιουργήσει ένα πλαίσιο ελπίδας και αισιοδοξίας.

Οι συνθήκες ενός τόπου, οι σχέσεις (παραγωγικές και κοινωνικές) που επικρατούν στο εσωτερικό του αλλά και οι σχέσεις που διαμορφώνει με το εξωτερικό του περιβάλλον επηρεάζουν αποφασιστικά τη δυναμική του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας και προσδιορίζουν τόσο τις μορφές όσο και τη σημασία του. Η ιδιαιτερότητα κάθε τόπου (η οποία ανιχνεύεται κατά τη διαδικασία σύστασης των Κοιν.Σ.Επ), ενισχύει την ανάπτυξη και αποτελεσματικότητα της ΚΑΛΟ, διότι προσδίδει την εξειδίκευση και την καινοτομία, άκρως ενισχυτικά στοιχεία.

1.4.4. Η Αναπτυξιακή διάσταση

Η αναφορά στην αναπτυξιακή διάσταση, έχει την έννοια της συμπόρευσης των κοινωνικών επιχειρήσεων με φορείς χάραξης πολιτικών ανάπτυξης, όπως Τοπική Αυτοδιοίκηση Α΄ και Β΄ βαθμού, με φορείς που συνδράμουν ή διαμορφώνουν κλαδικές πολιτικές, όπως οι συνεταιρισμοί (κάθε μορφής), με την ιδιωτική επιχειρηματικότητα ή συλλογικούς φορείς όπως συνδικάτα, συλλόγους και διάφορες οργανώσεις, στην αναπτυξιακή στρατηγική του

τόπου. Η προσέγγιση με διαδικασίες διαλόγου των ως άνω φορέων θα δώσει τη δυνατότητα:

- Να προσδιορίσουν με μεγάλη ακρίβεια το περιβάλλον στο οποίο θα κληθούν να δραστηριοποιηθούν, ώστε να καλύψουν και να ικανοποιήσουν ανάγκες και ν' αξιοποιήσουν τοπικούς πόρους.
- Να καταστήσουν αλληλέγγυες τις τοπικές κοινωνίες και συμπαραστάτες στην επιχειρηματική τους δραστηριότητα, μέσω της κατάλληλης ενημέρωσης.
- Να δημιουργήσουν σταθερές σχέσεις με τις τοπικές κοινωνίες ώστε να αντιμετωπίζουν έγκαιρα τις νέες αναδυόμενες κοινωνικές ανάγκες.

Όπως είναι ευνόητο αυτή η πρόνοια της κάθε κοινωνικής επιχείρησης θα της επιτρέψει να εξασφαλίσει τη βιωσιμότητά της, τη μακρόχρονη δραστηριότητά της και τη συμβολή της στη **δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος** για την ανάπτυξη αυτής της ιδιαίτερης επιχειρηματικής προσπάθειας. Καθοριστικός παράγοντας, θεσμός, σ' αυτή τη διάσταση είναι η **Αυτοδιοίκηση**.

1.5. Τα κρίσιμα στοιχεία για την αναγνωρισιμότητα και τη βιωσιμότητα μιας Κοιν.Σ.Επ

Σημαντικό ρόλο στην επιτυχία και την βιωσιμότητα μιας Κοιν.Σ.Επ., έχουν τα κάτωθι σημεία.

1. **Το εταιρικό σχήμα.** Προϋπόθεση είναι οι συνεταίροι να κατακτήσουν τη συλλογική συνύπαρξη και λειτουργία έχοντας διαμορφώσει από κοινού τους στόχους, τις επιδιώξεις και τις προσδοκίες και έχοντας καταλήξει στον καταμερισμό εργασιών και στον τρόπο λειτουργίας. Η επίτευξη της συνεργασίας και των σχέσεων εμπιστοσύνης, σεβασμού, αλληλοϋποστήριξης μεταξύ των εταίρων δεν είναι θέμα φιλίας ή συγγένειας. Είναι εταιρικό σχήμα **«επιχείρησης»**. Κοινωνικής μεν, αλλά «Επιχείρησης».
2. **Ο καθορισμός των κοινωνικών σκοπών** δεν είναι θέμα μόνο καταστατικού (περιγραφή) αλλά και αυτός που θα καθορίσει την πορεία της, το επιχειρηματικό σκέλος, και τη διαφοροποίηση της από μια κεφαλαιουχική εταιρία, ή μια αστική μη κερδοσκοπική εταιρία.
3. **Η επιχειρηματική διάσταση.** Ο όρος «κοινωνική», σε ορισμένες περιπτώσεις, δρα αποπροσανατολιστικά προς δυο κατευθύνσεις.
 - Στην μία, τις συνδέει με επιχορηγήσεις.
 - Στην αντίθετη, παραγκωνίζοντας την ιδιαιτερότητα της κοινωνικής, επικεντρώνεται στον όρο επιχείρηση (έστω και με τους περιορισμούς στη διανομή του κέρδους, της μη λειτουργίας με όρους κεφαλαίου αλλά με συντελεστή την εργασία) με αποτέλεσμα ν' ακυρώνει το σκοπό της ίδρυσής της.
4. **Η αυτοτέλεια και ανεξαρτησία**, πολιτική – διοικητική – οικονομική, από κάθε κέντρο εξουσίας και Διοίκησης (Κράτους, Αυτοδιοίκησης και κάθε οργανισμό ή φορέα). Η Επιχείρηση είναι σκόπιμο να αυτοπροσδιορίζεται και όχι να ετεροπροσδιορίζεται. Η δημιουργία και η λειτουργία της «ξεπηδά» από την ανάγκη επίλυσης κοινωνικών αναγκών, από τη δυναμική του κάθε τόπου, από την ωριμότητα και τη δυνατότητα ενεργοποίησης του κοινωνικού κεφαλαίου, και όχι από τις σκοπιμότητες και τα συμφέροντα του όποιου φορέα.
5. **Η ανάπτυξη συνεργασιών και η δικτύωση**, είναι αναγκαία, έτσι ώστε να διασφαλίζεται μια συνεχής και σταθερή συνεργασία, σε όλα τα επίπεδα (τοπικό, περιφερειακό, εθνικό)

και με όλους τους φορείς, με στόχο να κατατεθεί και ν' αξιοποιηθεί κάθε κατάκτηση που επιτυγχάνεται, χωρίς ανταγωνισμούς. Η δημιουργία και η λειτουργία των Δικτύων χωρίς ηγεμονίες και σκοπιμότητες είναι ο μόνος τρόπος, η μόνη διαδικασία που εγγυάται και εξασφαλίζει την ανάπτυξη της Κ.Α.Ο. και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

1.6. Φορείς Κ.Α.Ο.

1.6.1. Φορείς Κ.Α.Ο σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Εργασίας

Ο Διεθνής Οργανισμός Εργασίας (International Labor Organization, ILO)⁴, διακρίνει τους φορείς της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (στο εξής φορείς Κ.Α.Ο.) σε πέντε (5) κατηγορίες⁵:

1. Συνεταιρισμούς
2. Αλληλασφαλιστικά Ταμεία (Mutual Funds)
3. Ενώσεις Πολιτών (Σύλλογοι, Σωματεία κλπ)
4. Κοινωνικές Επιχειρήσεις που δεν ανήκουν στις παραπάνω κατηγορίες
5. Ιδρύματα

Πιο αναλυτικά:

Συνεταιρισμοί

Οι συνεταιρισμοί αποτελούν τον κύριο κορμό των επιχειρήσεων της Κοινωνικής Οικονομίας. Έχουν μεγάλη ιστορία, τόσο στη χώρα μας όσο και παγκόσμια. Ενδεικτικά μεγέθη που παρατίθενται στη συνέχεια και που αναφέρονται στον επίσημο ιστότοπο της Διεθνούς Συνεταιριστικής Συμμαχίας (ICA, International Cooperatives Alliance),⁶ δείχνουν την τεράστια δυναμική των συνεταιρισμών:

- Περισσότερο από το 12% της ανθρωπότητας είναι μέλος σε ένα συνεταιρισμό
- Οι κορυφαίοι 300 συνεταιρισμοί και εταιρείες αλληλασφάλισης αναφέρουν συνολικό κύκλο εργασιών 2,1 τρισεκατομμυρίων δολαρίων ΗΠΑ, σύμφωνα με το World Cooperative Monitor (2017).
- Οι συνεταιρισμοί συμβάλλουν στη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και στη σταθερή και ποιοτική απασχόληση, απασχολώντας 280 εκατομμύρια άτομα σε ολόκληρο τον κόσμο, ή το 10% του παγκόσμιου απασχολούμενου πληθυσμού.

Έχει επίσης παρατηρηθεί ότι:

- Στις χώρες, στις οποίες οι συνεταιρισμοί συμμετέχουν στην παραγωγή ενός σημαντικού τμήματος του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ), οι οικονομικές κρίσεις (όπως αυτή που έπληξε τη χώρα μας) δεν έχουν τόσο μεγάλο βάθος, διάρκεια και ένταση.
- Οι ισχυρότεροι συνεταιρισμοί βρίσκονται στις ισχυρότερες οικονομίες, οι περισσότερες των οποίων έχουν ισχυρό συνεταιριστικό κίνημα. Για παράδειγμα, είναι σχεδόν άγνωστο στη χώρα μας ότι στις ΗΠΑ, 1 στους 4 αμερικανούς είναι μέλος ενός τουλάχιστον συνεταιρισμού. Μόνον στους ενεργειακούς συνεταιρισμούς είναι εγγεγραμμένοι 42 εκ. αμερικανοί πολίτες.⁷

Στη χώρα μας, αν και το **Συνεταιριστικό Κίνημα** βρίσκεται σε κάμψη, συμβάλλοντας στην παραγωγή μόνον του 1,4% του ΑΕΠ,⁸ υπάρχουν πολλοί νόμοι που αναφέρονται σε διαφορετικές μορφές συνεταιρισμών, συμβάλλοντας (κατά τους ειδικούς) στον

κατακερματισμό του συνεταιριστικού κινήματος.⁹ Εκτός της πολυνομίας, υπάρχει και το αρνητικό φαινόμενο των πολύ συχνών αλλαγών των νόμων ή των προβλέψεων σε αυτούς για ρυθμίσεις από Υπουργικές Αποφάσεις, αρκετές των οποίων δεν εκδίδονται ποτέ. Τέλος, διαφορετικά Υπουργεία εμπλέκονται στην παραγωγή νόμων και ρυθμίσεων για τους συνεταιρισμούς, ενώ είναι συχνό το φαινόμενο της έλλειψης επικοινωνίας μεταξύ τους.

Αγροτικοί Συνεταιρισμοί (Ν.4384/2016)

Η νομοθεσία για την κοινωνική οικονομία στην Ελλάδα, μπορεί να θεωρηθεί ότι ξεκίνησε με τον νόμο 602/1914 για την αναγνώριση των αγροτικών συνεταιρισμών. Πρόσφατα ο Ν. 1673/20 όρισε ότι : *Οι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί (ΑΣ) είναι αυτόνομες εθελοντικές ενώσεις προσώπων, οι οποίες συγκροτούνται σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος νόμου και επιδιώκουν την οικονομική ανάπτυξη και προαγωγή των μελών τους, μέσω μιας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης αγροτικής συνεταιριστικής επιχείρησης. Ως ΑΣ θεωρούνται συνεταιρισμοί, οποιουδήποτε κλάδου ή δραστηριότητας στον τομέα της αγροτικής οικονομίας, μεταξύ άλλων και οι αλιευτικοί, κτηνοτροφικοί, πτηνοτροφικοί, μελισσοκομικοί, σηροτροφικοί, αγροτουριστικοί, αγροτοβιοτεχνικοί, οικοτεχνικοί και γυναικείοι. Οι δασικοί συνεταιρισμοί και οι ενώσεις τους δεν εμπίπτουν στις διατάξεις του παρόντος νόμου.*

Οι ΑΣ είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και έχουν εμπορική ιδιότητα. Αναπτύσσουν κάθε είδους δραστηριότητα για την επίτευξη των σκοπών τους στο πλαίσιο του νόμου και του καταστατικού τους.»

Αστικοί Συνεταιρισμοί (Ν.1667/1986)

Οι Αστικοί Συνεταιρισμοί είναι εκούσιες ενώσεις προσώπων (συνήθως κατοίκων πόλεων) με οικονομικό σκοπό, που, χωρίς να αναπτύσσουν δραστηριότητες αγροτικής οικονομίας, αποβλέπουν ιδίως στην οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική ανάπτυξη των μελών τους και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους.

Με βάση το σκοπό τους είναι κυρίως παραγωγικοί, καταναλωτικοί, προμηθευτικοί, πιστωτικοί, μεταφορικοί και τουριστικοί. Στις κυριότερες δραστηριότητες τους περιλαμβάνονται:

- Η κοινή οργάνωση της παραγωγής.
- Η προμήθεια αγαθών για την κάλυψη επαγγελματικών, βιοτικών και άλλων αναγκών των μελών τους.
- Η παροχή τεχνικής ή οργανωτικής βοήθειας στα μέλη τους, για την αύξηση ή βελτίωση της παραγωγής τους.
- Η μεταποίηση ή διάθεση προϊόντων των μελών τους.
- Η παροχή δανείων, εγγυήσεων ασφαλειών ή άλλων οικονομικών διευκολύνσεων στα μέλη τους.
- Η επαγγελματική, συνεταιριστική και πολιτιστική εκπαίδευση.
- Η ικανοποίηση κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών.

Για τη σύσταση αστικού συνεταιρισμού απαιτείται η σύνταξη καταστατικού, που υπογράφεται από δεκαπέντε τουλάχιστον πρόσωπα και η καταχώρησή του στο μητρώο συνεταιρισμών του ειρηνοδικείου στην περιφέρεια του οποίου εδρεύει ο συνεταιρισμός.ⁱⁱ

ⁱⁱ Με τις ρυθμίσεις των νόμων 4030/2011 (αρ 39 παρ. 14, Φ.Ε.Κ. Α' 249/25-11-2011)ii και 4067/2012 (αρ 31 παρ. 3α1, Φ.Ε.Κ. Α' 79/9-4-2012) ii οι Οικοδομικοί Συνεταιρισμοί (Ο.Σ.) υποχρεώθηκαν να

Ενεργειακές Κοινότητες (Ν. 4513/2018)

Αποτελούν αστικούς συνεταιρισμούς αποκλειστικού σκοπού, ο οποίος μπορεί να αφορά:

- ⇒ την προώθηση της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας¹⁰ και της καινοτομίας στον ενεργειακό τομέα,
- ⇒ την αντιμετώπιση της ενεργειακής ένδειας και την προαγωγή της ενεργειακής αειφορίας,
- ⇒ την παραγωγή, αποθήκευση, ιδιοκατανάλωση, διανομή και προμήθεια ενέργειας,
- ⇒ την ενίσχυση της ενεργειακής αυτάρκειας και ασφάλειας σε νησιωτικούς δήμους, καθώς και
- ⇒ τη βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας στην τελική χρήση, σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο,

μέσω της δραστηριοποίησης στους τομείς των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (Α.Π.Ε.), της Συμπαράγωγής Ηλεκτρισμού και Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης (Σ.Η.Θ.Υ.Α.), της ορθολογικής χρήσης ενέργειας, της ενεργειακής αποδοτικότητας, των βιώσιμων μεταφορών, της διαχείρισης της ζήτησης και της παραγωγής, διανομής και προμήθειας ενέργειας.

Μέλη μιας Ε.Κοιν. μπορεί να είναι:

- Φυσικά πρόσωπα με πλήρη δικαιοπρακτική ικανότητα,
- Νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, εκτός των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) α' και β' βαθμού ή νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου,
- Ο.Τ.Α. α' βαθμού της ίδιας Περιφέρειας εντός της οποίας βρίσκεται η έδρα της Ε.Κοιν. ή επιχειρήσεις αυτών, κατ' εξαίρεση του άρθρου 107 του ν. 3852/2010 (Α' 87),
- Ο.Τ.Α. β' βαθμού της έδρας της Ε.Κοιν., κατ' εξαίρεση του άρθρου 107 του ν. 3852/2010.

Δασικοί Συνεταιρισμοί (Ν. 4423/2016)

Η Δασική Συνεταιριστική Οργάνωση (ΔΑ.Σ.Ο.), είναι αυτόνομη ένωση προσώπων, η οποία συγκροτείται εθελοντικά και επιδιώκει την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη των μελών της, με ισότιμη συνεργασία και αμοιβαία βοήθεια. Οι ΔΑ.Σ.Ο. είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και έχουν εμπορική ιδιότητα. Οι ΔΑ.Σ.Ο. δεν υποχρεούνται να εγγράφονται στα Εμπορικά Επιμελητήρια της χώρας.

Διακρίνονται σε πρωτοβάθμιες και δευτεροβάθμιες: Πρωτοβάθμιοι είναι οι Δασικοί Συνεταιρισμοί Εργασίας, στο εξής ΔΑ.Σ.Ε. και δευτεροβάθμιες οι Ενώσεις Δασικών Συνεταιρισμών Εργασίας (Ε.ΔΑ.Σ.Ε.).

Οι ΔΑ.Σ.Ο. δραστηριοποιούνται στις δασικές εργασίες και στη διακίνηση, εμπορία, επεξεργασία και μεταποίηση δασικών προϊόντων. Δασικές εργασίες είναι οι «υλοτομικές εργασίες και οι εργασίες συγκομιδής, οι εργασίες ρητινοσυλλογής και συλλογής εν γένει δευτερευουσών καρπώσεων από τα δάση, οι φυτεύσεις δασικών ειδών, οι κλαδεύσεις, αραιώσεις και οι καθαρισμοί δασών, η κατασκευή κορμοδεμάτων και κλαδοπλεγμάτων

εναρμονίσουν τα καταστατικά τους σύμφωνα με τον Νόμο 1667/1986 «Αστικοί Συνεταιρισμοί και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α'196/6-12-1986) και η εποπτεία της λειτουργίας τους ανατέθηκε στο Υπουργείο Οικονομικών, ενώ το Υ.Π.Α.Π.Ε.Ν. διατήρησε την αρμοδιότητά του σε διαδικασίες χωροθέτησης, πολεοδόμησης, έγκρισης μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, τον καθορισμό όρων και περιορισμών δόμησης, και θέματα ενέργειας των εκτάσεων των Οικοδομικών Συνεταιρισμών.

για την προστασία και συντήρηση του δασικού εδάφους, εργασίες για την προστασία και ανάπτυξη της βλάστησης και της αναγέννησης, εργασίες πρόληψης δασικών πυρκαγιών, καθώς και κάθε άλλη δραστηριότητα για την εξυπηρέτηση των σκοπών της δασοπονίας».

Μέλη ΔΑ.Σ.Ε. μπορεί να γίνουν μόνο φυσικά πρόσωπα, τα οποία έχουν πλήρη ικανότητα για δικαιοπραξία και έχουν αποκτήσει την ιδιότητα του δασεργάτη, η δε μόνιμη κατοικία τους βρίσκεται εντός της περιφέρειας του ΔΑ.Σ.Ε., όπως ορίζεται από το οικείο καταστατικό. Ως δασεργάτης νοείται το φυσικό πρόσωπο που δραστηριοποιείται αυτοπροσώπως στις δασικές εργασίες που αναφέρθηκαν παραπάνω. Για τη σύσταση ΔΑ.Σ.Ε. απαιτείται η σύνταξη καταστατικού και η υπογραφή του από είκοσι ένα (21) τουλάχιστον πρόσωπα που έχουν αποκτήσει την ιδιότητα του δασεργάτη, καθώς και η έγκρισή του από το Ειρηνοδικείο της έδρας του συνεταιρισμού.

Σχολικοί συνεταιρισμοί (Ν. 1566/1985, άρθρο 46)¹¹

Ο σχολικός συνεταιρισμός (νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα) είναι θεσμός κοινωνικής ζωής του σχολείου. Βασίζεται στην έμφυτη κοινωνικότητα του παιδιού, την ελεύθερη συμμετοχή, την αμοιβαία κατανόηση και τον αλληλοσεβασμό. Εφαρμόζει τις αρχές της αυτοδιοίκησης και των δημοκρατικών διαδικασιών. Έχει ως σκοπό τη διαπαιδαγώγηση των μαθητών σχετικά με τις αρχές της αλληλοβοήθειας, της συνεργασίας και της κοινωνικής ευθύνης, την ανάπτυξη της ανεξάρτητης σκέψης και δημοκρατικής συνείδησης, καθώς και τη γνώση συλλογικών μορφών οικονομικής δραστηριότητας.

Αλληλασφαλιστικά Ταμεία (Mutuals)

Τα αλληλασφαλιστικά ταμεία και οι συνεταιρισμοί αμοιβαίων εγγυήσεων έχουν αναπτυχθεί σε χώρες (π.χ. Γαλλία, Καναδάς) που διακρίνονται για τις οικονομικές επιδόσεις τους, την καινοτομία και τη διαφοροποίηση του παραγωγικού τους συστήματος. Στην Ελλάδα δεν αναπτύχθηκαν αυτού του είδους οι επιχειρήσεις Κοινωνικής Οικονομίας. Πρόκειται για χρηματοπιστωτικά εργαλεία που απαιτούν ιδιαίτερη τεχνογνωσία και εξειδικευμένη διαχείριση και συντελούν σε σημαντικό βαθμό στην αναπτυξιακή διαδικασία.

Ενώσεις Πολιτών (Σύλλογοι, Σωματεία κλπ)

Πρόκειται για φορείς που παίζουν σημαντικό ρόλο καθημερινά και σε πολλούς τομείς της κοινωνικής και οικονομικής δραστηριότητας. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται:

- **Σύλλογοι διαφόρων σκοπών:** Πολιτιστικοί, μορφωτικοί, αθλητικοί, φιλανθρωπικοί, περιβαλλοντικοί, φιλοζωικοί, επαγγελματικοί κλπ. Μέσω των συλλόγων οι πολίτες οργανώνουν τη συλλογική τους έκφραση και δράση. Οι σύλλογοι αποτελούν τη βάση ανάπτυξης του εθελοντισμού και του Κοινωνικού Κεφαλαίου. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, σχεδόν καθημερινά, μέσω των συλλόγων, συνομιλεί με την κοινωνία των πολιτών και παρεμβαίνει υποστηρικτικά στον πολιτισμό, στην υποστήριξη ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού, στο περιβάλλον κ.λπ.
- **Σωματεία:** Πρόκειται για συλλογικότητες συνδικαλιστικού ή επαγγελματικού χαρακτήρα, χωρίς να αποκλείονται και άλλοι σκοποί, παρόμοιοι με αυτούς των συλλόγων.
- **Αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρίες (ΑΜΚΕ):** Ευέλικτες ενώσεις πολιτών, οι οποίες μπορούν να αναπτύξουν και οικονομική δραστηριότητα, με την προϋπόθεση της μη διανομής των κερδών στα μέλη ή εταίρους.

Η ίδρυση των συλλόγων και των σωματείων απαιτεί την κατάρτιση καταστατικού το οποίο υπογράφεται από 21 τουλάχιστον μέλη. Το καταστατικό ισχύει από την ημερομηνία

έγκρισής του από το Πρωτοδικείο της Περιφέρειας στην οποία βρίσκεται ο σύλλογος ή το σωματείο. Οι σύλλογοι και τα σωματεία, συνήθως, είναι φορείς ανοιχτοί στην εγγραφή νέων μελών, δεδομένου ότι η δράση τους βασίζεται στην εθελοντική προσφορά, στις συνδρομές των μελών και στις δωρεές από μέλη και μη μέλη.

Οι ΑΜΚΕ είναι πιο «κλειστοί» φορείς και η εγγραφή νέων μελών έχει ορισμένες προϋποθέσεις και απαιτεί συγκεκριμένες διαδικασίες. Δεν υπάρχει ελάχιστος αριθμός μελών ως προϋπόθεση ίδρυσης μιας ΑΜΚΕ.ⁱⁱⁱ

Ιδρύματα

Τα ιδρύματα, συνήθως, είναι κληροδοτήματα που χρηματοδοτούνται από περιουσιακά στοιχεία που τους διαβιβάστηκαν από κάποιο φυσικό ή νομικό πρόσωπο (ευεργέτης). Πολλοί ΟΤΑ στη χώρα μας είναι διαχειριστές τέτοιων Ιδρυμάτων, μέσω των οποίων (σύμφωνα με την επιθυμία του δωρητή – ιδρυτή) παρέχονται υποτροφίες σε απόρους μαθητές, επιχορηγούνται πολιτιστικές δραστηριότητες, υποστηρίζονται πρόσωπα που χρήζουν βοήθειας, αναπτύσσονται οι τέχνες, προάγεται η υγεία κλπ.

Γνωστά ιδρύματα στη χώρα μας (ενδεικτικά) είναι:

<ul style="list-style-type: none">▪ Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος▪ Ίδρυμα Βασίλη και Ελίζας Γουλανδρή▪ Ίδρυμα Ωνάση▪ Ίδρυμα ΤΙΜΑ▪ Ίδρυμα Ευγενίδου	<ul style="list-style-type: none">▪ Ίδρύματα Ιωάννου Διαμαντή Πατέρα▪ Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού▪ Ίδρυμα Μποδοσάκη▪ Ίδρύματα Α. & Μ. Κ.ΑΛ.Ο.καιρινού
---	---

Τέλος, υπάρχουν ιδρύματα άλλων χωρών που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα καθώς και ιδρύματα που προάγουν τον πολιτικό πολιτισμό ή τις ιδέες συγκεκριμένων πολιτικών χώρων.

Κοινωνικές Επιχειρήσεις

Σε διεθνές επίπεδο, όπως προαναφέρθηκε, απαντώνται διαφορετικοί ορισμοί και ερμηνείες των κοινωνικών επιχειρήσεων. Σε κάποιες χώρες (κυρίως στις Αγγλοσαξωνικές) ο ορισμός των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. δεν προσδιορίζεται μέσω νόμων, αλλά εθμικά ή εκ του αποτελέσματος (κοινωνικός αντίκτυπος, social impact). Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, ακόμη και μια ατομική μη κερδοσκοπική επιχείρηση, η οποία έχει θετικό κοινωνικό ή περιβαλλοντικό αντίκτυπο, θεωρείται «Κοινωνική Επιχείρηση». Η προσέγγιση του διεθνούς διεπιστημονικού δικτύου EMES για τις κοινωνικές επιχειρήσεις περιλαμβάνει τους άξονες της οικονομικής – επιχειρηματικής διάστασης, της κοινωνικής διάστασης και

ⁱⁱⁱ Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ) χρησιμοποιούν ως νομική μορφή μια από τις παραπάνω. Χαρακτηρίζονται ως ΜΚΟ, συνήθως, αλλά όχι απαραίτητα, με την εγγραφή τους σε μητρώα, ανάλογα με τη δράση τους. Τα υφιστάμενα μητρώα είναι τα παρακάτω:

- Πύλη πολιτιστικών φορέων του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμούⁱⁱⁱ
- Εθνικό και Περιφερειακό Μητρώο Φορέων Κοινωνικής Φροντίδας Ιδιωτικού Τομέα Μη Κερδοσκοπικού Χαρακτήρα / Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Περιφέρειες
- Ειδικό Μητρώο Εθελοντικών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων / Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης
- Μητρώο των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων από την Υπηρεσία Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας (Υ.Δ.Α.Σ.) / Υπουργείο Εξωτερικών
- Μητρώο Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής/ Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη
- Μητρώο Υπηρεσίας Ασύλου/ Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη

της διακυβέρνησης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση με την Social Business Initiative αντιλαμβάνεται και προωθεί την Κοινωνική Οικονομία και Επιχειρηματικότητα ως θεμελιώδες συστατικό της ολοκλήρωσης της ενιαίας αγοράς, συνδυάζοντας μεταξύ άλλων την κοινωνική οικονομία με τις πολιτικές τόνωσης της απασχόλησης.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρησιμοποιεί τον όρο “κοινωνική επιχείρηση” αναφερόμενη σε επιχειρήσεις που:

- Έχουν ως πρωταρχικό σκοπό την επίτευξη κοινωνικού αντικτύπου, παρά κερδών για τους ιδιοκτήτες και τους μετόχους,
- Λειτουργούν εντός του πλαισίου της αγοράς, μέσω της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών με επιχειρηματικό και καινοτόμο τρόπο,
- Χρησιμοποιούν το πλεόνασμά τους για την επίτευξη των κοινωνικών τους σκοπών,
- Διοικούνται από κοινωνικούς επιχειρηματίες που λειτουργούν με διάφανο τρόπο, και συνεργάζονται στενά με τους εργαζόμενους, τους πελάτες και τα άλλα ενδιαφερόμενα μέρη που επηρεάζονται από την επιχειρηματική δραστηριότητα τους

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις, ως επιχειρήσεις της Κοινωνικής Οικονομίας, πανευρωπαϊκά και διεθνώς, αποτελούν βασικό συστατικό του χώρου και είναι ο επιχειρηματικός βραχίονας πολλών πρωτοβουλιών που εστιάζουν στο τρίπτυχο, άνθρωπος, οικονομία, περιβάλλον.

1.6.2. Φορείς Κ.ΑΛ.Ο. σύμφωνα με τον Ν. 4430/2016

Στην Ελλάδα, σύμφωνα με το Νόμο 4430/16, φορείς Κ.ΑΛ.Ο. θεωρούνται μόνον όσοι έχουν εγγραφεί στο Γενικό Μητρώο φορέων Κ.ΑΛ.Ο., εξαιρώντας έτσι πολλά μέλη των κατηγοριών που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη ενότητα (κατηγοριοποίηση του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας), ή και ολόκληρες κατηγορίες (π.χ Ιδρύματα, Ενώσεις Πολιτών). Ως αποτέλεσμα, οι περισσότεροι φορείς που έχουν εγγραφεί στο μητρώο είναι ΚοινΣΕπ. Σύμφωνα με την έκθεση που δημοσιοποίησε τον Μάιο του 2019 η Ειδική Γραμματεία Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, με τίτλο «Υφιστάμενη κατάσταση της Κ.ΑΛ.Ο. στην Ελλάδα», από το σύνολο των 1.464 φορέων του Γενικού Μητρώου Φορέων Κ.ΑΛ.Ο (ν.4430/2016), οι 1.393 (95,2%) εντάσσονται στο Μητρώο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, ενώ οι 71 (4,8%) στο Ειδικό Μητρώο Άλλων Φορέων Κ.ΑΛ.Ο. Στο Μητρώο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας κυριαρχούν (με ποσοστό 93,8%) οι φορείς με τη νομική μορφή της Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας, ενώ σχετικά περιορισμένος είναι ο αριθμός των λοιπών νομικών μορφών (Κοι.Σ.Π.Ε., Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων, Συνεταιρισμοί Εργαζομένων και Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ειδικών Ομάδων). Στο Ειδικό Μητρώο Άλλων Φορέων οι περισσότεροι φορείς (67,6%) είναι Αστικές Εταιρίες των αρ. 741 επ. Α.Κ.

Σύμφωνα με το Νόμο (Ν. 4430/2016), «Φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας» είναι:

1. οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις ΚοινΣΕπ (του άρθρου 14 του Νόμου)
2. οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.)¹²
3. οι Συνεταιρισμοί Εργαζομένων, που συστήνονται με το άρθρο 24 του Νόμου,
4. οποιοδήποτε άλλο μη μονοπρόσωπο νομικό πρόσωπο, εφόσον έχει αποκτήσει νομική προσωπικότητα, όπως ιδίως αγροτικοί συνεταιρισμοί του Ν. 4384/2016 (Α' 78), αστικοί συνεταιρισμοί του Ν. 1667/1986, Αστικές Εταιρίες των άρθρων 741 επ. του

Α.Κ, και εφόσον:

- αναπτύσσει δραστηριότητες συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας,
- μεριμνά για την πληροφόρηση και τη συμμετοχή των μελών του και εφαρμόζει δημοκρατικό σύστημα λήψης αποφάσεων, σύμφωνα με την αρχή «ένα μέλος μία ψήφος», ανεξάρτητα από τη συνεισφορά κάθε μέλους,
- το καταστατικό του προβλέπει περιορισμούς στη διανομή κερδών,
- εφαρμόζει σύστημα σύγκλισης στην αμοιβή της εργασίας,
- αποβλέπει στην ενδυνάμωση των οικονομικών δραστηριοτήτων του και τη μεγιστοποίηση της παραγόμενης κοινωνικής ωφέλειας μέσω της οριζόντιας και ισότιμης δικτύωσης με άλλους φορείς Κ.Α.Ο.,
- δεν έχει ιδρυθεί και δεν διοικείται άμεσα ή έμμεσα από Ν.Π.Δ.Δ. ή Ο.Τ.Α. α' ή β' βαθμού ή από άλλο νομικό πρόσωπο του ευρύτερου δημόσιου τομέα

Ανάλυση των φορέων Κ.Α.Ο. και περιγραφή του τρόπου ίδρυσης γίνεται στην επόμενη ενότητα, ενώ στο κεφάλαιο 2 γίνεται ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης των φορέων Κ.Α.Ο. στην Ελλάδα

Σύμφωνα με το Ν. 4430/2016 οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (**Κοιν.Σ.Επ.**), μπορούν να διακριθούν στις κάτωθι κατηγορίες:

1. Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης, οι οποίες διακρίνονται σε δύο υποκατηγορίες:

- i) **Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων**¹³, οι οποίες επιδιώκουν την ένταξη στην οικονομική και κοινωνική ζωή, των ατόμων που ανήκουν στις Ευάλωτες Κοινωνικές Ομάδες. Ποσοστό 30% κατ' ελάχιστον των μελών και των εργαζομένων στις επιχειρήσεις αυτές ανήκουν υποχρεωτικά σε αυτές τις κατηγορίες.
- ii) **Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ειδικών Ομάδων**¹⁴, οι οποίες επιδιώκουν την ένταξη στην οικονομική και κοινωνική ζωή των ατόμων που ανήκουν στις Ειδικές Ομάδες Πληθυσμού. Ποσοστό 50% κατ' ελάχιστον των μελών και των εργαζομένων στις επιχειρήσεις αυτές ανήκουν υποχρεωτικά σε αυτές τις κατηγορίες.

2. Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.) του άρθρου 12 του ν. 2716/1999, (θεωρούνται αυτοδικαίως Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Ένταξης.)

3. Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής ωφέλειας, οι οποίες αναπτύσσουν δραστηριότητες «βιώσιμης ανάπτυξης», ή και παρέχουν «κοινωνικές υπηρεσίες γενικού ενδιαφέροντος».

4. Συνεταιρισμοί Εργαζομένων. Οι Συνεταιρισμοί Εργαζομένων, βάσει του άρθρου 24 του Ν. 4430/2016 (ΦΕΚ 205/Α'/31.10.2016), είναι οι Αστικοί Συνεταιρισμοί του ν. 1667/1986 που έχουν ως καταστατικό σκοπό τη «συλλογική ωφέλεια» και διαθέτουν εκ του νόμου εμπορική ιδιότητα. Μέλη τους είναι αποκλειστικά και μόνο φυσικά πρόσωπα, τα οποία επιθυμούν να βιοποριστούν, παράγοντας από κοινού αγαθά και υπηρεσίες για τρίτους. Μέλος ενός Συνεταιρισμού Εργαζομένων δεν μπορεί να είναι μέλος άλλου Συνεταιρισμού Εργαζομένων.

1.7. Φορείς ΚΑΛΟ και διαδικασίες ίδρυσης

Οι διαδικασίες ίδρυσης και έναρξης λειτουργίας φορέων Κ.ΑΛ.Ο. είναι σχετικά απλές και περιλαμβάνουν τα βήματα που προβλέπονται για την ίδρυση ενός αστικού συνεταιρισμού, ενώ επιπλέον απαιτείται και η εγγραφή στο Γενικό Μητρώο Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.

Συγκεκριμένα, η σύσταση Κοιν.Σ.Επ. και Συν. Εργαζομένων, η σχέση μεταξύ των μελών, η διοίκηση, η λειτουργία καθώς και η λύση διέπονται από τον Ν. 1667/1986, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά στον Ν. 4430/2016. Η Υ.Α 61621/δ5/2643/30-12-2016 (ΦΕΚ 56/Β/2017) με τίτλο «Τήρηση και λειτουργία του Γενικού Μητρώου Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας του ν. 4430/2016 (ΦΕΚ 205/Α/31.10.2016)» διευκρινίζει τη διαδικασία ίδρυσης.

Το πρώτο βήμα είναι η εγγραφή στο Γενικό Μητρώο Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, από το οποίο λαμβάνουν Αριθμό Γενικού Μητρώου Κοινωνικής Οικονομίας (Α.Γε.Μ.Κ.Ο). Όπως αναφέρθηκε, το συγκεκριμένο «Μητρώο» είναι μια βάση δεδομένων, η οποία τηρείται από το Τμήμα Γενικού Μητρώου Φορέων Κ.ΑΛ.Ο. της Διεύθυνσης Κοινωνικής & Αλληλέγγυας Οικονομίας του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

Η εγγραφή υλοποιείται με την υποβολή αίτησης σε ειδική διαδικτυακή πύλη¹⁵ (παρέχεται σχετικό εγχειρίδιο χρήσης στην αρχική σελίδα της πλατφόρμας) επισυνάπτοντας το καταστατικό του Φορέα. Επιπλέον, άλλα προαπαιτούμενα δικαιολογητικά σχετίζονται με τη μη συμμετοχή των μελών σε άλλους φορείς Κ.ΑΛ.Ο. ή περιπτώσεις μελών που συνιστούν νομικά πρόσωπα. Η προσκόμιση των παραπάνω δικαιολογητικών οδηγεί στην καταχώρηση του Φορέα Κ.ΑΛ.Ο. εντός ενός μήνα, εκτός των περιπτώσεων όπου οι προϋποθέσεις εγγραφής δεν πληρούνται και χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση.

Με την ολοκλήρωση του ελέγχου εκδίδεται η βεβαίωση εγγραφής η οποία αποτελεί δικαιολογητικό για την πραγματοποίηση της έναρξης εργασιών στην αρμόδια Φορολογική Αρχή καθώς και για υποβολή σε άλλες Δημόσιες Αρχές. Αφού η βεβαίωση εγγραφής έχει εκδοθεί, δίνεται προθεσμία ενός μήνα για την υποβολή, μέσω της ηλεκτρονικής πλατφόρμας, των εξής δικαιολογητικών:

- Αντίγραφο βεβαίωσης έναρξης εργασιών στη Δ.Ο.Υ.
- Ετήσιο Πρόγραμμα Δραστηριοτήτων, με περίοδο αναφοράς έως το τέλος του τρέχοντος έτους
- Πρακτικό Γενικής Συνέλευσης για εκλογή της Διοικούσας Επιτροπής (για Κοιν.Σ.Επ.) ή του Διοικητικού Συμβουλίου (για Συν.Εργ.), εκτός εάν αυτό έχει οριστεί απευθείας από το Καταστατικό. Αν στον Φορέα συμμετέχουν μέχρι 5 άτομα, τότε ορίζεται διαχειριστής που ασκεί τα καθήκοντα της Διοικούσας Επιτροπής.
- Πρακτικό της Διοικούσας Επιτροπής (για Κοιν.Σ.Επ.) ή του Διοικητικού Συμβουλίου (για Συν.Εργ.) για συγκρότησή του σε σώμα.

1.8. Φορείς ΚΑΛΟ και δυνατότητες Χρηματοδότησης

Οι χρηματοδοτήσεις αποτελούν μια σημαντική παράμετρο για την ανάληψη αναπτυξιακών πρωτοβουλιών σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο. Συνήθως δράσεις αναλαμβάνονται ή όχι ανάλογα με την ύπαρξη ή μη κατάλληλων χρηματοδοτικών πόρων και εργαλείων. Εκτός από τις κλασικές πηγές χρηματοδότησης των ΟΤΑ, που είναι το Πρόγραμμα Δημόσιων Επενδύσεων (ΠΔΕ) και οι χρηματοδοτήσεις της Ε.Ε. (ΕΣΠΑ), υπάρχει μια σειρά από χρηματοδοτικά εργαλεία που μπορούν να αξιοποιηθούν για την υλοποίηση δράσεων

διαφορετικής στόχευσης, μεγέθους και αποτελεσμάτων. Τα χρηματοπιστωτικά εργαλεία (δανειακά προϊόντα και υπηρεσίες) έχουν κυριαρχήσει παγκοσμίως. Δεν είναι όμως τα μόνα. Γενικά, θα ήταν ίσως σκόπιμο (αν όχι αναγκαίο) να γίνεται χρήση προϊόντων και υπηρεσιών που δεν βασίζονται στο χρέος (δανεισμό), με γνώμονα το μέτρο και την αλληλεγγύη.

Η τεχνική επιτροπή εμπειρογνομώνων για την Κ.Ο. και την κοινωνική επιχειρηματικότητα της Ε.Ε. (GECES), από το 2013, στην πρότασή της για το στρατηγικό σχέδιο ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας, αναφέρεται στην ανάπτυξη ενός Ταμείου Κοινωνικής Οικονομίας και αντίστοιχης κλαδικής υποδομής που θα διευκόλυνε την πρόσβαση σε χρηματικά κεφάλαια για την ανάπτυξη και επέκταση των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Ωστόσο, μέχρι σήμερα δεν έχουν τεθεί επαρκώς σε λειτουργία τα εργαλεία οικονομικής υποστήριξης. Συγκεκριμένα, δεν έχει δημιουργηθεί το λειτουργικό πλαίσιο για την επένδυση πόρων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και απουσιάζουν μέχρι σήμερα εξειδικευμένα χρηματοοικονομικά εργαλεία για την υποστήριξη έναρξης λειτουργίας Κοινωνικών Επιχειρήσεων.

Εκτός των δυνητικών πηγών χρηματοδότησης και οικονομικών πόρων που ορίζονται στο άρθρο 34 του Ν. 44430/2016 (έσοδα δραστηριότητας, αξιοποίηση περιουσίας, δωρεές, κ.α), οι κατά νόμο οριζόμενες επιχειρήσεις της Κοινωνικής Οικονομίας μπορούν να έχουν πρόσβαση στο Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας (το οποίο παραμένει ανενεργό) και στο Εθνικό Ταμείο για την Επιχειρηματικότητα και Ανάπτυξη¹⁶. Μπορούν επίσης να αναζητήσουν χρηματοδότηση από τον Αναπτυξιακό Νόμο.

1.9. Φορείς Κ.Α.Ο. και επιχειρηματικός σχεδιασμός

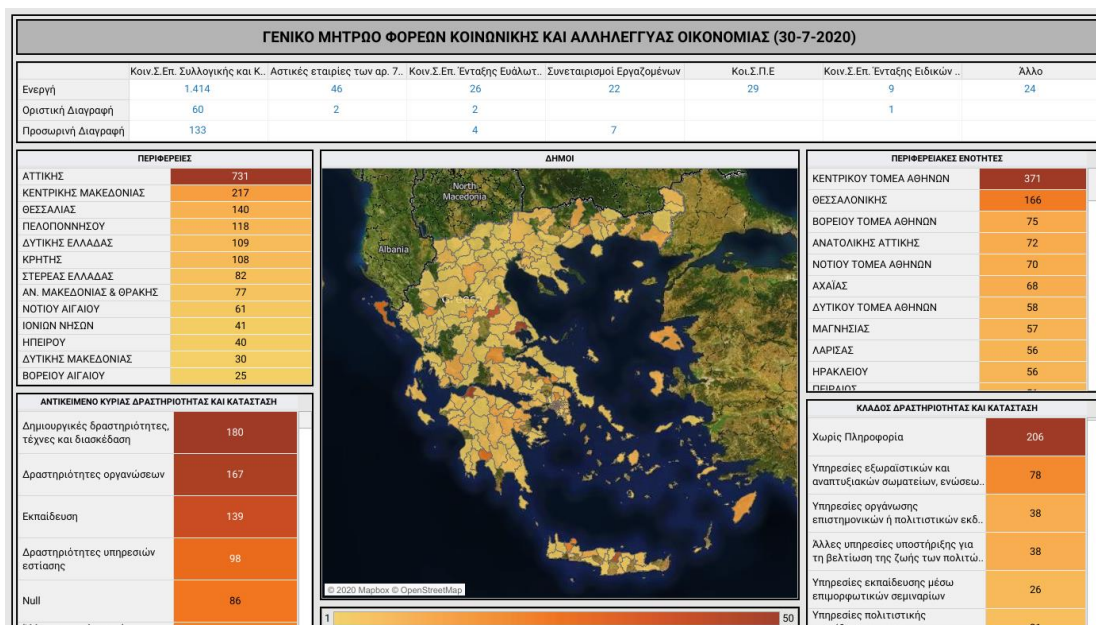
Πέραν των απαιτούμενων νομικών διαδικασιών για την ίδρυση της κοινωνικής επιχείρησης, είναι σημαντικό να έχει προηγηθεί επιχειρηματικός σχεδιασμός. Ο επιχειρηματικός σχεδιασμός μπορεί να βοηθήσει τους νέους επιχειρηματίες να υπολογίσουν το ύψος της απαιτούμενης επένδυσης για την έναρξη της επιχείρησης, να υπολογίσουν τα αναμενόμενα έσοδα και έξοδα, να θέσουν στόχους παραγωγής και πωλήσεων και εν τέλει να αξιολογήσουν αν μια ιδέα αξίζει να υλοποιηθεί επιχειρηματικά ή όχι. Επίσης ο επιχειρηματικός σχεδιασμός παρέχει έναν οδηγό για την παρακολούθηση της πορείας της επιχείρησης και την εφαρμογή διορθωτικών κινήσεων.

Ο επιχειρηματικός σχεδιασμός γίνεται μέσω της σύνταξης επιχειρησιακού σχεδίου, το οποίο ενδεικτικά αναλύει τις λειτουργίες / υπηρεσίες/ προϊόντα που θα προσφέρει η επιχείρηση, τον χώρο εγκατάστασης, τους στόχους της, το μάρκετινγκ, το ανθρώπινο δυναμικό και την χρηματοοικονομική ανάλυση του εγχειρήματος. Πέραν της χρησιμότητάς του για τον ίδιο τον επιχειρηματία, το σχέδιο χρησιμεύει στην αδειοδότηση μιας νέας επιχείρησης από το κράτος, στην πληροφόρηση μιας ομάδας ενδιαφερομένων (π.χ. τοπικοί φορείς, πελάτες, συνεργάτες) ή και στην προσέλκυση επενδυτών. Ως εκ τούτου, οι αποδέκτες του σχεδίου μπορεί να είναι κρατικοί ή επαγγελματικοί οργανισμοί, τράπεζες, υποψήφιοι επενδυτές ή χρηματοδότες, δυνητικοί εταίροι, πελάτες ή η ευρύτερη κοινωνία.

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ

2.1. Κοινωνικές Επιχειρήσεις σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο

Τα δεδομένα που παρουσιάζονται στη συνέχεια προέρχονται από το Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας (εφεξής Μητρώο), με τελευταία ενημέρωση στις 30 Ιουλίου 2020. Οι πληροφορίες που παρατίθενται αφορούν τον αριθμό των κοινωνικών επιχειρήσεων, την κατανομή τους βάσει της συνεταιριστικής τους μορφής, τον αριθμό των ενεργών ή διαγεγραμμένων επιχειρήσεων, το αντικείμενο της κύριας δραστηριότητάς τους, τον αναλυτικότερο κλάδο οικονομικής δραστηριότητας και την χωρική κατανομή τους σε επίπεδο περιφερειών και περιφερειακών ενοτήτων, ενώ ο αριθμός τους αποτυπώνεται χωρικά και σε επίπεδο δήμων στον κεντρικό χάρτη του dashboard.

Εικόνα 1: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας σε Εθνικό Επίπεδο (κλάδος δραστηριότητας σύμφωνα με την ταξινόμηση ΣΤΑΚΟΔ 08)

2.1.1. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις σε εθνικό επίπεδο

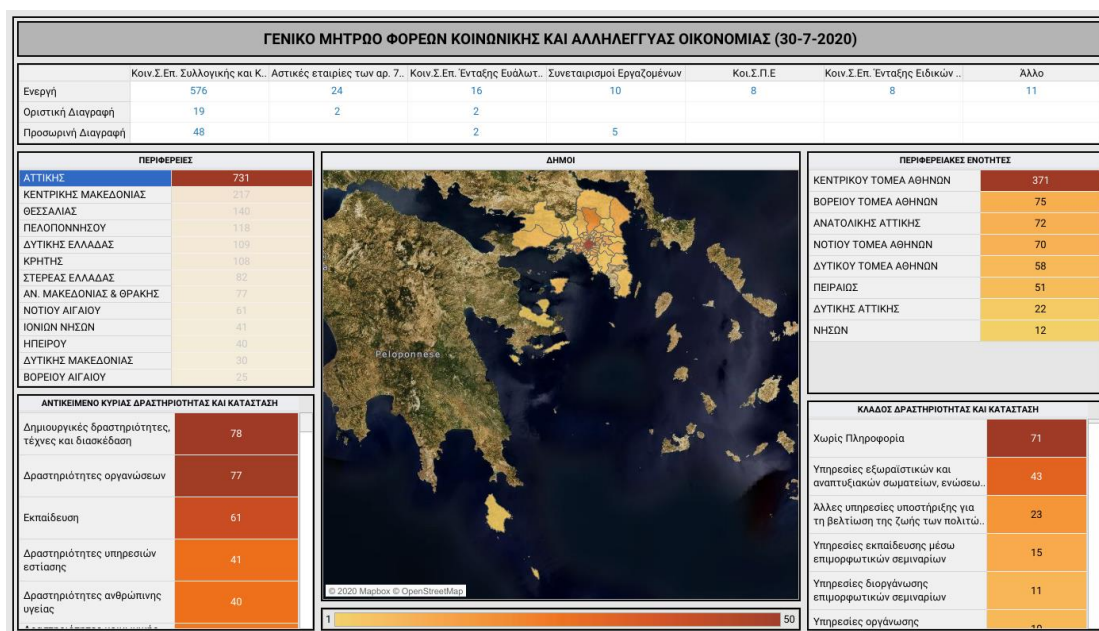
Ο αριθμός των κοινωνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα είναι 1.570, ενώ συνολικά έχουν διαγραφεί (οριστική και προσωρινή διαγραφή) από το Μητρώο 209 φορείς. Οι περισσότεροι φορείς αφορούν Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας (1.414 ενεργές), ακολουθούν οι Αστικές εταιρίες (46), οι Κοι.Σ.Π.Ε. (29), οι Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ευάλωτων ομάδων (26), οι Συνεταιρισμοί Εργαζομένων (22), οι Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ειδικών ομάδων (9) και Άλλο (24). Το δημοφιλέστερο αντικείμενο κύριας δραστηριότητας είναι οι Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση (180 φορείς), ακολουθούμενο από τις Δραστηριότητες οργανώσεων (167), Εκπαίδευση (139), Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης (98) κ.ά. Οι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας με τις περισσότερες κοινωνικές επιχειρήσεις, σύμφωνα με τη Στατιστική Ταξινόμηση Οικονομικών Δραστηριοτήτων (ΣΤΑΚΟΔ 08), είναι οι Υπηρεσίες εξωραϊστικών και αναπτυξιακών σωματείων, ενώσεων, συνεταιρισμών κ.λπ. (78), Υπηρεσίες οργάνωσης επιστημονικών ή πολιτιστικών εκδηλώσεων (38), οι Άλλες υπηρεσίες υποστήριξης για τη βελτίωση της ζωής των πολιτών και την αναβάθμιση των γενικών συνθηκών διαβίωσης (38) κ.ά. Όσον αφορά τη χωρική κατανομή των κοινωνικών επιχειρήσεων προκύπτει ότι η Περιφέρεια Αττικής παρουσιάζει τη μεγαλύτερη πληθώρα επιχειρήσεων (731 κοινωνικές επιχειρήσεις), ενώ ακολουθεί η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (217 κοινωνικές επιχειρήσεις). Σε επίπεδο Περιφερειακών Ενοτήτων, η ΠΕ Κεντρικού Τομέα Αθηνών εμφανίζει 371 κοινωνικές επιχειρήσεις και η ΠΕ Θεσσαλονίκης 166 αντίστοιχα. Σε επίπεδο Δήμων ο Δήμος Αθηναίων εμφανίζει 316 κοινωνικές επιχειρήσεις, ενώ αντίστοιχα οι Δήμος Θεσσαλονίκης 110 επιχειρήσεις.

2.1.2. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις σε περιφερειακό επίπεδο

Στην παρούσα ενότητα παρατίθενται στοιχεία που αφορούν τη χωρική κατανομή των Κοιν.Σ.Επ. παρουσιάζοντας αναλυτικά την κατάσταση ανά Περιφέρεια.

Αττική

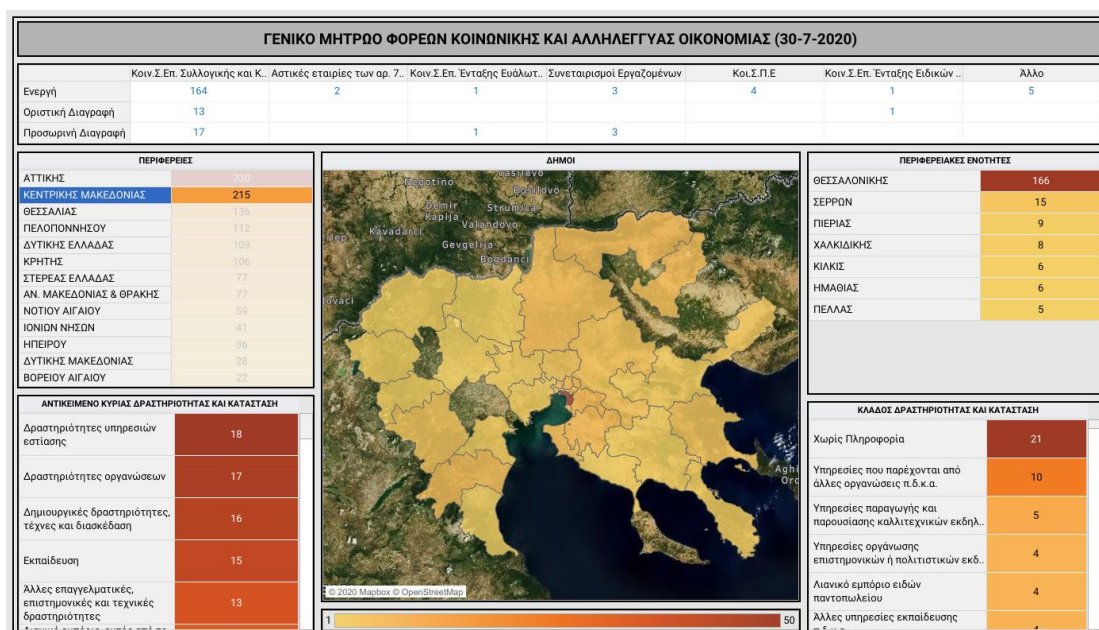
Στην Περιφέρεια Αττικής καταγράφονται 731 κοινωνικές επιχειρήσεις εκ των οποίων οι 653 είναι ενεργές και οι 78 έχουν διαγραφεί (οριστικά ή προσωρινά). Από το σύνολο των φορέων στην περιφέρεια η πλειονότητα, ήτοι 643 φορείς, είναι Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας. Το αντικείμενο της κύριας δραστηριότητας είναι Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση (78), Δραστηριότητες οργανώσεων (77), Εκπαίδευση (61), Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης (41), Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας (40) κ.ά. Οι αναλυτικοί κλάδοι που υπάγονται οι κοινωνικές επιχειρήσεις της περιφέρειας είναι οι Υπηρεσίες εξωραϊστικών και αναπτυξιακών σωματείων, ενώσεων, συνεταιρισμών κ.λπ. (43), οι Άλλες υπηρεσίες υποστήριξης για τη βελτίωση της ζωής των πολιτών και την αναβάθμιση των γενικών συνθηκών διαβίωσης (23) κ.ά. Οι περισσότερες κοινωνικές επιχειρήσεις εντοπίζονται στην ΠΕ Κεντρικού Τομέα Αθηνών (371), ενώ ακολουθούν οι ΠΕ Βόρειου Τομέα Αθηνών (75), Ανατολικής Αττικής (72), Νότιου Τομέα Αθηνών (70), Δυτικού Τομέα Αθηνών (58), Πειραιώς (51), Δυτικής Αττικής (22) και Νήσων (12).

Εικόνα 2: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Αττικής

Κεντρική Μακεδονία

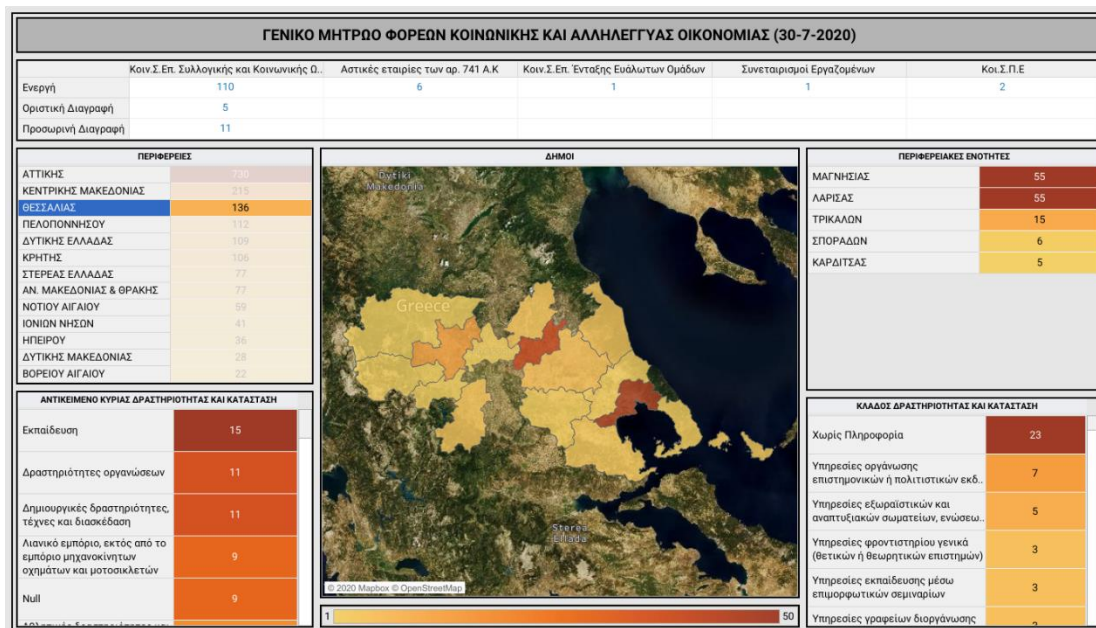
Στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας καταγράφονται 217 κοινωνικές επιχειρήσεις εκ των οποίων οι 183 είναι ενεργές και οι 34 έχουν διαγραφεί (οριστικά ή προσωρινά). Από το σύνολο των φορέων στην περιφέρεια η πλειονότητα, ήτοι 194 φορείς, είναι Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας. Το αντικείμενο της κύριας δραστηριότητας είναι Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης (18), Δραστηριότητες οργανώσεων (17), Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση (17), Εκπαίδευση (15), Άλλες επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες (13), Λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών (12), Διοικητικές δραστηριότητες γραφείου, γραμματειακή υποστήριξη και άλλες δραστηριότητες παροχής υποστήριξης προς τις επιχειρήσεις (12) κ.ά. Οι αναλυτικοί κλάδοι που υπάγονται οι κοινωνικές επιχειρήσεις της περιφέρειας είναι οι Υπηρεσίες που παρέχονται από άλλες οργανώσεις π.δ.κ.α. (10), οι Υπηρεσίες παραγωγής και παρουσίασης καλλιτεχνικών εκδηλώσεων (5), οι Υπηρεσίες οργάνωσης επιστημονικών ή πολιτιστικών εκδηλώσεων (4), το Υπηρεσίες οργάνωσης επιστημονικών ή πολιτιστικών εκδηλώσεων (4) κ.ά. Οι περισσότερες κοινωνικές επιχειρήσεις εντοπίζονται στην ΠΕ Θεσσαλονίκης (166), ενώ ακολουθούν οι ΠΕ Σερρών (16), Πιερίας (9), Χαλκιδικής (8), Ημαθίας (7), Κιλκίς (6) και Πέλλας (5).

Εικόνα 3: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

Θεσσαλία

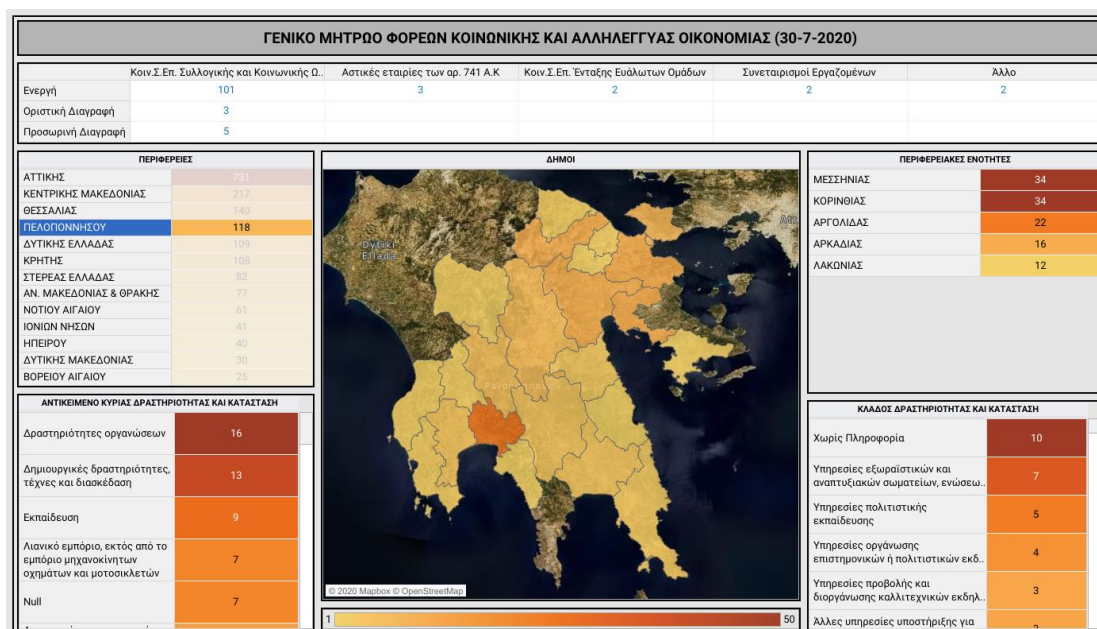
Στην Περιφέρεια Θεσσαλίας καταγράφονται 140 κοινωνικές επιχειρήσεις εκ των οποίων οι 126 είναι ενεργές και οι 14 έχουν διαγραφεί (οριστικά ή προσωρινά). Από το σύνολο των φορέων στην περιφέρεια η πλειονότητα, ήτοι 126 φορείς, είναι Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας. Το αντικείμενο της κύριας δραστηριότητας είναι κυρίως η Εκπαίδευση (15), Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση (12), Δραστηριότητες οργανώσεων (11), Λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών (9) κ.ά. Οι αναλυτικοί κλάδοι που υπάγονται οι κοινωνικές επιχειρήσεις της περιφέρειας είναι οι Υπηρεσίες οργάνωσης επιστημονικών ή πολιτιστικών εκδηλώσεων (7), οι Υπηρεσίες εξωραϊστικών και αναπτυξιακών σωματείων, ενώσεων, συνεταιρισμών κ.λπ. (5), οι Υπηρεσίες φροντιστηρίου γενικά (θετικών ή θεωρητικών επιστημών) (3), οι Υπηρεσίες εκπαίδευσης μέσω επιμορφωτικών σεμιναρίων (3) κ.ά. Οι περισσότερες κοινωνικές επιχειρήσεις εντοπίζονται στην ΠΕ Μαγνησίας (57) και στην ΠΕ Λάρισας (56), ενώ ακολουθούν οι ΠΕ Τρικάλων (15), Σποράδων (6) και Καρδίτσας (6).

Εικόνα 4: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Θεσσαλίας

Πελοπόννησος

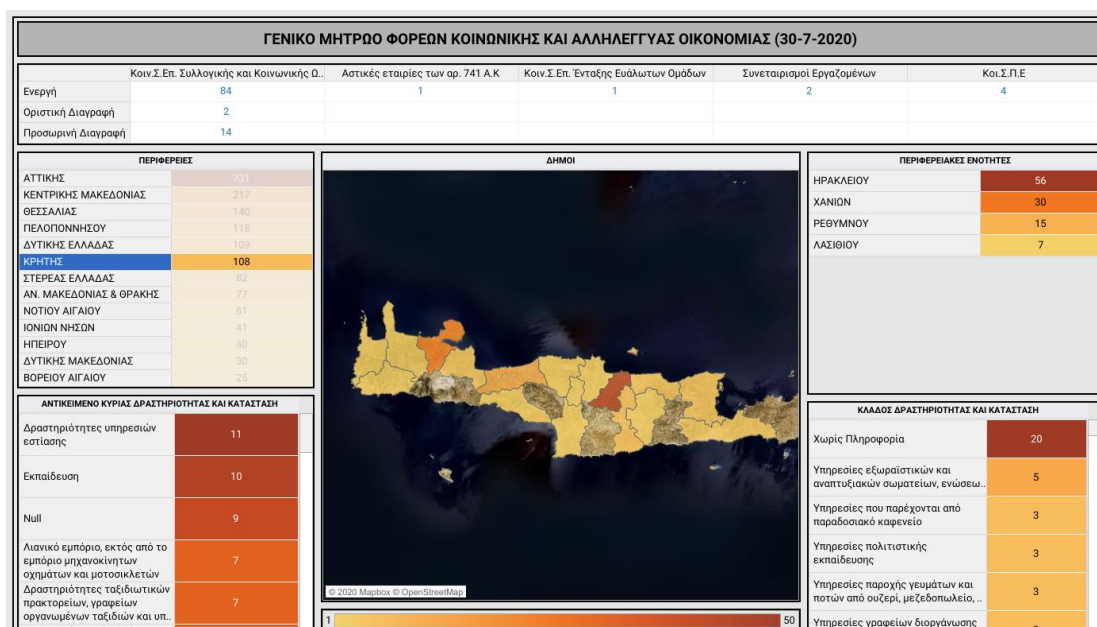
Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου καταγράφονται 118 κοινωνικές επιχειρήσεις εκ των οποίων οι 110 είναι ενεργές και οι 8 έχουν διαγραφεί (οριστικά ή προσωρινά). Από το σύνολο των φορέων στην περιφέρεια η πλειονότητα, ήτοι 119 φορείς, είναι Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας. Το αντικείμενο της κύριας δραστηριότητας είναι κυρίως Δραστηριότητες οργανώσεων (16), Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση (11), Εκπαίδευση (9), Λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών (7) κ.ά. Οι αναλυτικοί κλάδοι που υπάγονται οι κοινωνικές επιχειρήσεις της περιφέρειας είναι οι Υπηρεσίες εξωραϊστικών και αναπτυξιακών σωματείων, ενώσεων, συνεταιρισμών κ.λπ. (7), οι Υπηρεσίες πολιτιστικής εκπαίδευσης (5), οι Υπηρεσίες οργάνωσης επιστημονικών ή πολιτιστικών εκδηλώσεων (4) κ.ά. Οι περισσότερες κοινωνικές επιχειρήσεις εντοπίζονται στην ΠΕ Μεσσηνίας (34) και στην ΠΕ Κορινθίας (34), ενώ ακολουθούν οι ΠΕ Αργολίδας (22), Αρκαδίας (16) και Λακωνίας (12).

Εικόνα 5: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου

Κρήτη

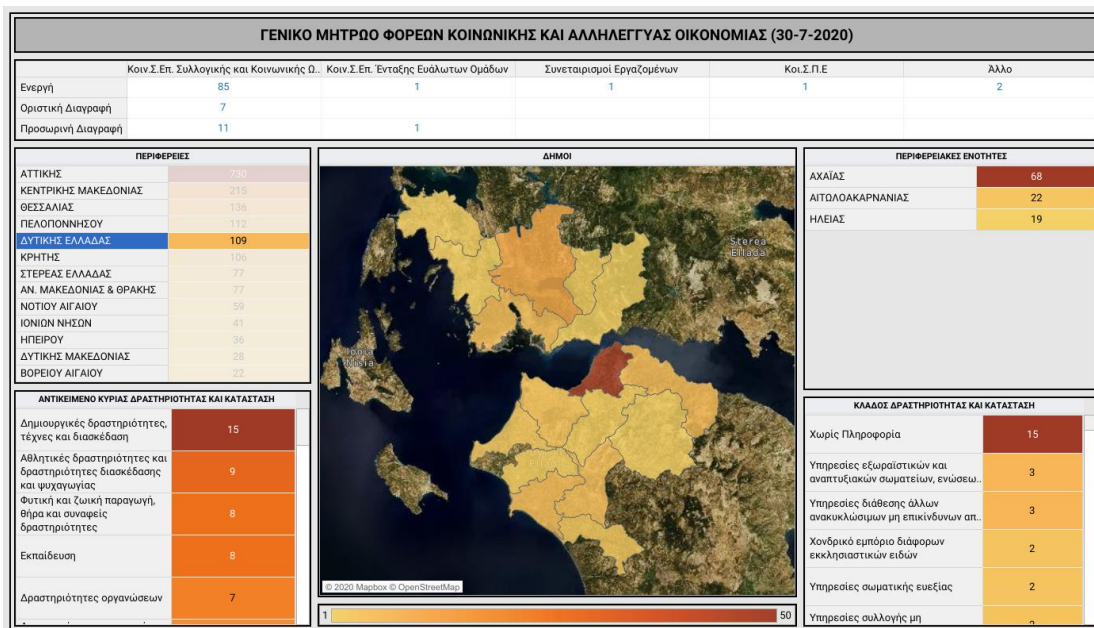
Στην Περιφέρεια Κρήτης καταγράφονται 108 κοινωνικές επιχειρήσεις εκ των οποίων οι 92 είναι ενεργές και οι 16 έχουν διαγραφεί (οριστικά ή προσωρινά). Από το σύνολο των φορέων στην περιφέρεια η πλειονότητα, ήτοι 100 φορείς, είναι Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας. Το αντικείμενο της κύριας δραστηριότητας είναι κυρίως Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης (11), Εκπαίδευση (10), Λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών (7) κ.ά. Οι αναλυτικοί κλάδοι που υπάγονται οι κοινωνικές επιχειρήσεις της περιφέρειας είναι οι Υπηρεσίες εξωραϊστικών και αναπτυξιακών σωματείων, ενώσεων, συνεταιρισμών κ.λπ. (5), οι Υπηρεσίες που παρέχονται από παραδοσιακό καφενείο (3), οι Υπηρεσίες πολιτιστικής εκπαίδευσης (3) κ.ά. Οι περισσότερες κοινωνικές επιχειρήσεις εντοπίζονται στην ΠΕ Ηρακλείου (56) και στην ΠΕ Χανίων (30), ενώ ακολουθούν οι ΠΕ Ρεθύμνου (15) και Λασιθίου (7).

Εικόνα 6: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Κρήτης

Δυτική Ελλάδα

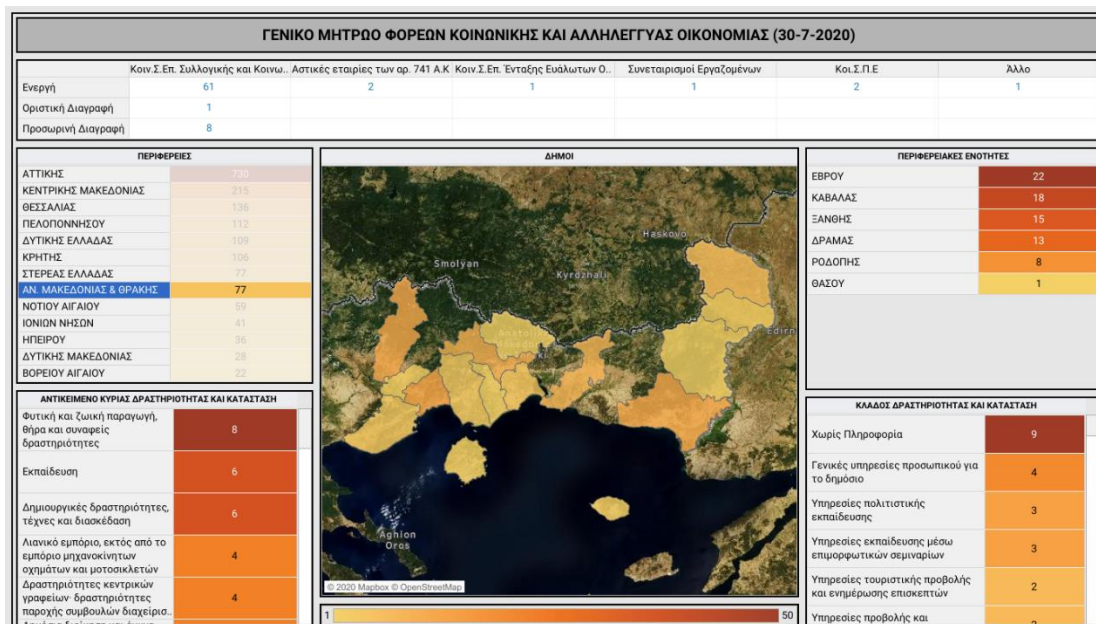
Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας καταγράφονται 109 κοινωνικές επιχειρήσεις εκ των οποίων οι 90 είναι ενεργές και οι 19 έχουν διαγραφεί (οριστικά ή προσωρινά). Από το σύνολο των φορέων στην περιφέρεια η πλειονότητα, ήτοι 103 φορείς, είναι Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας. Το αντικείμενο της κύριας δραστηριότητας είναι κυρίως Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση (15), Αθλητικές δραστηριότητες και δραστηριότητες διασκέδασης και ψυχαγωγίας (9), Φυτική και ζωική παραγωγή, θήρα και συναφείς δραστηριότητες (8), Εκπαίδευση (8), Δραστηριότητες οργανώσεων (7) κ.ά. Οι αναλυτικοί κλάδοι που υπάγονται οι κοινωνικές επιχειρήσεις της περιφέρειας είναι οι Υπηρεσίες εξωραϊστικών και αναπτυξιακών σωματείων, ενώσεων, συνεταιρισμών κλπ (3), οι Υπηρεσίες διάθεσης άλλων ανακυκλώσιμων μη επικίνδυνων απορριμμάτων (3), το Χονδρικό εμπόριο διάφορων εκκλησιαστικών ειδών (2) κ.ά. Οι περισσότερες κοινωνικές επιχειρήσεις εντοπίζονται στην ΠΕ Αχαΐας (68) και ακολουθούν οι ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας (22) και Ηλείας (19).

Εικόνα 7: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Ανατολική Μακεδονία και Θράκη

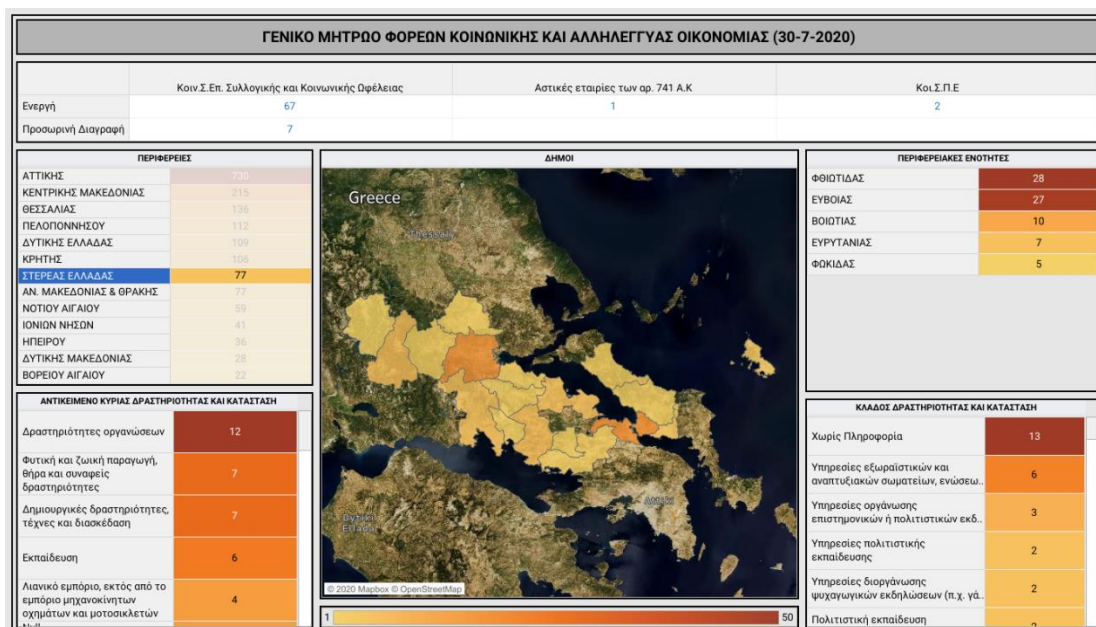
Στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης καταγράφονται 77 κοινωνικές επιχειρήσεις εκ των οποίων οι 69 είναι ενεργές και οι 8 έχουν διαγραφεί (οριστικά ή προσωρινά). Από το σύνολο των φορέων στην περιφέρεια η πλειονότητα, ήτοι 70 φορείς, είναι Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας. Το αντικείμενο της κύριας δραστηριότητας είναι κυρίως Φυτική και ζωική παραγωγή, θήρα και συναφείς δραστηριότητες (8), Εκπαίδευση (6), Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση (6) κ.ά. Οι αναλυτικοί κλάδοι που υπάγονται οι κοινωνικές επιχειρήσεις της περιφέρειας είναι οι Γενικές υπηρεσίες προσωπικού για το δημόσιο (4), οι Υπηρεσίες πολιτιστικής εκπαίδευσης (3), οι Υπηρεσίες εκπαίδευσης μέσω επιμορφωτικών σεμιναρίων (3) κ.ά. Οι περισσότερες κοινωνικές επιχειρήσεις εντοπίζονται στην ΠΕ Έβρου (22) και ακολουθούν οι ΠΕ Καβάλας (18), Ξάνθης (15), Δράμας (13), Ροδόπης (8) και Θάσου (1).

Εικόνα 8: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

Στερεά Ελλάδα

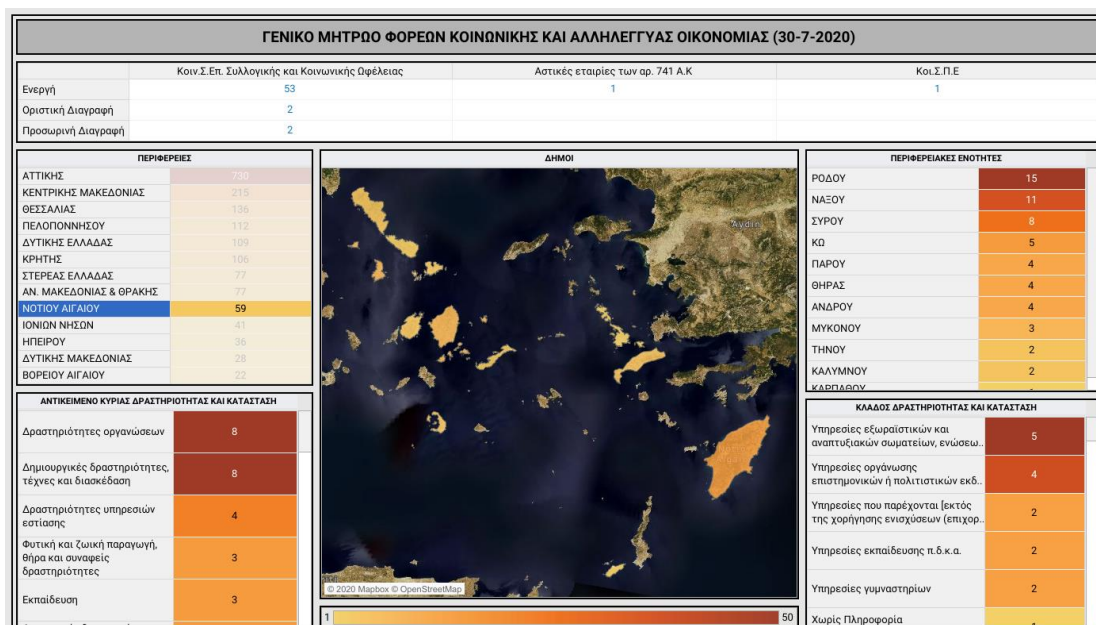
Στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας καταγράφονται 82 κοινωνικές επιχειρήσεις εκ των οποίων οι 75 είναι ενεργές και οι 7 έχουν διαγραφεί (οριστικά ή προσωρινά). Από το σύνολο των φορέων στην περιφέρεια η πλειονότητα, ήτοι 78 φορείς, είναι Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας. Το αντικείμενο της κύριας δραστηριότητας είναι κυρίως Δραστηριότητες οργανώσεων (12), Φυτική και ζωική παραγωγή, θήρα και συναφείς δραστηριότητες (9), Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση (8), Εκπαίδευση (6) κ.ά. Οι αναλυτικοί κλάδοι που υπάγονται οι κοινωνικές επιχειρήσεις της περιφέρειας είναι οι Υπηρεσίες εξωραϊστικών και αναπτυξιακών σωματείων, ενώσεων, συνεταιρισμών κ.λπ. (6), οι Υπηρεσίες οργάνωσης επιστημονικών ή πολιτιστικών εκδηλώσεων (3), οι Υπηρεσίες πολιτιστικής εκπαίδευσης (2) κ.ά. Οι περισσότερες κοινωνικές επιχειρήσεις εντοπίζονται στην ΠΕ Εύβοιας (32) και ακολουθούν οι ΠΕ Φθιώτιδας (28), Βοιωτίας (10), Ευρυτανίας (7) και Φωκίδας (5).

Εικόνα 9: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας

Νότιο Αιγαίο

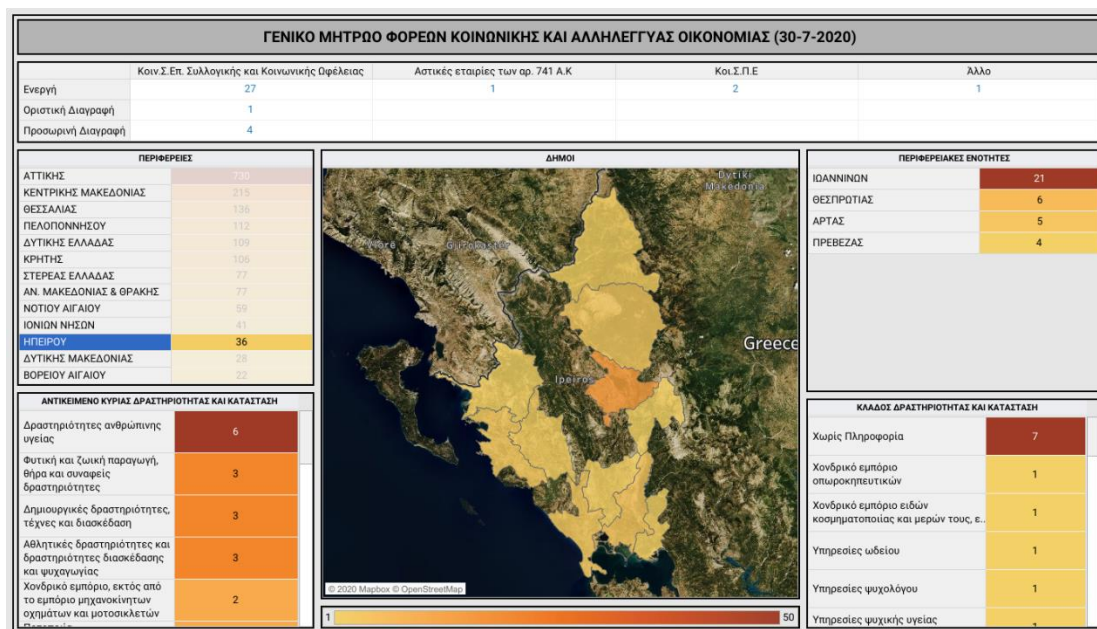
Στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου καταγράφονται 61 κοινωνικές επιχειρήσεις εκ των οποίων οι 57 είναι ενεργές και οι 4 έχουν διαγραφεί (οριστικά ή προσωρινά). Από το σύνολο των φορέων στην περιφέρεια η πλειονότητα, ήτοι 59 φορείς, είναι Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας. Το αντικείμενο της κύριας δραστηριότητας είναι κυρίως Δραστηριότητες οργανώσεων (8), Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση (8), Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης (5) κ.ά. Οι αναλυτικοί κλάδοι που υπάγονται οι κοινωνικές επιχειρήσεις της περιφέρειας είναι οι Υπηρεσίες εξωραϊστικών και αναπτυξιακών σωματείων, ενώσεων, συνεταιρισμών κ.λπ. (5), οι Υπηρεσίες οργάνωσης επιστημονικών ή πολιτιστικών εκδηλώσεων (4), οι Υπηρεσίες που παρέχονται [εκτός της χορήγησης ενισχύσεων (επιχορηγήσεων)] από άλλες οργανώσεις π.δ.κ.α. (2) κ.ά. Οι περισσότερες κοινωνικές επιχειρήσεις εντοπίζονται στην ΠΕ Ρόδου (16) και ακολουθούν οι ΠΕ Νάξου (11), Σύρου (8), Κω (5), Πάρου (4), Θήρας (4), Άνδρου (4), Μυκόνου (3), Τήνου (2), Καλύμνου (3) και Καρπάθου (1).

Εικόνα 10: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου

Ήπειρος

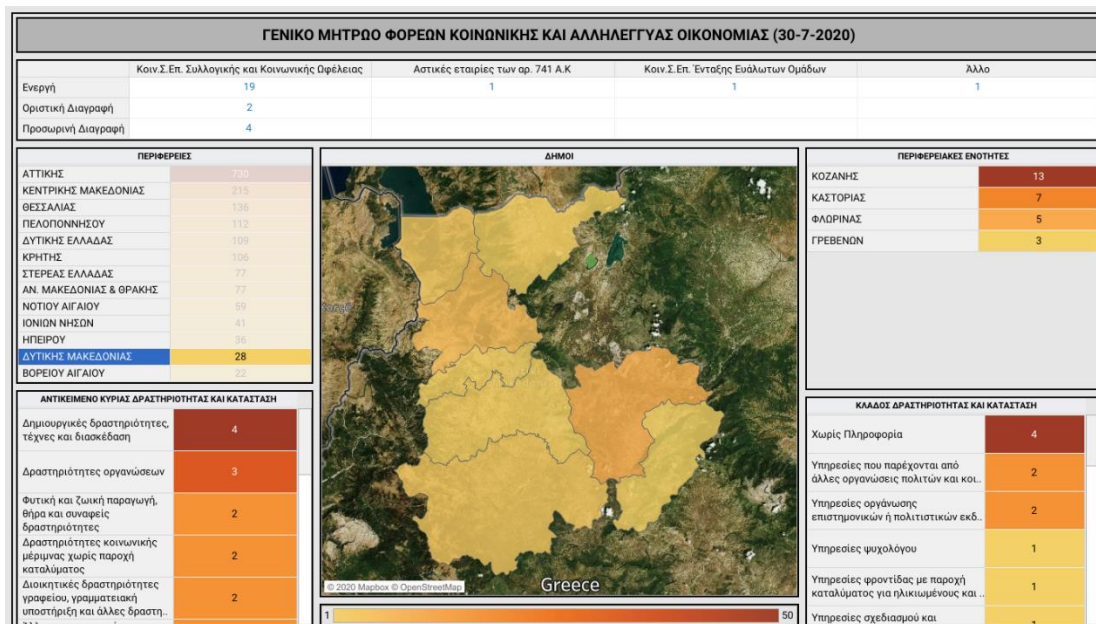
Στην Περιφέρεια Ηπείρου καταγράφονται 40 κοινωνικές επιχειρήσεις εκ των οποίων οι 36 είναι ενεργές και οι 4 έχουν διαγραφεί (οριστικά ή προσωρινά). Από το σύνολο των φορέων στην περιφέρεια η πλειονότητα, ήτοι 36 φορείς, είναι Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας. Το αντικείμενο της κύριας δραστηριότητας είναι κυρίως Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας (6), Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση (4), Φυτική και ζωική παραγωγή, θήρα και συναφείς δραστηριότητες (3), Αθλητικές δραστηριότητες και δραστηριότητες διασκέδασης και ψυχαγωγίας (3), Άλλες επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες (3) κ.ά. Οι αναλυτικοί κλάδοι που υπάγονται οι κοινωνικές επιχειρήσεις της περιφέρειας είναι το Χονδρικό εμπόριο οπωροκηπευτικών (1), το Χονδρικό εμπόριο ειδών κοσμηματοποιίας και μερών τους, ειδών χρυσοχοΐας ή αργυροχοΐας και μερών τους (1), οι Υπηρεσίες ωδείου (1) κ.ά. Οι περισσότερες κοινωνικές επιχειρήσεις εντοπίζονται στην ΠΕ Ιωαννίνων (23) και ακολουθούν οι ΠΕ Άρτας (7), Θεσπρωτίας (6) και Πρέβεζας (4).

Εικόνα 11: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Ηπείρου

Δυτική Μακεδονία

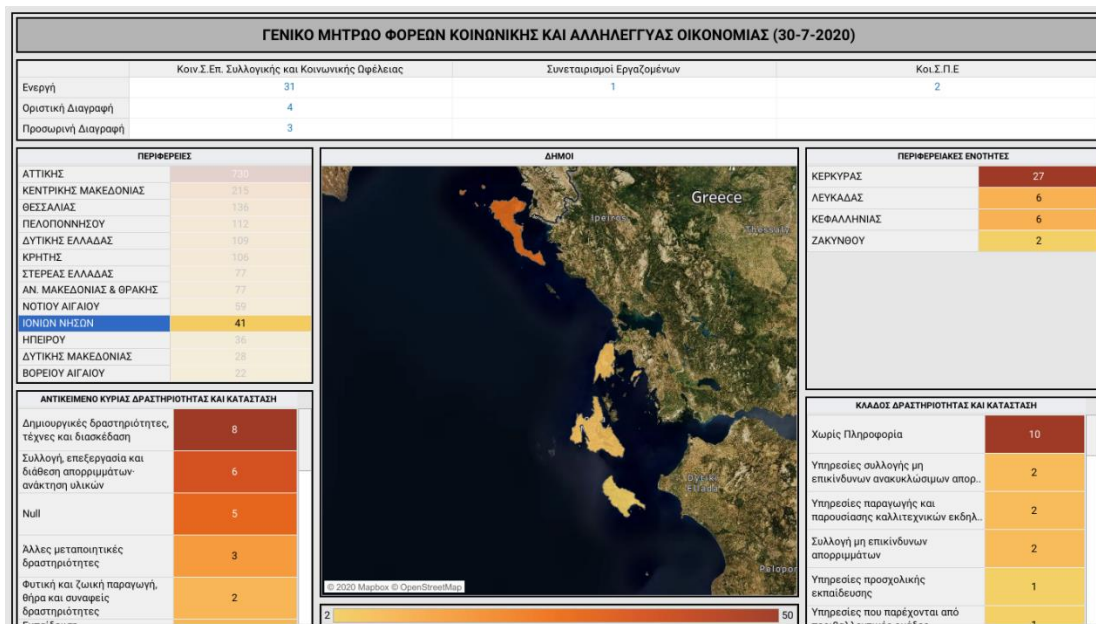
Στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας καταγράφονται 30 κοινωνικές επιχειρήσεις εκ των οποίων οι 24 είναι ενεργές και οι 6 έχουν διαγραφεί (οριστικά ή προσωρινά). Από το σύνολο των φορέων στην περιφέρεια η πλειονότητα, ήτοι 27 φορείς, είναι Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας. Το αντικείμενο της κύριας δραστηριότητας είναι κυρίως Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση (4), Δραστηριότητες οργανώσεων (3), Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες (3) κ.ά. Οι αναλυτικοί κλάδοι που υπάγονται οι κοινωνικές επιχειρήσεις της περιφέρειας είναι οι Υπηρεσίες που παρέχονται από άλλες οργανώσεις πολιτών και κοινωνικές οργανώσεις (2), οι Υπηρεσίες οργάνωσης επιστημονικών ή πολιτιστικών εκδηλώσεων (2), οι Υπηρεσίες ψυχολόγου (1) κ.ά. Οι περισσότερες κοινωνικές επιχειρήσεις εντοπίζονται στην ΠΕ Κοζάνης (14) και ακολουθούν οι ΠΕ Καστοριάς (7), Φλώρινας (6) και Γρεβενών (3).

Εικόνα 12: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας

Ιόνιοι Νήσοι

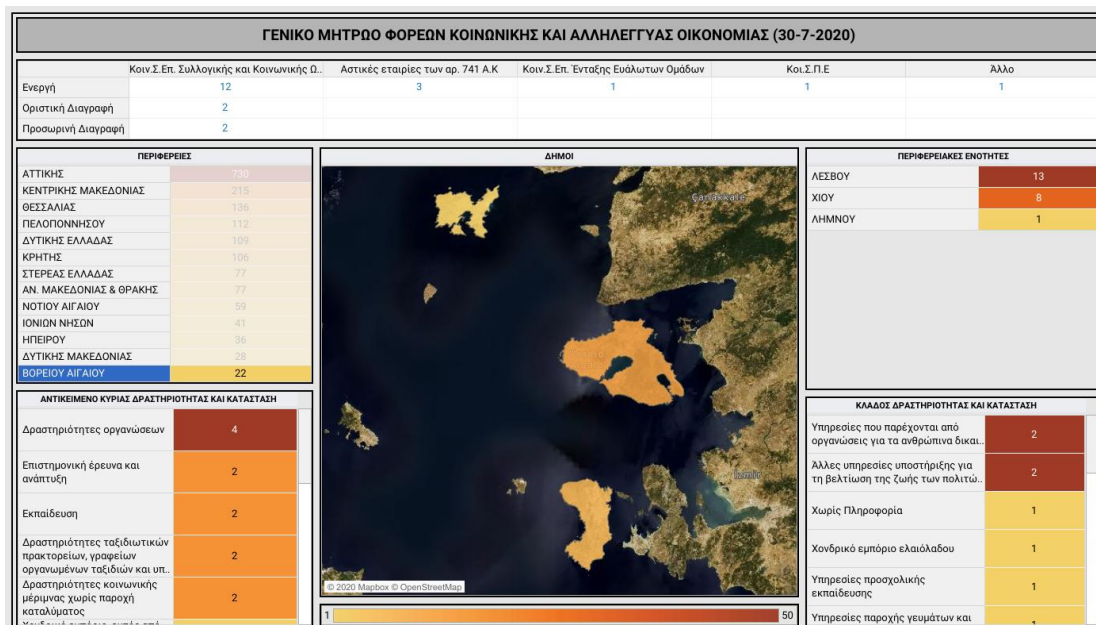
Στην Περιφέρεια Ιόνιων Νήσων καταγράφονται 41 κοινωνικές επιχειρήσεις εκ των οποίων οι 34 είναι ενεργές και οι 7 έχουν διαγραφεί (οριστικά ή προσωρινά). Από το σύνολο των φορέων στην περιφέρεια η πλειονότητα, ήτοι 38 φορείς, είναι Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας. Το αντικείμενο της κύριας δραστηριότητας είναι κυρίως Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση (8), Συλλογή, επεξεργασία και διάθεση απορριμμάτων· ανάκτηση υλικών (6), Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες (2) κ.ά. Οι αναλυτικοί κλάδοι που υπάγονται οι κοινωνικές επιχειρήσεις της περιφέρειας είναι οι Υπηρεσίες συλλογής μη επικίνδυνων ανακυκλώσιμων απορριμμάτων (2), η Συλλογή μη επικίνδυνων απορριμμάτων (2) κ.ά. Οι περισσότερες κοινωνικές επιχειρήσεις εντοπίζονται στην ΠΕ Κέρκυρας (27) και ακολουθούν οι ΠΕ Λευκάδας (6), Κεφαλληνίας (6) και Ζακύνθου (2).

Εικόνα 13: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Ιόνιων Νήσων

Βόρειο Αιγαίο

Στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου καταγράφονται 25 κοινωνικές επιχειρήσεις εκ των οποίων οι 21 είναι ενεργές και οι 4 έχουν διαγραφεί (οριστικά ή προσωρινά). Από το σύνολο των φορέων στην περιφέρεια η πλειονότητα, ήτοι 18 φορείς, είναι Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας. Το αντικείμενο της κύριας δραστηριότητας είναι κυρίως Δραστηριότητες οργανώσεων (4), Επιστημονική έρευνα και ανάπτυξη (2), Εκπαίδευση (2), Δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων, γραφείων οργανωμένων ταξιδιών και υπηρεσιών κρατήσεων και συναφείς δραστηριότητες (2), Δραστηριότητες κοινωνικής μέριμνας χωρίς παροχή καταλύματος (2) κ.ά. Οι αναλυτικοί κλάδοι που υπάγονται οι κοινωνικές επιχειρήσεις της περιφέρειας είναι οι Υπηρεσίες που παρέχονται από οργανώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα (2), οι Άλλες υπηρεσίες υποστήριξης για τη βελτίωση της ζωής των πολιτών και την αναβάθμιση των γενικών συνθηκών διαβίωσης (2) κ.ά. Οι περισσότερες κοινωνικές επιχειρήσεις εντοπίζονται στην ΠΕ Λέσβου (13) και ακολουθούν οι ΠΕ Χίου (8), Ικαρίας (2), Σάμου (1) και Λήμνου (1).

Εικόνα 14: Ανάλυση φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

2.2. Φορείς Υποστήριξης της Κοινωνικής Οικονομίας

2.2.1. Υπηρεσίες /Δομές υποστήριξης

Η αρμόδια Υπηρεσία για την τήρηση του Γενικού Μητρώου Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας είναι το **Τμήμα Μητρώου Κοινωνικής Οικονομίας** της Διεύθυνσης Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΥΠΕΚΑΑ). Ιδρύθηκε με την Υπουργική Απόφαση Αριθ. 61621/Δ5.2643 και έχει ως αρμοδιότητα τη λειτουργία βάσης δεδομένων στην οποία εγγράφονται οι Φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Κάποιες από τις βασικές λειτουργίες του Μητρώου είναι οι εξής:

- Η καταγραφή των φορέων Κ.Α.Ο., βάσει των κριτηρίων της νομοθεσίας,
- Η έκδοση αριθμού μητρώου εγγραφής στο Μητρώο (Αριθμό Γενικού Μητρώου Κοινωνικής Οικονομίας - Α.Γε.Μ.Κ.Ο),
- Η τήρηση στοιχείων για κάθε φορέα Κ.Α.Ο, όπως π.χ. στοιχεία μελών, διάρκεια θητείας Διοικητικού Συμβουλίου, στοιχεία έναρξης, οικονομικές καταστάσεις, Ετήσιο Πρόγραμμα Δραστηριοτήτων και Απολογισμού, τροποποιήσεις καταστατικού κ.ά.,
- Ο έλεγχος τήρησης της νομοθεσίας σχετικά με την συμμετοχή μελών από Ευάλωτες και Ευπαθείς ομάδες καθώς και το μισθολογικό κόστος,
- Η διαγραφή μελών κ.ά.

Μια νέα μορφή υποστήριξης των Φορέων Κ.Α.Ο. είναι τα εγκεκριμένα **Κέντρα Στήριξης**¹⁷ τα οποία συμβάλουν στην ενημέρωση του ευρύτερου κοινού αλλά κυρίως συμβουλεύουν νέους και υφιστάμενους φορείς Κ.Α.Ο. Ο αριθμός τους ανέρχεται σε δέκα πέντε (15).

Σύμφωνα με την προδημοσίευση της δράσης “Επιχορήγηση υφιστάμενων φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (Κ.Α.Ο)” από την Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ Απασχόλησης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης,¹⁸ σκοπός των Κέντρων Στήριξης είναι:

- η στήριξη και ενίσχυση των παραγωγικών εγχειρημάτων αυτοδιαχείρισης και της συλλογικής κοινωνικής επιχειρηματικότητας,
- η μείωση της ανεργίας,
- η ενίσχυση της απασχόλησης με τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης,
- η βελτίωση των οικονομικών αποτελεσμάτων της επιχειρηματικής δραστηριότητας των υφισταμένων Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (Κ.Α.Ο.),
- η ενίσχυση της βιωσιμότητας και της ανταγωνιστικότητας των υφισταμένων Φορέων Κ.Α.Ο. και η μεγέθυνση της κοινωνικής ωφέλειας που οι Φορείς Κ.Α.Ο. δημιουργούν.

Αρμόδια Υπηρεσία για τις χρηματοδοτήσεις της Κοινωνικής Οικονομίας, στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ, είναι η **Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ** του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Τομέα Απασχόλησης και Κοινωνικής Οικονομίας ΕΥ ΕΣΠΑ ΑπΚΟ¹⁹, (πρώην ΕΥ ΚΕΚΟ).

Αποστολή της Επιτελικής Δομής ΕΣΠΑ Απασχόληση και Κοινωνική Οικονομία (ΑπΚΟ) είναι η υποστήριξη του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, (πρώην Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης) και των φορέων που εποπτεύονται από αυτό, στην αποτύπωση, ιεράρχηση και εξειδίκευση των αναγκών στους τομείς πολιτικής «Απασχόληση» και «Κοινωνική Οικονομία», καθώς και η ενίσχυση της διοικητικής

ικανότητας του Υπουργείου και των εποπτευομένων από αυτό φορέων σε σχέση με τα Επιχειρησιακά Προγράμματα (Ε.Π.) του ΕΣΠΑ. Έχει επίσης την αρμοδιότητα του σχεδιασμού των πολιτικών απασχόλησης και κοινωνικής οικονομίας του ως άνω Υπουργείου, του προγραμματισμού, της εξειδίκευσης, της προετοιμασίας και της υλοποίησης έργων ή δράσεων που χρηματοδοτούνται από τα ΕΔΕΤ μέσω των ΕΠ του ΕΣΠΑ της περιόδου 2014-2020, καθώς και τον προγραμματισμό, τη διαχείριση, παρακολούθηση, χρηματοδότηση, υλοποίηση κάθε άλλης συναφούς ενέργειας ή/και προγράμματος που συνδέεται με πράξεις ή/και έργα, που συγχρηματοδοτούνται από λοιπά προγράμματα ή/και χρηματοδοτικούς μηχανισμούς της Ε.Ε. ή/και του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ, εφεξής) σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 4314/2014.

2.2.2. Συλλογικότητες (Ομοσπονδίες, Συνομοσπονδίες, Δίκτυα), Αναπτυξιακές Συμπράξεις και Φορείς

Ορισμένες συλλογικότητες, με υποστηρικτικό ρόλο, στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας, ενδεικτικά, είναι:

- Το **Forum Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας**,²⁰ μια άτυπη σύμπραξη επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας, δικτύων Κοιν.Σ.Επ και υποστηρικτικών φορέων που ενώνουν τις δυνάμεις τους για να συμβάλουν στην αλληλοβοήθεια, υποστήριξη, δικτύωση, αυτό-οργάνωση και ανάπτυξη του χώρου των κοινωνικών επιχειρήσεων και συνεταιρισμών στην Ελλάδα. Η σύμπραξη αυτή ξεκίνησε με τη διοργάνωση του πρώτου Φόρουμ Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας,²¹ το Νοέμβριο του 2014 στην Αθήνα, ενός διήμερου ανοιχτού συνεδρίου, το οποίο έληξε με μία πρώτη κοινή διακήρυξη των συμμετεχόντων. Στη συνέχεια ακολούθησαν τα συνέδρια του 2015 και 2016, καθώς και περιφερειακά συνέδρια στην Κοζάνη, Θεσσαλονίκη και Καρδίτσα που έθεσαν τις βάσεις για κοινές θέσεις, ένα πλαίσιο αξιών κι αρχών και έναν Κώδικα Δεοντολογίας Κοινωνικών Επιχειρήσεων.
- Η **Ηλεκτρονική πλατφόρμα δικτύωσης φορέων Κ.ΑΛ.Ο**²² που, από το 2015, συνιστά ένα διαδικτυακό τόπο στον οποίο όλοι οι Φορείς Κ.ΑΛ.Ο. δύνανται να εγγραφούν (προαιρετικά) με σκοπό τη δικτύωση, ενημέρωση και διαφάνεια της λειτουργίας τους
- η **Πανελλήνια Ομοσπονδία των Κοι.Σ.Π.Ε**²³ (Π.Ο.Κοι.Σ.Π.Ε.), η οποία αποτελεί δευτεροβάθμιο συλλογικό όργανο των Κοι.Σ.Π.Ε. και αριθμεί 30 μέλη
- η **Πανελλήνια Ομοσπονδία Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας** με διακριτικό τίτλο Π.Ο.Κοιν.Σ.Επ. (<http://rokoinser.org>), που είναι υπό σύσταση, με 105 μέλη και αποτελεί ιδιωτική πρωτοβουλία.
- Το **Δίκτυο Κοιν.Σεπ Κεντρικής Μακεδονίας**²⁴ (ΔΙΚΚΕΜ), μια πρωτοβουλία που θέλει να θέσει ως προτεραιότητα την Κοινωνική & Αλληλέγγυα Οικονομία, τις δομές μορφής Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων και τις Οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών, καθώς και τα θέματα που αντιμετωπίζουν οι Κοιν.Σ.Επ. Το Δίκτυο προωθεί την συνεργασία με όλους τους φορείς της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας που αναγνωρίζουν, ενισχύουν και υποστηρίζουν την Κ.ΑΛ.Ο. και τις δομές της, όπως οι Κοιν.Σ.Επ., οι Συνεταιρισμοί, οι Ηθικές Τράπεζες, η Κοινωνικά Υποστηριζόμενη Γεωργία κλπ
- Το **Δίκτυο Κ.Α.Π.Α.**²⁵ (από το 2008), Αστική Μη κερδοσκοπική Εταιρεία που προήλθε από ιδιωτική πρωτοβουλία και προωθεί μια συνεταιριστική νομοθεσία η οποία θα βασίζεται στις Διεθνείς Συνεταιριστικές Αρχές και την Συνεταιριστική Εκπαίδευση, ως τα κλειδιά της επιτυχίας για την ίδρυση συνεταιρισμών. Έδρα της είναι τα Ιωάννινα.

- Το **Δίκτυο Κοιν.Σ.Επ. Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης**,²⁶ που συστάθηκε και λειτουργεί από το 2015 με απώτερο σκοπό την γνωριμία, τη δικτύωση και τη συνεργασία των Κοιν.Σ.Επ. στον γεωγραφικό χώρο της Περιφέρειας ΑΜΘ. Από τη σύστασή του μέχρι σήμερα, το Δίκτυο συμμετέχει ενεργά στις δημόσιες διαβουλεύσεις για την κοινωνική οικονομία και επιχειρηματικότητα και υλοποιεί δράσεις για την ενημέρωση των κοινωνικών επιχειρηματιών και την ευαισθητοποίηση-πληροφόρηση του κόσμου για τα οφέλη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, ιδιαίτερα στον τομέα της βιώσιμης ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς.
- **Πρωτοβουλία Συνεργασίας για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία ΠΡΩ.Σ.Κ.ΑΛ.Ο.**,²⁷ με σκοπό την συμβολή της στη διατύπωση ενός δημόσιου λόγου και στην ενεργοποίηση μιας κοινωνικής πράξης με τη μορφή ενός σχεδίου δράσης σε οικονομικό, κοινωνικό, περιβαλλοντικό, πολιτικό και ιδεολογικό πλαίσιο.
- **Πανελλήνια Ένωση Συμπράξεων Κοινωνικής Οικονομίας (Π.Ε.Σ.Κ.Ο).** Ιδρύθηκε τον Αύγουστο του 2012 με νομική φυσιογνωμία Αστικής Μη Κερδοσκοπικής Εταιρίας και έχει ως μέλη της, περισσότερες από 15 Συμπράξεις και Δίκτυα.
- **Ένωση²⁸ “Συντονισμός Φορέων Κ.ΑΛ.Ο. Αθήνας”** που αποτελεί δευτεροβάθμιο όργανο εκπροσώπησης φορέων Κ.ΑΛ.Ο. Όλα τα μέλη είναι οικονομικώς ενεργά. Κυρίαρχος κλάδος είναι αυτός της Δημιουργικής και Πολιτιστικής Βιομηχανίας και ακολουθούν οι τομείς της μεταποίησης/εστίασης/εμπορίας.
- **Ένωση²⁹ Συνεταιριστικών Τραπεζών Ελλάδας (ΕΣΤΕ).** Η ΕΣΤΕ, θεσμικό όργανο εκπροσώπησης συνεταιριστικών τραπεζών της χώρας, συμβάλλει ενεργά στη στήριξη της Κοινωνικής Οικονομίας και σε δράσεις της. Παράδειγμα αποτελεί η συμμετοχή της σε πιλοτικό έργο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την κοινωνική χρηματοοικονομική SES-Net και το SEE.GR που ακολούθησε.
- **Κλίμακα³⁰, Φορέας Ανάπτυξης Ανθρώπινου και Κοινωνικού Κεφαλαίου για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού.** Η ΚΛΙΜΑΚΑ είναι ένας κοινωνικός φορέας, μη κερδοσκοπικός – μη κυβερνητικός οργανισμός (ΝΠΙΔ), που ιδρύθηκε το 2000 και δραστηριοποιείται στην παροχή υπηρεσιών ψυχικής υγείας και στην υλοποίηση προγραμμάτων κοινωνικής ένταξης αποκλεισμένων πληθυσμιακών ομάδων στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

2.2.3. Ακαδημαϊκά / Ερευνητικά Ιδρύματα

Η κοινωνική οικονομία στηρίζεται, επίσης, ερευνητικά και διδακτικά από τα κάτωθι ερευνητικά κέντρα και τριτοβάθμια ιδρύματα (ενδεικτικά):

- Το **Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (Ε.Κ.Κ.Ε.)**³¹ το οποίο δραστηριοποιείται ερευνητικά από τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Έχει αναπτύξει μια σειρά από ειδικές μελέτες για το αντικείμενο της Κοινωνικής Οικονομίας. Ενδεικτικά, έχει δημιουργήσει: α) **Παρατηρητήριο** με σκοπό τη συστηματική διερεύνηση, παρακολούθηση και αξιολόγηση των παρεμβάσεων που αφορούν στην κοινωνική και επαγγελματική (επαν-)ένταξη των ψυχικά ασθενών, συμπεριλαμβανομένων των αναδυόμενων εναλλακτικών μορφών απασχόλησης στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας, όπως οι «Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης» β) **Κόμβο Τεκμηρίωσης**, Υποστήριξης και Πληροφόρησης στο πεδίο της Κοινωνικής Οικονομίας και γ) **Παρατηρητήριο της Κοινωνικής Οικονομίας** ως διακριτό πόλο έρευνας, τεκμηρίωσης και υποστήριξης των δραστηριοτήτων της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα. Επίσης συνέβαλλε στη δημιουργία ενός Διαρκούς Φόρουμ για την Κοινωνική Οικονομία, με τη συμμετοχή εκπροσώπων των αρμόδιων δημόσιων φορέων, Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, κοινωνικών εταίρων και φορέων της Κοινωνικής Οικονομίας.

- Το **Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο**³² προσφέρει το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία», το οποίο έχει διεπιστημονικό χαρακτήρα, συνδυάζοντας γνώσεις από την πλειονότητα των κοινωνικών επιστημών. Στοχεύει αφενός στην παροχή εξειδικευμένης θεωρητικής και ερευνητικής γνώσης, σε ένα διεθνώς ραγδαία αναπτυσσόμενο επιστημονικό πεδίο και αφετέρου στην παροχή εξειδικευμένης πρακτικής, εμπειρικής και εφαρμοσμένης γνώσης.
- Το **Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών**³³ προσφέρει Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας
- Το **Διεθνές Πανεπιστήμιο Ελλάδος**³⁴ με το νέο νόμο 4610/2019 αναμένεται να λειτουργήσει το Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικονομίας.
- Το **Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών**³⁵ έχει ιδρύσει το Εργαστήριο Αγροτικής Πολιτικής και Συνεταιρισμών, το οποίο επικεντρώνεται στην αγροτική πολιτική και τη χρηματοδότηση αγροτικών επιχειρήσεων και συνεταιρισμών.
- Το **Πάντειο Πανεπιστήμιο** προσφέρει μαθήματα στο Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης σε προπτυχιακό επίπεδο (Συνεταιριστική Οικονομία) και σε μεταπτυχιακό επίπεδο (Κοινωνική Οικονομία).
- Το **Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου** προσφέρει μαθήματα στο Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, σε προπτυχιακό επίπεδο (Κοινωνική Οικονομία, Πολιτικές Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας).
- Το **Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο** προσφέρει μαθήματα στο Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, σε προπτυχιακό επίπεδο (Κοινωνική Οικονομία & Κοινωνική Επιχειρηματικότητα) και Μεταπτυχιακό επίπεδο, Πρόγραμμα Βιώσιμη Ανάπτυξη, ειδίκευση Τοπική Ανάπτυξη (Κοινωνική Οικονομία).
- Το **Πανεπιστήμιο Κρήτης** προσφέρει μαθήματα στο Τμήμα Κοινωνιολογίας σε προπτυχιακό επίπεδο.
- Το **ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας**³⁶ με το Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων και την Κατεύθυνση Διοίκησης Επιχειρήσεων Κοινωνικής Οικονομίας στο ΣΤ' και Ζ' Εξάμηνο με 8 μαθήματα σε προπτυχιακό επίπεδο.

Επιπλέον, έχουν εκπονηθεί και εκπονούνται πτυχιακές και μεταπτυχιακές εργασίες καθώς και διδακτορικές διατριβές σε Ελληνικά και ξένα Πανεπιστήμια στα αντικείμενα της Κοινωνικής Οικονομίας, της Κοινωνικής Καινοτομίας, στα συνεργατικά σχήματα και στην συλλογική ηγεσία των συνεργατικών σχημάτων.

2.2.4. Ανώνυμες Αναπτυξιακές Εταιρείες ΟΤΑ

Οι Ανώνυμες Αναπτυξιακές Εταιρείες Ο.Τ.Α., παρότι δεν είναι φορείς Κ.Α.Λ.Ο., αναπτύσσουν πολυποίκιλες δράσεις στο χώρο της Κοινωνικής Οικονομίας και αρκετές από αυτές υποστηρίζουν δυναμικά την ίδρυση και ανάπτυξη φορέων Κ.Α.Λ.Ο. στην περιοχή παρέμβασής τους.

Οι πρώτες Αναπτυξιακές ιδρύθηκαν στα μέσα της δεκαετίας του '80. Πρόσφατα με τον Ν. 4674/20 η Αυτοδιοίκηση μπορεί να συστήνει και Αναπτυξιακούς Οργανισμούς με την μορφή ανωνύμων εταιρειών ειδικού σκοπού.

Οι πολυμετοχικές Αναπτυξιακές Εταιρείες έχουν αποδείξει την ικανότητά τους να προάγουν την καινοτομία, η οποία στη συνέχεια ενσωματώνεται στο τοπικό παραγωγικό σύστημα. Αυτό επιτυγχάνεται γιατί λειτουργούν ως εργαλείο έκφρασης και σύνθεσης πολιτικών με τη

συνεργασία όλων των τοπικών φορέων (Δήμων, Περιφέρειας, Συνεταιρισμών, Επιμελητηρίων κλπ). Τέλος, έχουν μεγάλη και πολύχρονη εμπειρία στην κινητοποίηση και συμμετοχή της τοπική κοινωνία στο σχεδιασμό και την εφαρμογή αναπτυξιακών προγραμμάτων (LEADER, ΟΠΑΑΧ, CLLD κλπ).

Σημαντικός αριθμός των Ανωνύμων Αναπτυξιακών Εταιριών ΟΤΑ (περίπου 50) , υλοποιούν το σήμερα πρόγραμμα CLLD/LEADER στο πλαίσιο του προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020

2.2.5. Τραπεζικό Σύστημα

Οι επιχειρήσεις της Κοινωνικής Οικονομίας, όπως και οι επιχειρήσεις όλων των μορφών, έχουν ανάγκη πρόσβασης σε κεφάλαια, για την υλοποίηση των στόχων τους και της αποστολής τους. Το Τραπεζικό σύστημα, από την άλλη, έχει ως βασικό πυλώνα του την παροχή χρηματοδοτήσεων σε επιχειρήσεις. Στο πλαίσιο λειτουργίας της οικονομίας και του οικονομικού συστήματος παρουσιάζονται δυσκολίες στη χρηματοδότηση επιχειρήσεων, ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής ύφεσης και κάμψης της γενικής οικονομικής δραστηριότητας, ενώ θα έπρεπε να ισχύει το αντίθετο³⁷.

Στην Ελλάδα οι τράπεζες που είναι εγγύτερα στις επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας είναι οι Συνεταιριστικές Τράπεζες. Η Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας είναι από τα πρωτοπόρα συνεταιριστικά ιδρύματα στην ενίσχυση των κοινωνικών επιχειρήσεων και της κοινωνικής οικονομίας. Στην ίδια κατεύθυνση δραστηριοποιούνται και οι Συνεταιριστικές Τράπεζες Χανίων, η Συνεταιριστική Τράπεζα Ιωαννίνων κ.α, κάνοντας χρήση των χρηματοδοτικών εργαλείων EaSI της Ε.Ε. και μικροπιστώσεων. Η Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας και πρόσφατα η Συνεταιριστική Τράπεζα Χανίων έχουν λάβει τον τίτλο της Ηθικής Τράπεζας.

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, μέχρι στιγμής, δεν έχει εξειδικευμένα προϊόντα και υπηρεσίες για τις επιχειρήσεις της Κοινωνικής Οικονομίας, όπως έχουν οι τράπεζες σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Περιορίζονται σε προγράμματα Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, σε μια σειρά από δράσεις κοινωνικού / περιβαλλοντικού χαρακτήρα, αλλά αυτές δεν μπορούν να ονομαστούν, ούτε και είναι κοινωνική χρηματοοικονομική.

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΔΙΕΘΝΗ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΟ

3.1. Παραδείγματα από τον Ευρωπαϊκό Χώρο ³⁸

Η Κοινωνική Οικονομία και επιχειρηματικότητα, ανεξάρτητα από τις νομικές και λειτουργικές/επιχειρησιακές μορφές που έχουν οι φορείς της, έχουν παρουσία σε ολόκληρο τον πλανήτη με διαφορετικούς βαθμούς ανάπτυξης και περιεχόμενο δράσης (Tremblay, 2012). Καλύπτουν τοπικές, κυρίως, ανάγκες, προσαρμόζονται στην τοπική ιδιαιτερότητα της περιοχής δράσης τους και παρέχουν λύσεις σε κοινωνικά προβλήματα, προϊόντα και υπηρεσίες για την τοπική οικονομία, προσαρμόζονται εύκολα στις αλλαγές που προκύπτουν και αποτελούν πηγή δημιουργικότητας. Τομείς όπως η διατροφική ασφάλεια, η Κοινωνικά Υποστηριζόμενη Γεωργία, ο τουρισμός, η πρόνοια και η φροντίδα ηλικιωμένων, η εκπαίδευση, η στέγαση, ο πολιτισμός αποτελούν πεδία δραστηριότητας τόσο συνεταιριστικών όσο και κοινωνικών επιχειρήσεων.

3.1.1. Χαρακτηριστικά Ευρωπαϊκών Πρακτικών

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τα σημαντικότερα ορόσημα που αφορούν το μέλλον της κοινωνικής οικονομίας είναι: η «Διακήρυξη του Λουξεμβούργου», του 2015, η «Διακήρυξη της Μπρατισλάβα», το 2016, η «Διακήρυξη της Λιουμπλιάνα» το 2017 και το πιο πρόσφατο ορόσημο είναι η «Διακήρυξη της Μαδρίτης» η οποία ολοκληρώθηκε στις 23.05.2017³⁹. Όλες οι προαναφερθείσες διακηρύξεις αποτελούν συμφωνίες μεταξύ ευρωπαϊκών χωρών, που έχουν σκοπό τη δημιουργία ισχυρών θεμελίων για την κοινωνική οικονομία. Ωστόσο το επίκεντρο όλων θα πρέπει να είναι η τοπική κλίμακα προκειμένου να αυξηθεί η κοινωνική προβολή και η κοινωνική δεκτικότητα (CIRIEC 2017: 105).

Λόγω της πρόσφατης ένταξης των πολιτικών για την κοινωνική οικονομία σε κάθε κράτος, αλλά και στην Ε.Ε. γενικότερα, δεν υφίσταται πλούσια βιβλιογραφία σχετικά με την αξιολόγησή τους. Οι σχετικές πολιτικές που ακολούθησαν τα ευρωπαϊκά κράτη, δύνανται να κατηγοριοποιηθούν σε ήπιες και δεσμευτικές, με τις πρώτες να αφορούν την καλλιέργεια φιλικού περιβάλλοντος και τις δεύτερες να αφορούν τις ίδιες τις κοινωνικές επιχειρήσεις και τη λειτουργία τους (CIRIEC 2018). Παρ' όλα αυτά μια από τις σημαντικότερες κινήσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου έγινε το 2011 με την «Κοινωνική Επιχειρηματική Πρωτοβουλία», η οποία στοχεύει στη δημιουργία ευνοϊκού κλίματος για τις κοινωνικές επιχειρήσεις και τους βασικούς παράγοντες της κοινωνικής οικονομίας και καινοτομίας. Ένας από τους στόχους-κλειδιά αφορά την ιδιωτική και δημόσια χρηματοδότηση της κοινωνικής οικονομίας. Αναλυτικότερα, ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ESF) έχει αποδειχθεί κομβικός στην πολυεπίπεδη υποστήριξη της κοινωνικής οικονομίας.

Όπως δείχνει η ανάλυση καλών πρακτικών κοινωνικής οικονομίας στις χώρες τις Ε.Ε. (National Association of Human Resources Specialists 2013 και Case 2010), υπάρχει, σε μεγάλο βαθμό, ποικιλομορφία και πολλαπλότητα στα εγχειρήματα Κ.Α.Ο. Μολαταύτα κοινά χαρακτηριστικά είναι η καινοτομία, η βιωσιμότητα, η συνεργασία και η δημοκρατική διαχείριση. Αυτά τα χαρακτηριστικά ουσιαστικά διαμορφώνουν την θετική επίδραση που δύναται να επιφέρει η κοινωνική οικονομία στην κοινωνική συνοχή (Case 2010: 190), πάγιο σκοπό της Ε.Ε.

3.1.2. Οικοσύστημα Τρέντο

Στο Τρέντο της Ιταλίας δραστηριοποιείται, από το 2008, το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Έρευνας για τις Συνεταιριστικές και Κοινωνικές Επιχειρήσεις (EURICSE⁴⁰), ένα πολυσυμμετοχικό οργανωτικό σχήμα φορέων για την ανάπτυξη της Κ.Ο και της Συνεταιριστικής Οικονομίας με

πλούσια και ουσιαστική δράση για την ανάπτυξη του κλάδου σε τοπικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Ιδρυτικά μέλη είναι: η Περιφέρεια, το Πανεπιστήμιο, το Τραπεζικό ίδρυμα, η Ένωση Συνεταιρισμών του Τρέντο και οι Cooperatives Europe. Το Euricse ασχολείται ενεργά στα πεδία της έρευνας, της κατάρτισης, της συμβουλευτικής, εκδίδει το περιοδικό JEOD και συμμετέχει ενεργά στο Ευρωπαϊκό και στο διεθνές συνεταιριστικό γίγνεσθαι, μέσω δικτύων. Το Trento είναι μια από τις πόλεις με υψηλότατο βιοτικό επίπεδο σε όλη την Ιταλία, καταλαμβάνοντας τη 2^η θέση στην ανάπτυξη επιχειρηματικότητας με κυρίαρχη συμβολή της συνεταιριστικής και κοινωνικής οικονομίας.

3.1.3. Οικοσύστημα Συνεταιρισμών Εργαζομένων Mondragon

Στην Ισπανία, το οικοσύστημα του βιομηχανικού Συνεταιρισμού Mondragon⁴¹ αποτελεί ένα ξεχωριστό διεθνές παράδειγμα στο χώρο της Κοινωνικής Οικονομίας. Ιδρύθηκε το 1956 από τον καθολικό ιερέα Josi Marva Arizmendiarieta, στη Χώρα των Βάσκων, για να συνδράμει στη βελτίωση της ζωής των κατοίκων που βρίσκονταν σε δραματικά χαμηλό επίπεδο. Σήμερα αποτελεί ένα πολυεθνικό δίκτυο 260 συνεταιριστικών επιχειρήσεων και θυγατρικών που διοικούνται και ανήκουν στους 75.000 εργαζόμενους σε 35 χώρες. Διατηρεί την έδρα του στη Χώρα των Βάσκων, έχει παρουσία σε 97 χώρες με πωλήσεις 12 δις ευρώ σε περισσότερες από 150 χώρες. Ο Mondragon δραστηριοποιείται στους κλάδους των Χρηματοοικονομικών (Συνεταιριστική Τράπεζα και Συνεταιριστική Ασφαλιστική Εταιρεία), της βιομηχανίας (μηχανές, εργαλεία, κατασκευές, κλπ), των λιανικών πωλήσεων (συνεταιριστικά super markets) των υπηρεσιών (αρχιτεκτονική, επιχειρηματική συμβουλευτική κλπ) και της Γνώσης (Συνεταιριστικό Πανεπιστήμιο Mondragon, τεχνολογικά κέντρα).

3.2. Το παράδειγμα του Καναδά

Εκτός των χωρών της ΕΕ και της Ευρώπης, ο Καναδάς, σε όλα τα επίπεδα διοίκησης και εκπροσώπησης, έχει να επιδείξει μια μακροχρόνια δέσμευση στην ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας και Καινοτομίας με θετικά αποτελέσματα. Σε τοπικό επίπεδο οι Δήμοι αλλά και οι Περιφερειακές Κυβερνήσεις, συμβάλλουν στην ανάπτυξη υλικών και άυλων υποδομών για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, την καταπολέμηση της ανεργίας, την ενδυνάμωση της τοπικής ανάπτυξης.

3.3. Παραδείγματα από τον Ελληνικό Χώρο

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται ορισμένα παραδείγματα και πρωτοβουλίες ανάπτυξης του πεδίου της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στην Ελλάδα: το οικοσύστημα της Καρδίτσας, που θεωρείται και το πιο αναπτυγμένο, το παράδειγμα της Κρήτης και το παράδειγμα του Δήμου Αθηναίων.

3.3.1 Η περίπτωση της Καρδίτσας

Η Καρδίτσα έχει παράδοση στην Κοινωνική Οικονομία. Οι συνεταιρισμοί, οι πιο δυναμικές οργανώσεις της Κοινωνικής Οικονομίας, άλλαξαν την όψη των χωριών, ιδιαίτερα, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τον εμφύλιο που ακολούθησε. Μέσω αυτών οργανώθηκε η εισαγωγή της γνώσης και της καινοτομίας σε μια ερημωμένη ύπαιθρο, με σημαντικά αποτελέσματα (η αυτάρκεια στα δημητριακά, που τέθηκε τότε σαν εθνικός στόχος, επιτεύχθηκε γρήγορα, μέσα σε λιγότερα από 10 χρόνια). Η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Καρδίτσας εξελίχθηκε σε έναν ισχυρό οικονομικό παράγοντα του Νομού. Οργάνωσε την αποθήκευση και εμπορία εφοδίων και των παραγομένων προϊόντων (σιτηρά, καλαμπόκι), τη μεταποίηση σε διάφορους κλάδους της παραγωγής (βαμβάκι, αμπελοργάνια) και την παροχή υπηρεσιών στους αγρότες του Νομού. Όμως, η εξάρτηση των

συνεταιρισμών από την Αγροτική Τράπεζα και το κράτος, η πλημμυρής τήρηση των συνεταιριστικών αρχών και η καθυστέρηση να προσαρμοστούν στις νέες και ταχύτατα μεταβαλλόμενες συνθήκες, όπως διαμορφώθηκαν, ιδιαίτερα μετά την ένταξη της χώρας στην ΕΕ (τότε ΕΟΚ), οδήγησαν στον μαρασμό, την κατάρρευση και την οριστική τους διάλυση στις αρχές του 21ου αιώνα.

Η κρίση που άρχισε το 2009 βρήκε το Νομό με αρκετά καινοτόμα εργαλεία, τα οποία – ωστόσο – δεν ήταν αρκετά να αντιμετωπίσουν το βάθος και την έντασή της. Έτσι, θεωρήθηκε αναγκαία η δρομολόγηση νέων εγχειρημάτων με στόχο την αξιοποίηση κι άλλων τοπικών διαθέσιμων πόρων. Δρομολογήθηκε η υποστήριξη συλλογικών εγχειρημάτων, δεδομένου ότι μέσω αυτών κατανέμεται ο επενδυτικός κίνδυνος και καθίσταται δυνατή η συγκέντρωση των απαραίτητων κεφαλαίων. Οι πυλώνες που στήριξαν αυτά τα εγχειρήματα ήταν δύο: Η Συνεταιριστική Τράπεζα που παρείχε τις αναγκαίες χρηματοπιστωτικές διευκολύνσεις και η Αναπτυξιακή Καρδίτσας που παρείχε στα περισσότερα εγχειρήματα την τεχνική υποστήριξη και σε αρκετά από αυτά και τη φιλοξενία στη «θερμοκοιτίδα Συνεργατισμού» η οποία απέκτησε πλέον υπόσταση ως τέτοια.

Η δημιουργία του «Οικοσυστήματος Συνεργατισμού»

Εν μέσω κρίσης, ιδρύθηκαν συνεταιρισμοί «νέου τύπου» που έχουν κλαδικό χαρακτήρα – σε αντίθεση με τους «παραδοσιακούς», που είχαν γεωγραφική βάση σε επίπεδο κοινότητας ή Δήμου. Ιδρύθηκαν, με στόχο την υλοποίηση ενός επιχειρησιακού σχεδίου, που έχει συμφωνηθεί με δημοκρατικό τρόπο από όλα τα ενδιαφερόμενα μέλη, τα οποία εξασφαλίζουν και την κεφαλαιακή επάρκεια του συνεταιρισμού. Συνήθως, οι συνεταιρισμοί «νέου τύπου» οργανώθηκαν στη βάση μιας «αλυσίδας αξίας» ή μιας «εφοδιαστικής αλυσίδας» καλύπτοντας όλα τα ενδιάμεσα στάδια που παρεμβάλλονται ανάμεσα στους παραγωγούς και στους καταναλωτές.

Οι συνεταιρισμοί αυτοί έχουν διάφορες νομικές μορφές (αγροτικοί, αστικοί ή ΚοινΣΕπ) και δραστηριοποιούνται σε τομείς όπως η ενέργεια (αξιοποίηση βιομάζας), η παραγωγή προϊόντων όπως η στέβια, οι υπερτροφές, τα όσπρια, τα σαλιγκάρια, το κρασί και τα αποστάγματα, η ντομάτα, το γάλα, τα σιτηρά, η παραγωγή παραδοσιακών τοπικών προϊόντων και η παροχή υπηρεσιών.

Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των συνεταιρισμών «νέου τύπου» και άλλων συλλογικών σχημάτων (δίκτυα επιχειρήσεων, σύλλογοι ή ενώσεις επαγγελματιών), που δραστηριοποιούνται στο Νομό Καρδίτσας, είναι ότι συνεργάζονται μεταξύ τους, ανεξάρτητα από τα έτη λειτουργίας τους, ή το μέγεθός τους, ή τον κλάδο στον οποίο δραστηριοποιούνται. Έτσι, έχει δημιουργηθεί ένα σύμπλεγμα σχέσεων συνεργασίας τόσο μεταξύ των συνεργατικών σχημάτων, όσο και μεταξύ αυτών και των τοπικών φορέων (Αυτοδιοίκηση, Επιμελητήρια, ΑΝ.ΚΑ ΑΕ). Το σύνολο των φορέων που συνεργάζονται και οι σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τους απαρτίζουν το «Οικοσύστημα Συνεργατισμού». Η ύπαρξή του βασίζεται στην ανάπτυξη κοινών υπηρεσιών, όπως η εκπαίδευση, η υποστήριξη των νεοφυών συλλογικών σχημάτων, η κοινή προώθηση των προϊόντων, η ανάπτυξη σύγχρονων χρηματοπιστωτικών εργαλείων (μικροχρηματοδοτήσεις, συμβολαϊκή γεωργία, διακλαδικές συμβάσεις, επενδυτικές διευκολύνσεις), κλπ.

Η ύπαρξη και η αποτελεσματική λειτουργία του «Οικοσυστήματος συνεργατισμού» ενθαρρύνει τη δημιουργία νέων συλλογικών σχημάτων που συμπληρώνουν και εμπλουτίζουν το παραγωγικό σύστημα του Νομού, επιταχύνοντας την παραγωγή πλούτου και την ανάπτυξη. Έχει γίνει αντικείμενο μελέτης ως «σύστημα εισαγωγής και διαχείρισης της καινοτομίας» και ως οργανωμένο σύστημα Κοινωνικής Οικονομίας. Πολλές από τις παραγωγικές μονάδες που κατασκευάστηκαν μέσα στην κρίση είναι μοναδικές, σε επίπεδο χώρας (υπερφρέσες, ενεργειακός συνεταιρισμός) ή και Ευρώπης (μονάδα εκχύλισης στέβιας). Οι κοινές υπηρεσίες που αναπτύσσονται για λογαριασμό του «Οικοσυστήματος»

από την ΑΝ.ΚΑ έχουν καινοτόμο χαρακτήρα και, μερικές, εμφανίζονται για πρώτη φορά σε επίπεδο χώρας. Οι παρεχόμενες υπηρεσίες περιλαμβάνουν:

- εκπαίδευση,
- παροχή τεχνικής υποστήριξης,
- φιλοξενία σε νεοφυή συλλογικά σχήματα,
- φιλοξενία και υποστήριξη τοπικών πρωτοβουλιών όπως το Karditsa Restart, Contact Group νέων,
- διασύνδεση με Πανεπιστήμια, Τεχνολογικά Ιδρύματα και Ερευνητικά Κέντρα,
- αναζήτηση σχετικών προγραμμάτων και συνεργασιών σε επίπεδο ΕΕ κλπ

Παράλληλα, η Συνεταιριστική Τράπεζα αναπτύσσει καινοτόμες υπηρεσίες, όπως η παροχή μικροχρηματοδοτήσεων, η δημιουργία ταμείου υποστήριξης της Κοινωνικής Οικονομίας κ.λπ.

Η διάχυση του μοντέλου «Οικοσύστημα Συνεργατισμού» αποτελεί προτεραιότητα για τους τοπικούς φορείς. Γι' αυτό, με όχημα το νέο LEADER (που μετονομάζεται σε CLLD, Community Led Local Development ή Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία των Τοπικών Κοινοτήτων) οργανώνεται μια σύνθετη και φιλόδοξη Διαπεριφερειακή Συνεργασία, με τη συμμετοχή 13 Αναπτυξιακών Εταιριών, με στόχο να δημιουργηθούν μηχανισμοί υποστήριξης των τοπικών Οικοσυστημάτων, αρχικά, σε ισάριθμες περιοχές (Περιφερειακές Ενότητες) της χώρας και τη διάχυσή τους, στη συνέχεια, στις υπόλοιπες περιοχές.

Το «Οικοσύστημα Συνεργατισμού», εκτός από την ΑΝ.ΚΑ, τους φορείς Αυτοδιοίκησης και το Επιμελητήριο, περιλαμβάνει:

- 14 Αγροτικούς Συνεταιρισμούς
- 5 Αστικούς Συνεταιρισμούς
- 3 ΚοινΣΕπ
- 2 Δασικούς Συνεταιρισμούς
- 1 Συνεταιρισμό Γυναικών
- 5 ΑΜΚΕ
- 2 Επαγγελματικά Σωματεία
- 3 Επαγγελματικούς Συλλόγους
- 1 Ένωση (δευτεροβάθμια) Πολιτιστικών Συλλόγων

Η προϋστορία του «Οικοσυστήματος Συνεργατισμού»

Είναι σκόπιμο να σημειωθεί ότι, πολύ πριν τη δημιουργία του “Οικοσυστήματος Συνεργατισμού”, υπάρχει μια πλούσια ιστορία πρωτοβουλιών που ξεκίνησε με την εμφάνιση των πρώτων δυσλειτουργιών στους συνεταιρισμούς και μια σειρά αποφάσεων που οι τοπικοί φορείς, από κοινού και σταδιακά, έλαβαν, που έμελλε να παίξουν σημαντικό ρόλο στη χάραξη της νέας στρατηγικής ανάπτυξης.

Κατ' αρχήν αποφάσισαν την ίδρυση της Αναπτυξιακής Καρδίτσας (ΑΝ.ΚΑ ΑΕ), το 1989, της οποίας καθήκον είναι να υποστηρίζει τους τοπικούς φορείς, να εισάγει γνώση και καινοτομία στο τοπικό παραγωγικό σύστημα και να παίζει το ρόλο της «θερμοκοιτίδας» σε κάθε νέο συλλογικό εγχείρημα. Το Διοικητικό της Συμβούλιο λειτουργεί ως «πολιτικό στρατηγείο» σχεδιασμού και σ' αυτό συμμετέχουν όλα τα μέλη της «τοπικής εταιρικής σχέσης»: Η Αυτοδιοίκηση, οι Συνεταιρισμοί και το Επιμελητήριο.

Στη συνέχεια αποφασίστηκε η ανάληψη κάποιων εγχειρημάτων «μεγάλης κλίμακας». Το πρώτο εγχείρημα ήταν να σχεδιαστεί και να υποστηριχτεί η ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού στον ορεινό όγκο, με εστίαση στη Λίμνη Πλαστήρα. Στο πλαίσιο αυτό υποστηρίχτηκαν από την ΑΝ.ΚΑ ΑΕ συλλογικά σχήματα νέου τύπου, όπως οι Συνεταιρισμοί Γυναικών και το Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας, που φιλοξενήθηκαν στις εγκαταστάσεις της. Παράλληλα, σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν συμπληρωματικά προγράμματα (όπως το LEADER, το LIFE κα), τα οποία είχαν ως αποτέλεσμα να μετατρέψουν μια άγνωστη περιοχή σε έναν από τους πρώτους τουριστικούς προορισμούς της χώρας.

Το δεύτερο μεγάλο εγχείρημα ήταν η συλλογική αξιοποίηση ενός τοπικού πόρου: της αποταμίευσης. Το 1994 αποφασίστηκε η ίδρυση ενός Πιστωτικού Συνεταιρισμού ο οποίος κλήθηκε να οργανωθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να αποφευχθούν τα προβλήματα που είχαν ήδη αρχίσει να παρουσιάζουν οι συνεταιρισμοί παλαιού τύπου. Το εγχείρημα υποστηρίχτηκε από όλους τους τοπικούς φορείς, αλλά το μεγαλύτερο βάρος της προώθησης του νέου θεσμού στην τοπική κοινωνία, αναλήφθηκε από το Επιμελητήριο με την τεχνική υποστήριξη της ΑΝ.ΚΑ ΑΕ, η οποία ανέλαβε και τη φιλοξενία του εγχειρήματος για τα πρώτα δύο έτη, ώστε να μηδενιστεί το κόστος έναρξης. Μετά από 4 χρόνια ο Πιστωτικός Συνεταιρισμός μετεξελίχθηκε στη σημερινή Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας με 9.000 μέλη, η οποία παίζει κυρίαρχο ρόλο στην υποστήριξη της τοπικής επιχειρηματικότητας, τόσο της ιδιωτικής όσο και της συνεταιριστικής. Ειδικότερα, κατά τη διάρκεια της κρίσης, ήταν το μόνο τραπεζικό ίδρυμα που διπλασίασε τις χορηγήσεις στις επιχειρήσεις, στις αγροτικές εκμεταλλεύσεις και στα νοικοκυριά, υποστηρίζοντας αποκλειστικά παραγωγικούς σκοπούς.

Το τρίτο μεγάλο εγχείρημα ήταν η οργάνωση των μικρών, αδύναμων, οικογενειακών επιχειρήσεων σε δίκτυα, με στόχο να δημιουργηθούν συνέργειες μεταξύ τους και να αποκτήσουν εξωστρέφεια. Η προσπάθεια οργανώθηκε από την τότε Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση και το Επιμελητήριο, με την Τεχνική υποστήριξη της ΑΝ.ΚΑ ΑΕ, από το 2005 και μετά. Έτσι, προέκυψαν τρία δίκτυα στους κλάδους Τρόφιμα – Ποτά, Δομικά υλικά και Τουρισμός. Μέσω των δικτύων, οι επιχειρήσεις (πολλές από αυτές για πρώτη φορά) συμμετείχαν σε εκθέσεις, ενώ άρχισε η οργανωμένη προβολή των τοπικών προϊόντων, αλλά και της περιοχής. Έτσι, η διείσδυση των προϊόντων στην αγορά διευρύνθηκε ενθαρρύνοντας νέους ανθρώπους να δημιουργήσουν επιχειρήσεις ή να συνεργαστούν με στόχο τη δημιουργία παραγωγικών συνεταιρισμών.

Την ίδια περίοδο με την οργάνωση των δικτύων και για τον ίδιο σκοπό (την εξωστρέφεια και την εισαγωγή καινοτομίας), υλοποιήθηκαν οι δράσεις της «Εμποροβιοτεχνικής Έκθεσης» και του «Αναπτυξιακού Συνεδρίου», το οποίο συγκαλούνταν ανά διετία. Το «Αναπτυξιακό Συνέδριο» πραγματοποιήθηκε 2 φορές με πρωτοβουλία της (τότε) Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης

Παράλληλα και με πρωτοβουλία, επίσης, της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, οργανώθηκαν πολλές συναντήσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης στα χωριά, με στόχο τη δημιουργία συλλογικοτήτων σε κλαδικό και τομεακό επίπεδο. Αποτέλεσμα των συναντήσεων ήταν η εκπόνηση του «Πιλοτικού Σχεδίου Αγροτικής Ανάπτυξης του Νομού», που ήταν ο προπομπός των συνεταιρισμών νέας γενιάς και του «Οικοσυστήματος Συνεργατισμού».

Οι συνεργασίες των φορέων σε Ευρωπαϊκό επίπεδο

Η συνεργασία των τοπικών φορέων δεν γίνεται στο πλαίσιο μιας «κλειστής κοινωνίας», αλλά έχει χαρακτηριστικά εξωστρέφειας. Για παράδειγμα:

- Ο Δήμος Καρδίτσας είναι μέλος του Ευρωπαϊκού Δικτύου Πόλεων και Περιφερειών που υποστηρίζουν και αναπτύσσουν πολιτικές για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (REVES).

- Η Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας είναι μέλος της Ένωσης Ηθικών και Εναλλακτικών Τραπεζών Ευρώπης (FEBEA) και μάλιστα εκπροσωπείται στο Διοικητικό Συμβούλιο. Είναι η πρώτη τράπεζα από την Ελλάδα που υπέγραψε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων (EIF) για την ανάπτυξη προγράμματος μικροχρηματοδοτήσεων στην ευρύτερη περιοχή σε συνεργασία με την ΑΝ.ΚΑ ΑΕ, η οποία παρέχει τις μη χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες.
- Η Ενεργειακή Συνεταιριστική Εταιρία Καρδίτσας (ΕΣΕΚ) είναι μέλος του Δικτύου Ενεργειακών Συνεταιρισμών Ευρώπης (RESCOOP).
- Η ΑΝ.ΚΑ ΑΕ συμμετέχει σε πληθώρα Ευρωπαϊκών Συμπράξεων που υλοποιούν διάφορα μικρά και μεγάλα έργα (Erasmus+, Η2020 κλπ)

Αποτίμηση του εγχειρήματος «Οικοσύστημα Συνεργατισμού»

Στη λειτουργία του «Οικοσυστήματος Συνεργατισμού» Καρδίτσας υπάρχουν ισχυρά και αδύναμα σημεία. Τα ισχυρά περιλαμβάνουν:

- Την ύπαρξη ενός ισχυρού υποστηρικτικού μηχανισμού (την Αναπτυξιακή Καρδίτσας), ως συστατικό στοιχείο του «Οικοσυστήματος», στην οποία συμμετέχουν όλοι οι τοπικοί φορείς (Δήμοι, Επιμελητήριο, Συνεταιριστική Τράπεζα) και η Περιφέρεια Θεσσαλίας.
- Την ύπαρξη ενός ισχυρού, υγιούς και εξωστρεφούς χρηματοπιστωτικού μηχανισμού (της Συνεταιριστικής Τράπεζας Καρδίτσας), επίσης ως συστατικό στοιχείο του «Οικοσυστήματος», με ευρεία λαϊκή συμμετοχή (πάνω από 10.000 πολίτες είναι συνεταίροι)
- Την εδραιωμένη παράδοση συνεργασίας και συμμετοχής των πολιτών σε συνεργατικά σχήματα
- Την ύπαρξη μιας κρίσιμης μάζας συμπληρωματικών συνεταιριστικών σχημάτων που δραστηριοποιούνται στους πιο κρίσιμους κλάδους του παραγωγικού συστήματος
- Το δικαίωμα συμμετοχής στο «Οικοσύστημα» και πρόσβασης στις υπηρεσίες υποστήριξης, που παρέχεται σε κάθε συνεργατική δομή, ανεξάρτητα από τη νομική της μορφή

Τα αδύναμα σημεία της λειτουργίας του «Οικοσυστήματος Συνεργατισμού» Καρδίτσας περιλαμβάνουν:

- Την άτυπη μορφή της λειτουργίας, λόγω απουσίας του κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου που να προβλέπει την ίδρυση νομικών προσώπων (ενώσεις, ομοσπονδίες κλπ) από φορείς με διαφορετικές νομικές μορφές, με την προϋπόθεση ότι δρουν στο πεδίο της Κοινωνικής Οικονομίας και της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας.
- Την απουσία συστηματικής εκπαίδευσης, ιδιαίτερα των μελών των Διοικητικών Συμβουλίων των συνεργατικών δομών – μελών του «Οικοσυστήματος». Η εκπαίδευση που παρέχεται, βασίζεται σε εθελοντικές προσπάθειες και έχουν περιστασιακό χαρακτήρα
- Την παντελή έλλειψη πρόσβασης σε χρηματοδοτήσεις, λόγω του άτυπου χαρακτήρα του «Οικοσυστήματος»
- Την έλλειψη τοπικού κοινού μηχανισμού ελέγχου για την εδραίωση της διαφάνειας και της εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών του «Οικοσυστήματος» και κατ' επέκταση των συνεταίρων και των πολιτών. Ο δημοκρατικός έλεγχος αποτελεί μια από τις επτά βασικές αρχές του Συνεταιριστικού κινήματος. Αποτελεί ευθύνη κάθε συνεταρισμού. Ωστόσο, το «Οικοσύστημα» δεν μπορεί να θέσει τις προϋποθέσεις για τη συμμετοχή

μιας συνεργατικής δομής σ' αυτό, διότι απλώς δεν μπορεί να τις διαπιστώσει. Πρόκειται για την τήρηση, τουλάχιστον, των κανόνων της εσωτερικής δημοκρατικής λειτουργίας, καθώς και για την τήρηση των κανόνων χρηστής διαχείρισης των οικονομικών. Έτσι, η συμμετοχή στο «Οικοσύστημα» στηρίζεται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη και όχι σε τεκμηριωμένα στοιχεία.

- Την πλημμελή και ανεπαρκή παροχή τεχνικής υποστήριξης στα μέλη του «Οικοσυστήματος». Αυτό οφείλεται σε δύο λόγους:
 - στην έλλειψη πόρων για την επαγγελματική οργάνωση της παροχής υπηρεσιών τεχνικής στήριξης, η οποία, τελικά, στηρίζεται στον εθελοντισμό και στην ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ των μελών
 - στο γεγονός ότι η όποια τεχνική στήριξη παρέχεται βάσει των αιτημάτων της Διοίκησης κάθε συνεργατικού σχήματος και όχι βάσει των διαπιστωμένων με επιστημονικό τρόπο πραγματικών αναγκών. Ωστόσο, η διαγνωστική εμπειρία των στελεχών της Διοίκησης, δεν είναι δεδομένη. Ιδιαίτερα οι νεοϊδρυόμενοι συνεταιρισμοί, επειδή δεν διαθέτουν στελέχη, είναι εκτεθειμένοι σε περισσότερους κινδύνους.

3.3.2. Κρήτη: Οικοσύστημα και Ομάδα Κ.Ο. της Περιφέρειας

Το 2018, συστάθηκε σε επίπεδο Περιφέρειας, Ομάδα Συντονισμού και Παρακολούθησης Δράσεων για την Κοινωνική Οικονομία και Επιχειρηματικότητα (εφεξής Ομάδα). Στο έργο της Ομάδας περιλαμβάνονταν συναντήσεις με τις επιχειρήσεις Κ.ΑΛ.Ο., σε Ρέθυμνο και Ηράκλειο και η εκκίνηση της διαδικασίας συμμετοχικού περιφερειακού στρατηγικού σχεδιασμού για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, μέσω της πλατφόρμας ηλεκτρονικών διαβουλεύσεων⁴² της Περιφέρειας Κρήτης.

Στην Περιφέρεια Κρήτης δραστηριοποιούνταν,^{iv} μέχρι τον Ιούλιο του 2020, 89 φορείς Κ.ΑΛ.Ο. (2 Συνεταιρισμοί Εργαζομένων, 81 Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας, 1 Κοιν.Σ.Επ Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων, 4 Κοι.Σ.Π.Ε, 1 Αστική Εταιρεία του αρ. 741 του Αστικού Κώδικα). Αν συνυπολογιστούν και οι προσωρινές διαγραφές^v ανέρχονταν συνολικά σε 107.

Έργο της Ομάδας αποτέλεσε η μελέτη, η επεξεργασία και η εισήγηση στον Περιφερειάρχη προτάσεων σχετικά με το σχεδιασμό, ανάπτυξη ή/και υποστήριξη:

- δράσεων της Περιφέρειας Κρήτης, ως αρωγού οικείων φορέων Κοινωνικής, Συνεταιριστικής, Συνεργατικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, στο πλαίσιο της ενίσχυσης της βιώσιμης ανάπτυξης και του τρίπτυχου “άνθρωπος-περιβάλλον-κοινωνία (ESG)”
- δράσεων της Περιφέρειας Κρήτης στο πλαίσιο της έξυπνης εξειδίκευσης (RIS3CRETE)
- εξειδικευμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, στο αντικείμενο της Κοινωνικής Οικονομίας και Κοινωνικής Καινοτομίας, για το προσωπικό και τους αιρετούς της Περιφέρειας (και παρακολούθηση της υλοποίησής τους)
- δημιουργίας πρότυπης πιστοποιημένης ειδικότητας «Διοικητικό και Οικονομικό Στέλεχος Κοινωνικών Επιχειρήσεων», σε συνεργασία με Κ.Ε.ΚΑ.Π.ΕΡ. - Περιφέρειας Κρήτης και
- διοργάνωσης, σε όλες τις Περιφερειακές Ενότητες της Κρήτης, συμμετοχικών δράσεων για την Κοινωνική Οικονομία, την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και την Κοινωνική

^{iv} Με βάση τα επίσημα στοιχεία της Δ/σης Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων στις 30-7-2020 του Μητρώου ΚΑΛΟ

^v 18 φορείς με προσωρινή διαγραφή

Καινοτομία (με τη συνεργασία της Περιφέρειας Κρήτης με άλλες Περιφέρειες και φορείς Στρατηγικού και Επιχειρησιακού Σχεδίου)

Επιπροσθέτως, έργο της Ομάδας ήταν η μελέτη, η επεξεργασία και η εισήγηση στον Περιφερειάρχη προτάσεων σχετικά με:

- την επιστημονική υποστήριξη των αρμόδιων, για τα θέματα «Απασχόλησης, Εμπορίου Τουρισμού», υπηρεσιών της Περιφέρειας, σύμφωνα με το άρθρο 11 του 4430/2016
- την επιστημονική υποστήριξη του Περιφερειακού Συμβουλίου Καινοτομίας στα αντικείμενα της Κοινωνικής Οικονομίας, Κοινωνικής Καινοτομίας και του ESG
- την αξιοποίηση υπαρχόντων καναλιών κοινωνικής χρηματοοικονομικής και την ανάπτυξη νέων, για την ενίσχυση και τη βιωσιμότητα του κλάδου της κοινωνικής, συνεργατικής και αναγεννητικής (regenerative) οικονομίας στην Κρήτη
- την επιλογή και παρακολούθηση των εκστρατειών Crowdfunding στο σχετικό ιστοχώρο της Περιφέρειας.
- την ανάπτυξη δεξιοτήτων κοινωνικής ενδο-επιχειρηματικότητας (social intrapreneurship) του προσωπικού της Περιφέρειας Κρήτης και κινήτρων για τη διατήρησή της
- τη διοργάνωση ενημερωτικών εκδηλώσεων και επιστημονικών /κλαδικών συνεδρίων και την υποστήριξη αντίστοιχων δράσεων από φορείς κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας του νησιού
- την αναζήτηση χρηματοδοτήσεων από φορείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κοινωνικούς επενδυτές για την ανάπτυξη του κλάδου της κοινωνικής οικονομίας και κοινωνικής επιχειρηματικότητας στο νησί
- τη διατύπωση προτάσεων για την επίλυση οριζόντιων προβλημάτων των κοινωνικών επιχειρήσεων του νησιού

Αποτίμηση του εγχειρήματος

Οι δράσεις που παρουσιάστηκαν στην προηγούμενη ενότητα αποτελούν συνέχεια πολλαπλών δράσεων στο πεδίο της Κοινωνικής και της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στην Κρήτη οι οποίες και συνεχίζονται με την θεματική Αντιπεριφέρεια Επιχειρηματικότητας Εμπορίου και Καινοτομίας που έχει ως διακριτή αρμοδιότητα της Κοινωνική Οικονομία . Ήδη από τα Προγράμματα EQUAL, οι αναπτυξιακές εταιρείες⁴³ του νησιού και οι σχετικοί φορείς είχαν εκκινήσει διαδικασίες χτίζοντας δίκτυα και δομές υποστήριξης της κοινωνικής οικονομίας. Το συνεταιριστικό κίνημα στην Κρήτη αποτέλεσε μια δυναμική βάση κατά το παρελθόν. Η αναγέννηση του συνεταιριστικού κινήματος και των πρωτοβουλιών του αποτέλεσαν σημαντική πρόκληση.

Σήμερα (2020) υπάρχει ένας ικανός αριθμός κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων στο νησί, που χρειάζεται ενδυνάμωση, ιδιαίτερα στην εκπαίδευση και κατάρτιση των μελών και των εργαζομένων. Παράλληλα, απαιτείται μεγαλύτερη διασύνδεση και συνέργειες με τους υπάρχοντες συνεταιρισμούς αλλά και με επιχειρήσεις της συμβατικής οικονομίας.

Η Ομάδα:

- πραγματοποίησε 2 συναντήσεις με τις επιχειρήσεις Κ.ΑΛ.Ο. του νησιού, φέρνοντας κοντά σχήματα και ομάδες που γνωρίζονταν, ή δεν είχαν συναντηθεί στο παρελθόν μέχρι την ενεργοποίηση των Κέντρων Στήριξης του νησιού (Ηράκλειο και Χανιά), παρέχοντας ενημέρωση και απαντώντας σε ερωτήματα επιχειρήσεων και Φορέων Κ.ΑΛ.Ο. στο νησί.

- συντάξε, με συλλογικές και ανοικτές διαδικασίες, σχέδιο Περιφερειακού Στρατηγικού Σχεδίου για την Κοινωνική Οικονομία και Επιχειρηματικότητα⁴⁴, το οποίο τέθηκε περαιτέρω σε δημόσια διαβούλευση⁴⁵.
- ξεκίνησε τις διαδικασίες για την ενεργοποίηση της πλατφόρμας Crowdfunding (δωρεών) για φορείς Κ.Α.Ο. και οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών.
- εκτόνησε σχέδιο ειδικότητας “Στέλεχος Κοινωνικών Επιχειρήσεων”, σε συνεργασία με το ΚΕΚ της Περιφέρειας Κρήτης – ΠΕ Ρεθύμνου (Κ.Ε.Κ.Α.ΠΕ.Ρ.) και θα το υποβάλει για πιστοποίηση αρμοδίως, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη στελεχών των επιχειρήσεων Κ.Α.Ο. και μειώνοντας το μεγάλο κενό που υπάρχει στον χώρο στο συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευσης.

Η Περιφέρεια όπως αναφέρθηκε ήδη συμπεριέλαβε ως (νέα) αρμοδιότητα της Κοινωνικής Οικονομίας στην θεματική Αντιπεριφέρεια «Επιχειρηματικότητας, Εμπορίου, Καινοτομίας» και προχωράει δυναμικά στο χτίσιμο του οικοσυστήματος της Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας και στην ενδυνάμωση των φορέων της ΚΑΛΟ στο νησί.

3.3.3. Πρωτοβουλίες της πόλης της Αθήνας

Η πρωτοβουλία του Δήμου «συνΑθηνά»[i] αποτελεί εμβληματικό έργο για την ανάδειξη δράσεων και βέλτιστων πρακτικών της Κοινωνίας των Πολιτών και της Κοινωνικής Οικονομίας μέσω της Κοινωνικής Καινοτομίας.

Το συνΑθηνά είναι ο κοινός τόπος συνάντησης, διευκόλυνσης και αξιοποίησης των ομάδων πολιτών που πραγματοποιούν δράσεις για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στην πόλη. Μέσα από τον συντονισμό του ανθρωπίνου κεφαλαίου (των ομάδων πολιτών), ο Δήμος Αθηναίων άκουσε ανάγκες της κοινωνίας και εκσυγχρονίστηκε περαιτέρω. Ενδυναμώνοντας τις δράσεις των πολιτών, ο δήμος διαμόρφωσε μια νέα αντίληψη για τη σχέση της κοινωνίας των πολιτών με την τοπική αυτοδιοίκηση και καλλιέργησε μια αμφίδρομη και δυναμική μεταξύ τους σχέση. Το συνΑθηνά δημιουργήθηκε τον Ιούλιο του 2013 και υπάγονταν στην Αντιδημαρχία Κοινωνίας των Πολιτών και Καινοτομίας. Από την έναρξη της λειτουργίας της, τον Ιούλιο του 2013 έως και σήμερα, η ιστοσελίδα και η στέγη του συνΑθηνά έχουν φιλοξενήσει συνολικά 3.824 δράσεις τις οποίες πραγματοποίησαν 427 ομάδες πολιτών και φορείς, σε συνεργασία με 139 υποστηρικτές. Κάθε ομάδα πολιτών μπορεί να χρησιμοποιήσει δωρεάν τη στέγη του συνΑθηνά (365 μέρες τον χρόνο, 24 ώρες το 24ωρο). Η στέγη του συνΑθηνά βρίσκεται ακριβώς απέναντι από τη Βαρβάκειο Αγορά, στην οδό Αθηνάς 55, εκτείνεται σε έναν βιοκλιματικό χώρο 30 τ.μ. και διαθέτει υπαίθριο χώρο.

Στις πρωτοβουλίες του Δήμου Αθηναίων περιλαμβάνεται και η Εταιρία Ανάπτυξης και Τουριστικής Προβολής Αθηνών (ΕΑΤΑ) με το πλούσιο και συνεχές έργο της στο πεδίο της Κοινωνικής Οικονομίας και Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας. Η ΕΑΤΑ οργάνωσε ειδικά θεματικά εργαστήρια στο πλαίσιο του προγράμματος “Επιχειρώ Κοινωνικά”[ii] του Δήμου Αθηναίων. Το πρόγραμμα ξεκίνησε από το 2014, με ημερίδες, εργαστήρια και συνέδρια και με την παροχή εκπαιδευτικών και συμβουλευτικών υπηρεσιών και έχει συμβάλει στην προώθηση της κοινωνικής επιχειρηματικής δράσης. Στοχεύοντας στη σύνθεση ενός κοινού πλαισίου αναφοράς βασίστηκε στις ακόλουθες παραμέτρους:

- Το Κοινωνικό όφελος που δημιουργεί ή/και την κοινωνική ανάγκη που εξυπηρετεί η επιχείρηση και αν λύνει το εν λόγω πρόβλημα.
- Τη Διακυβέρνηση, δηλαδή τους τρόπους λήψης αποφάσεων, συμμετοχής, διαφάνειας και λογοδοσίας του φορέα.
- Τις Οικονομικές σχέσεις τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό περιβάλλον του φορέα.

- Το Επιχειρείν μέσω του επιχειρηματικού σχεδίου και την οικονομική βιωσιμότητα του φορέα.

Το πρόγραμμα δημιούργησε ένα αξιόπιστο πλαίσιο το οποίο βοήθησε στην ενδυνάμωση των δράσεων της κοινωνίας των πολιτών, μέσα από τη διασύνδεσή τους με διαφορετικούς φορείς, εν δυνάμει υποστηρικτές, χορηγούς, ιδρύματα καθώς και με άλλες δράσεις του δικτύου.

Βασικό εργαλείο της διασύνδεσης αποτέλεσαν οι «Ανοιχτές Δευτέρες» αλλά και στοχευμένες θεματικές συναντήσεις, όπου, ομάδες πολιτών, υπηρεσίες του δήμου, και ιδιωτικοί φορείς συζητούν παραγωγικά πάνω σε συγκεκριμένες προτεραιότητες της πόλης. Ορισμένες δράσεις και συνεργασίες, κομβικές για την επιτυχία του προγράμματος και την αποδοχή του, είναι οι ακόλουθες:

- ACCMR: Συνεργασία με κέντρο Συντονισμού για θέματα μεταναστών & Προσφύγων, Κύκλος φιλοξενίας και ενδυνάμωσης στο Social Dynamo, Βιβλιοθήκη για πρόσφυγες σε κέντρο φιλοξενίας στην Αθήνα
- Εργασίες δικτύου της οδού Πανεπιστημίου για καθαρές προσόψεις
- Το Impact Hub ανέλαβε τη διαχείριση της Δημοτικής αγοράς Κυψέλης
- Ολοκληρώθηκε Festival Break the Chain
- Εκπαίδευση και Πρόγραμμα Εργασιακής Ένταξης για πρόσφυγες και μετανάστες
- Υλοποίηση Project στην Πλατεία Βικτωρίας
- Kindness Revolution
- The Athens we need : Kerameikos

Επίσης, ο Δήμος Αθηναίων εφαρμόζοντας τη δράση «Κατάστημα στο Κέντρο», του πιλοτικού προγράμματος ΠΟΛΗ² έθεσε τις κοινωνικές επιχειρήσεις στο επίκεντρο δίνοντάς τους τη δυνατότητα για 6 μήνες (από τον Δεκέμβριο του 2018 μέχρι και τον Ιούλιο του 2019) να δραστηριοποιηθούν σε 10 κλειστά καταστήματα που βρίσκονται στη Στοά Εμπόρων. Επιπρόσθετα, τα κίνητρα που παρέχονται αφορούν την κάλυψη του ενοικίου και των λειτουργικών εξόδων για τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Στόχος της δράσης ήταν η έμπρακτη υποστήριξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας αλλά και η δημιουργία ενός παραγωγικού πυρήνα εντός της Στοάς, η οποία τα τελευταία χρόνια παρέμενε αδρανής και ερημοποιημένη.[iii]

Επιπλέον, σε μια προσπάθεια ενίσχυσης και προβολής της κοινωνικής οικονομίας κατέληξε στην απόφαση μετατροπής της Δημοτικής Αγοράς Κυψέλης στην πρώτη Αγορά Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας. Διαχειριστής του εγχειρήματος είναι το Impact Hub Athens και σκοπός είναι η επίτευξη κοινωνικής συνοχής σε ένα από τα πιο κεντρικά σημεία της Αθήνας. Τα εγκαίνια έγιναν το 2018 και οι κοινωνικοί φορείς που στεγάζονται εκεί απαριθμούνται σε 12.[iv]

Athens digital Lab

Το ADL είναι ένα πρωτοποριακό εγχείρημα, στην “καρδιά” του ελληνικού οικοσυστήματος που εισάγει και εμφυσει καινοτομία στις δομές του Δήμου, υποστηρίζει την επιχειρηματικότητα των νέων και δημιουργεί τις προϋποθέσεις που οδηγούν στην ανάπτυξη εργαλείων χάραξης πολιτικής με στόχο την οικονομική ευημερία και ανάπτυξη.

Το ADL ενισχύει τη σχέση μεταξύ πόλης, ιδιωτικού τομέα και νεοφυών επιχειρήσεων, επιτρέποντας στην άνθηση ενός νέου μοντέλου αστικής διακυβέρνησης και συμμετοχής των ίδιων των πολιτών στην πόλη τους. Η προσέγγιση του πειραματισμού και της

στρατηγικής του ADL έφερε την αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο σκεφτόμαστε το μέλλον του πολεοδομικού σχεδιασμού.

Κάθε χρόνο ανακοινώνεται μια ανοιχτή πρόσκληση που εστιάζει σε διαφορετικά θέματα, τα οποία συμβαδίζουν με το στρατηγικό σχέδιο του Δήμου και καλεί νέους επιχειρηματίες / νεοσύστατες επιχειρήσεις, φοιτητές / αποφοίτους πανεπιστημίου και ερευνητικές ομάδες να υποβάλουν τις καινοτόμες ιδέες τους.

Ανοιχτά Σχολεία

Τα «Ανοιχτά Σχολεία» είναι μια πρωτοβουλία του δήμου Αθηναίων, που υλοποιείται από τη Διεύθυνση Παιδικής Ηλικίας, Παιδείας και Δια Βίου Μάθησης του Δήμου Αθηναίων με την υποστήριξη της Εταιρείας Ανάπτυξης και Τουριστικής Προβολής του Δήμου Αθηναίων Ε.Α.Τ.Α. Α.Ε.

Σχολεία μοιρασμένα και στις 7 δημοτικές κοινότητες, σε διαφορετικές γειτονιές, παραμένουν ανοιχτά τα απογεύματα και τα σαββατοκύριακα και μετατρέπονται σε χώρους συνάντησης των κατοίκων της γειτονιάς φιλοξενώντας δωρεάν δράσεις πολιτισμού, εκπαίδευσης, ψυχαγωγίας, άθλησης και τεχνολογίας.

Ο δήμος Αθηναίων ανοίγει τις πόρτες των σχολικών κτηρίων με οργανωμένο και ασφαλή τρόπο, δίνει πρόσβαση στη δωρεάν γνώση – ψυχαγωγία σε πολίτες όλων των ηλικιών και δημιουργεί καινούριες πλατείες στις γειτονιές, αναβαθμίζοντας την ποιότητα ζωής των κατοίκων της πόλης.

Υιοθέτησε την πόλη σου

Ο Δήμος Αθηναίων στο πλαίσιο του προγράμματος «Υιοθέτησε την πόλη σου» καλεί τους κατοίκους της Αθήνας, μικρές και μεγάλες επιχειρήσεις, ιδρύματα και φορείς αλλά και κάθε ενδιαφερόμενο να «υιοθετήσουν» έναν δρόμο, ένα πεζοδρόμιο, ένα πάρκο, μια πλατεία, μια παιδική χαρά, ένα γήπεδο, μια γειτονιά για να γίνουν πιο φωτεινά, πιο πράσινα, πιο φιλικά για τους κατοίκους και τους επισκέπτες.

Το πρόγραμμα βασίζεται στην πεποίθηση «ότι είναι δημόσιο δεν είναι και κρατικό». Ο δημόσιος χώρος ανήκει σε όλους και η ποιοτική αναβάθμιση και η βιώσιμη ανάπτυξη συνιστούν επιλογή όλων των υγιών και παραγωγικών δυνάμεων της πόλης. Στο Δήμο Αθηναίων υπάρχουν **7 κοινότητες, 38 συνοικίες, 129 γειτονιές**. Η βοήθεια όλων για την προστασία, την αναβάθμιση και τη συντήρηση των δημόσιων χώρων είναι πολύτιμη.

Το πρόγραμμα αφορά παρεμβάσεις κάθε κλίμακας σε όλη την έκταση του Δήμου Αθηναίων. **Οι ενδιαφερόμενοι καλούνται να συνδράμουν** στο έργο του Δήμου Αθηναίων με ιδέες, με **υλικοτεχνική υποδομή και με χρήματα**. Κάθε επιχείρηση και εμπορικό κατάστημα στην Αθήνα μπορεί να ξεκινήσει από το δρόμο και το πεζοδρόμιά της, το δικό της ζωτικό χώρο.

Τα έργα του προγράμματος έχουν στόχο να φέρουν σημαντικά αποτελέσματα σε τομείς όπως η καθαριότητα, ο φωτισμός, το πράσινο, η βιώσιμη ανάπτυξη, η αστεγία, ο πολιτισμός, η κοινωνική αλληλεγγύη, ο αθλητισμός, η εκπαίδευση και οι νέες τεχνολογίες. Οι συμπράξεις μεταξύ του Δήμου και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας μπορούν να δημιουργήσουν μια υπεραξία που θα καρπώνονται όλοι οι πολίτες του μεγαλύτερου δήμου της χώρας.

4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ : ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ – ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

Η Κοινωνική Καινοτομία αποτελεί μια σημαντική μορφή καινοτομίας που μπορεί να έχει θετική επίδραση στην κοινωνία, στην οικονομία και στο περιβάλλον. Μπορεί να επιλύει ή να συμβάλλει στην επίλυση κοινωνικών προβλημάτων, είτε με νέες μεθόδους είτε με βελτίωση υπαρχόντων μεθόδων και λύσεων. Ο αντίκτυπός της αποτυπώνεται μέσω μετρήσεων και δεικτών σε διεθνές επίπεδο. Εκτός από τις μετρήσεις που αποτελούν το λειτουργικό τμήμα της Κοινωνικής Καινοτομίας, από τις οποίες διαφαίνεται ή όχι η επιτυχία διάφορων έργων και δράσεων, υλοποιούνται παρεμβάσεις στο πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό και χρηματοοικονομικό επίπεδο. Στο παρόν κεφάλαιο αναφέρονται συνοπτικά ενδεικτικά εργαλεία κοινωνικής καινοτομίας.

4.1. Εργαλεία Κοινωνικής Καινοτομίας

Στην ενότητα αυτή αποτυπώνονται κάποια εργαλεία κοινωνικής καινοτομίας που έχουν ενδιαφέρον για την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Γίνεται αναφορά στο εργαλείο αποτύπωσης κοινωνικού αντίκτυπου της Δ/σης Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, ένα εργαλείο οργανωσιακής αυτο-αξιολόγησης φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, βασισμένο σε τεκμηρίωση από τα ίδια τα μέλη των φορέων Κ.Α.Ο. και στο εργαλείο «καλύτερη επιχειρηματικότητα» του ΟΟΣΑ. Τα εργαλεία αφορούν στις κοινωνικές επιχειρήσεις, τους κοινωνικούς επιχειρηματίες, άνδρες και γυναίκες, τους αιρετούς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ως λήπτες αποφάσεων και τα στελέχη των ΟΤΑ που ασχολούνται στο πεδίο της Κοινωνικής Οικονομίας και όχι μόνο (λόγω της συνολικής επίδρασης της κοινωνικής καινοτομίας στην κοινωνική και στην τοπική ανάπτυξη).

4.1.1. Εργαλείο Αποτύπωσης Κοινωνικού Αντίκτυπου

Το Εργαλείο Μέτρησης Κοινωνικού Αντίκτυπου⁴⁶ είναι μία μέθοδος αποτύπωσης και υπολογισμού των κοινωνικών συνεπειών των δραστηριοτήτων ενός φορέα. Το εργαλείο αυτό επιτρέπει τη μέτρηση του αντίκτυπου των αλλαγών που επιφέρουν οι δραστηριότητες των φορέων και επομένως συμβάλλει στην εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τρόπους διαχείρισης των διαθέσιμων πόρων ώστε να επιφέρουν μεγαλύτερο κοινωνικό αντίκτυπο.

Τα τελευταία χρόνια, σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, έγιναν σημαντικές προσπάθειες για τον εκσυγχρονισμό της υφιστάμενης νομοθεσίας (μη κερδοσκοπικής και συνεταιριστικής), παράλληλα με την ανάπτυξη νέας νομοθεσίας για τις οργανώσεις κοινωνικής οικονομίας, τις κοινωνικές επιχειρήσεις και τους κοινωνικούς συνεταιρισμούς.

Τα οφέλη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, πέραν των οικονομικών, πρέπει να αναδεικνύονται μέσω μετρήσιμων μεγεθών. Υπάρχουν πολλά μέσα και μεθοδολογίες για τη μέτρηση του κοινωνικού αντίκτυπου καθώς και μέθοδοι κοινωνικής λογιστικής/ελεγκτικής⁴⁷. Σύμφωνα με την ΕΟΚΕ (INT/589, 2011) τα εργαλεία είναι περίπλοκα για να χρησιμοποιηθούν από μικρούς φορείς της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό.

Η Αυτοδιοίκηση έχει τη δυνατότητα να ανιχνεύσει την επίδραση της Κ.Α.Ο. στην τοπική κοινωνία αλλά και να διαμορφώσει στρατηγική και τακτικές αξιοποιώντας ιδέες προτάσεις, αλλά και αντιρρήσεις, κριτικές και αντιδράσεις του συνόλου της τοπικής κοινωνίας.

4.1.2. Εργαλείο Οργανωσιακής Αυτο-αξιολόγησης Φορέων Κ.Α.Ο. CAFsocial⁴⁸

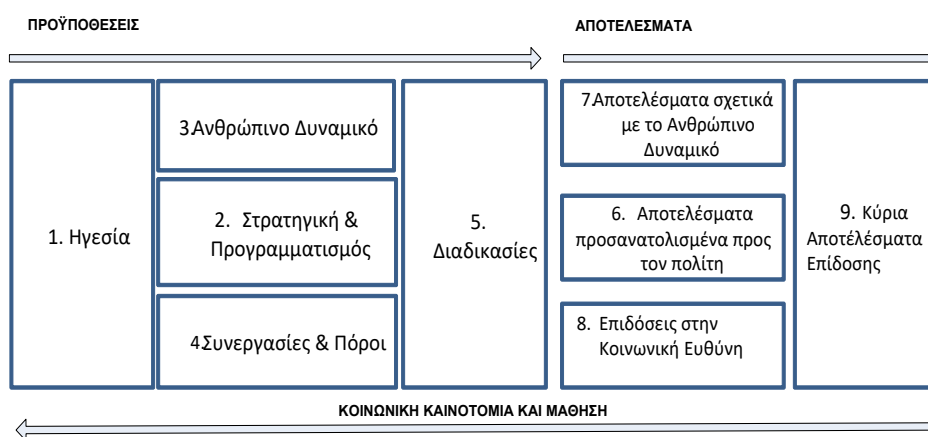
Το Κοινό Πλαίσιο Αξιολόγησης (ΚΠΑ) είναι ένα εργαλείο διοίκησης ολικής ποιότητας που αναπτύχθηκε το 2000 από τον δημόσιο τομέα για το δημόσιο τομέα, από το European

Institute of Public Administration⁴⁹ (EIPA) και είναι εμπνευσμένο από το Πρότυπο Αριστείας του Ευρωπαϊκού Ιδρύματος για τη Διοίκηση Ποιότητας (European Foundation Quality Management – EFQM). Βασίζεται στην παραδοχή ότι τα άριστα αποτελέσματα ως προς την οργανωσιακή απόδοση, τους πολίτες και την κοινωνία είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την ηγεσία που καθοδηγεί τη στρατηγική και το σχεδιασμό, το ανθρώπινο δυναμικό, τις συνεργασίες, τους πόρους και τις διοικητικές διαδικασίες. Το ΚΠΑ αποτελεί μια ολιστική προσέγγιση της ανάλυσης της οργανωσιακής απόδοσης, προσεγγίζοντάς την από διαφορετικές οπτικές ταυτόχρονα. Έχει σχεδιαστεί για να χρησιμοποιηθεί σε όλο το δημόσιο τομέα και μπορεί να εφαρμοστεί στις δημόσιες οργανώσεις, σε ευρωπαϊκό, εθνικό/ομοσπονδιακό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Η έκδοση **CAF_{social}** (Κοινό Πλαίσιο Αξιολόγησης για φορείς κοινωνικής και αλληλέγγυας Οικονομίας) αφορά στην πρωτοποριακή εφαρμογή του ΚΠΑ σε φορείς Κ.Α.Λ.Ο. Δυνητικά, μπορεί να αναπτυχθεί / προσαρμοστεί στις κοινωνικές επιχειρήσεις, αλλά και σε λοιπούς φορείς Κ.Α.Λ.Ο., αποτελώντας ένα ισχυρό και εύχρηστο εργαλείο ολικής ποιότητας με έμφαση στο κοινωνικό αποτύπωμα των οργανώσεων αυτών.

Το CAF_{social} (ΚΠΑ) διατίθεται δωρεάν και προσφέρεται σαν ένα εύκολο στη χρήση εργαλείο για να βοηθήσει τις δημόσιες οργανώσεις σε όλη την Ευρώπη στη χρήση τεχνικών διαχείρισης ποιότητας για τη βελτίωση της απόδοσης.

Το μοντέλο αποτυπώνεται στο ακόλουθο Σχήμα 1:

Σχήμα 1. Κοινό Πλαίσιο Αξιολόγησης για φορείς Κ.Α.Λ.Ο. (Πηγή: EIPA, τροποποίηση μοντέλου, Τζουβελέκας, 2019)

4.1.3. Εργαλείο ελεύθερης και ανοικτής πρόσβασης / Καλύτερη Επιχειρηματικότητα 50 (ΟΟΣΑ):

Ο Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη και το Πρόγραμμα Τοπική Οικονομική και Εργασιακή Ανάπτυξη (Local Economic and Employment Development, LEED) έχουν αναπτύξει το on line εργαλείο ελεύθερης και ανοικτής πρόσβασης Better Entrepreneurship. Η πλατφόρμα αφορά στην αυτοαξιολόγηση⁵¹ της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και περιλαμβάνει 7 ενότητες: Αγορά, Αντίκτυπος, Δεξιότητες, Θεσμοί Κανονισμοί, Κουλτούρα, Χρηματοοικονομικά.

4.2. Μορφές Καινοτομίας / Παραδείγματα

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται ενδεικτικά και όχι περιοριστικά, πρωτοβουλίες και παραδείγματα καινοτομίας.

4.2.1. Κοινωνική Καινοτομία

Η καινοτομία είναι μια διαδικασία ανάπτυξης νέων προϊόντων, αγαθών και υπηρεσιών και αποτελεί τον κινητήρα της οικονομικής ανάπτυξης. Υπάρχουν διάφορα είδη καινοτομίας,⁵² ανάλογα με το πεδίο εφαρμογής τους, όπως η προϊόντική καινοτομία, η αγροτική, η λιτή, η περιβαλλοντική, η τεχνολογική, η οργανωσιακή, η πολιτική και η κοινωνική.

Η μορφή καινοτομίας που αναπτύσσεται και αναδύεται στο πλαίσιο της Κ.Α.Ο., χωρίς αυτό να είναι δεσμευτικό και μονοσήμαντο, είναι η Κοινωνική Καινοτομία (Κ.Κ). Συχνά περιλαμβάνει πολλές από τις ανωτέρω μορφές καινοτομίας⁵³.

Παραδείγματα Κοινωνικής Καινοτομίας αποτελούν:

- Πάρκα Κοινωνικής Καινοτομίας
- Πλατφόρμες Διαβούλευσης
- Εκπαίδευση- Κατάρτιση
- Καινοτομίες στην εκπαίδευση
- Συμμετοχικός Σχεδιασμός
- Συμμετοχικός Προϋπολογισμός

Βασικό Εισόδημα

Το Βασικό Εισόδημα αποτελεί μια από τις περιπτώσεις κοινωνικής καινοτομίας στην οποία όλοι οι πολίτες μιας χώρας, με ή χωρίς προϋποθέσεις, λαμβάνουν από τον Δήμο, την Περιφέρεια ή το Κράτος μηνιαίο εισόδημα, ανεξάρτητα από το ύψος του εισοδήματός τους, ως εργαλείο πολιτικής μείωσης των εισοδηματικών ανισοτήτων και βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου. Από τη δεκαετία του 1970 έχουν γίνει αρκετά πειράματα, με βασικότερο αυτό της Πολιτείας της Αλάσκα στις ΗΠΑ. Το Alaska Permanent Fund⁵⁴ παρείχε στους κατοίκους, με συγκεκριμένες προϋποθέσεις, το λεγόμενο Μέρισμα του Μόνιμου Ταμείου (Permanent Fund Dividend) με έσοδα από τις πετρελαιοπηγές της Αλάσκα. Άλλο πείραμα Βασικού Εισοδήματος αποτέλεσε το πιλοτικό πρόγραμμα στο Ontario του Καναδά⁵⁵. Από την άλλη πλευρά υπάρχουν πειράματα και πρωτοβουλίες στην Ευρώπη για το Βασικό Εισόδημα χωρίς περιορισμούς (Unconditional Basic Income Europe⁵⁶) ή το Εθνικό Βασικό Εισόδημα (ισότητα για όλους) με εκπρόσωπους τον Van Parijs και Vanderborght⁵⁷ καθώς και τον Guy Standing ή το Ευρωπαϊκό/ Περιφερειακό Βασικό Εισόδημα. Το Βασικό Εισόδημα παρέχεται ανεξαιρέτως σε όλο τον πληθυσμό και διαφέρει από το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα το οποίο δίνεται σε συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού με δεδομένα κριτήρια.

4.2.2. Χρηματική Καινοτομία

Η τοπική χρηματική καινοτομία αποτελεί τμήμα της κοινωνικής καινοτομίας που αφορά στον σχεδιασμό, στην ανάπτυξη και στη λειτουργία νέων τύπων χρήματος για κάλυψη προσωπικών αλλά και κοινωνικών αναγκών⁵⁸.

Εφαρμόζεται σε αρκετές χώρες διεθνώς (παραδόξως σε αναπτυγμένες ιδίως οικονομίες, όπως Γερμανία, Γαλλία, Ολλανδία, Βρετανία, Ισπανία, Αυστρία, Ιαπωνία, ΗΠΑ κ.α.). Είναι μια πολύ παλιά ιδέα που επανέρχεται στο προσκήνιο με νέα ονόματα και εργαλεία υλοποίησης αλλά πάντα καλύπτει ανάγκες πολιτών σε τοπικό επίπεδο που δεν μπορούν να καλυφθούν αποκλειστικά από το επίσημο χρήμα. Τα τοπικά συμπληρωματικά νομίσματα είναι αξίες που κυκλοφορούν σε προκαθορισμένο γεωγραφικό χώρο⁵⁹ (π.χ. εντός ορίων ενός Δήμου) και γίνονται αποδεκτά από πρόσωπα, επιχειρήσεις, φορείς και συχνά και τους ίδιους τους ΟΤΑ.

Γι' αυτό ονομάζονται και συμπληρωματικά νομίσματα αφού συμπληρώνουν το επίσημο νόμισμα και προάγουν τη βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης των δημοτών. Δίνουν λύσεις σε κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα σε τοπικό επίπεδο και παράλληλα, στοχεύουν στη βελτίωση του περιβάλλοντος, στη μείωση του αντικτύπου της κλιματικής αλλαγής κ.λπ.

Πολλοί φορείς της Αυτοδιοίκησης, σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, εδώ και πολλά χρόνια, πειραματίζονται, σχεδιάζουν, αναπτύσσουν και εφαρμόζουν σχήματα τοπικών, συμπληρωματικών νομισμάτων^{60,61} για να στηρίζουν την απασχόληση, να τονώσουν τη ζήτηση των τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών τους, να προστατέψουν το περιβάλλον, να χρηματοδοτήσουν δράσεις και προγράμματα κοινωνικής πολιτικής⁶², να χρησιμοποιήσουν ενέργεια⁶³ φιλική προς το περιβάλλον, να αναπτύξουν τον πολιτισμό, την παιδεία και περισσότερο την τοπική και την οικονομική δημοκρατία.

Πρόσφατο παράδειγμα, ενδεικτικά, αποτελεί το Brixton της Βρετανίας με τον Δήμαρχο να πληρώνεται το μισό μισθό του σε Brixton Round και τις υπηρεσίες του Δήμου να αποδέχονται το τοπικό νόμισμα για πληρωμή οφειλών προς το Δήμο. Κάποιοι Δήμοι χρησιμοποιούν χρονοτράπεζες. Άλλοι Δήμοι χρησιμοποιούν ένα μείγμα τοπικού νομίσματος, συστήματα ανταλλαγών και χρονοτράπεζες. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν τα λεγόμενα κλαδικά συμπληρωματικά νομίσματα⁶⁴. Η επιλογή των σχημάτων δεν μπορεί να γίνεται τυχαία. Απαιτείται ενδελεχής σχεδιασμός, έμπειρα στελέχη, συμμετοχικές και δημοκρατικές διαδικασίες και στρατηγικό σχέδιο που θα ενσωματώνεται και θα υποβοηθά ως εργαλείο τοπικής ανάπτυξης το συνολικό σχεδιασμό. Τα κοινοτικά νομίσματα, αν και εμφανίζονται ως καινοτομία στην εποχή μας, έχουν μεγάλη ιστορία σε όλους τους πολιτισμούς και όλες τις εποχές. Η Ε.Ε. χρηματοδοτεί προγράμματα-πilotους συμπληρωματικών νομισμάτων.⁶⁵

Πληθοπορισμός - Crowdfunding⁶⁶ :

Το Crowdfunding (CF) ή χρηματοδότηση από το πλήθος ή και πληθοπορισμός, αποτελεί ένα από τα σχετικά πρόσφατα χρηματοοικονομικά εργαλεία, έχοντας εφαρμογή και στην κοινωνική επιχειρηματικότητα και κοινωνική χρηματοοικονομική. Το CF ενσαρκώνει τη φράση “λίγα από πολλούς” και αφορά σε ένα διάφανο και δημοκρατικό τρόπο χρηματοδότησης. Παρέχει την ευκαιρία στην κοινωνία και σε πρόσωπα που επιθυμούν να συμβάλλουν σε δράσεις και εγχειρήματα που δεν μπορούν να χρηματοδοτηθούν με άλλους τρόπους, μέσα από τα “επίσημα χρηματοδοτικά κανάλια”, να υλοποιήσουν το έργο τους. Στην Ελλάδα λειτουργούν μερικές πλατφόρμες CF και στο χώρο της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας λειτουργεί η One Up (PRAKSIS, υπηρεσία του Business Coaching Center της PRAKSIS (Αθήνα). Οι κυριότερες πλατφόρμες διεθνώς είναι η Kickstarter, η Kiva, η Indiegogo. Από πλευράς Αυτοδιοίκησης, η Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας και η Περιφέρεια Κρήτης καθώς και ορισμένοι Δήμοι (π.χ. Πλατανιάς) έχουν ενσωματώσει πλατφόρμες πληθοπορισμού, ιδίως δωρεών για την ενίσχυση ή την εξ ολοκλήρου χρηματοδότηση μικρών έργων με κοινωνικό, περιβαλλοντικό αντίκτυπο.

Το CF έρχεται να καλύψει ένα επενδυτικό κενό, ιδίως σε νεοφυείς επιχειρήσεις και πρωτοβουλίες στη συμβατική οικονομία και στην Κ.Ο, που προκύπτει με βάση τη βιβλιογραφία από “τη δυσκολία λόγω ασύμμετρης πληροφόρησης και κόστους ανάπτυξης των startup επιχειρήσεων”.

Ο πληθοπορισμός είναι χρήσιμο εργαλείο χρηματοδότησης σε πρώιμο στάδιο και απαιτεί την εμπιστοσύνη των συν-επενδυτών στον φορέα που θα υλοποιήσει το έργο. Οι ΟΤΑ θα ήταν χρήσιμο να εξετάσουν τις δυνατότητες εφαρμογής των συνεργατικών χρηματοοικονομικών εργαλείων⁶⁷ αναδεικνύοντας παράλληλα το τοπικό κοινωνικό κεφάλαιο καθώς και την πρόσκληση για επένδυση από το εξωτερικό με γρήγορο, φιλικό, νόμιμο και ουσιαστικό τρόπο.

5^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, ως υπεύθυνη για τη διοίκηση των τοπικών υποθέσεων, μπορεί να αναλάβει σημαντικό ρόλο στην προώθηση της ΚΑΛΟ, προσεγγίζοντάς την

- A. ως σύμμαχο και εργαλείο της Αυτοδιοίκησης με ειδικό ρόλο, που αξιοποιεί νέες μορφές οργάνωσης και παρέμβασης και, κυρίως, εφαρμόζει συμμετοχικές διαδικασίες
- B. ως ένα μέσο για την κινητοποίηση, συμμετοχή και αξιοποίηση του ανθρώπινου κοινωνικού κεφαλαίου από «τα κάτω», από το τοπικό επίπεδο, επιδιώκοντας μια δημιουργική σύνδεση κέντρου – περιφέρειας, νέου και παλαιού, σύγχρονου και παραδοσιακού, αστικού και υπαίθριου χώρου, παραγωγής και κατανάλωσης, έρευνας και εφαρμογής και τελικά, συνάντησης και διαβούλευσης του Δημοσίου, ιδιωτικού και κοινωνικού τομέα.

5.1. Κ.ΑΛ.Ο και σχέση με Δημόσιο και Ιδιωτικό Τομέα στο Παραγωγικό και Οικονομικό σύστημα

Η Κ.ΑΛ.Ο. δεν πρέπει και δεν μπορεί να αντικαταστήσει (ή να υποκαταστήσει) ούτε τον δημόσιο τομέα ούτε τον ιδιωτικό τομέα. Μπορεί όμως συντονισμένα και στοχευμένα, με την κρατική και αυτοδιοικητική υποστήριξη, να συμβάλλει στην επίτευξη του κοινωνικού συμφέροντος αξιοποιώντας επιχειρηματικά:

- Τοπικές πηγές πλούτου
- Τοπική γνώση
- Δεξιότητες και τοπικό κοινωνικό κεφάλαιο
- Τοπικούς και Υπερτοπικούς μηχανισμούς και δομές υποστήριξης

και δημιουργώντας αποτελέσματα όπως:

- η δημιουργία θέσεων εργασίας
- η δημιουργία εισοδήματος
- η αναβάθμιση της ποιότητας προϊόντων και υπηρεσιών
- η συμβολή στην αναδιάρθρωση των τοπικών παραγωγικών συστημάτων
- η αναβάθμιση της τοπικής συμμετοχικής δημοκρατίας

Βέβαια στη χώρα μας, με ελλείμματα στους τομείς της γνώσης, της κουλτούρας, της συνεργασίας, των χρηματοπιστωτικών εργαλείων, δυσχεραίνεται το εγχείρημα ανάδειξης και προώθησης της Κ.ΑΛ.Ο.

Σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα, η ΚΑΛΟ μπορεί να συμβάλλει στην ανάδειξη μιας περιοχής ως προτύπου, από πλευράς αυτάρκειας και αυτοτέλειας σε σχέση με την παραγωγή, τους συντελεστές της και των αποτελεσμάτων της στην τοπική ανάπτυξη.

Βασικές προϋποθέσεις για την αποτελεσματικότητα της Κ.ΑΛ.Ο. είναι:

- η διάθεση συνεισφοράς των μελών
- η ανάπτυξη αλληλεγγύης στο εσωτερικό του τομέα
- η ικανότητα «αυτό-οργάνωσης» του τομέα, με τη δημιουργία μηχανισμών και δομών τόσο σε επίπεδο επιχείρησης όσο και σε τοπικό επίπεδο

- η δυναμική αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών που λειτουργούν προς το συμφέρον των τοπικών κοινωνιών και προωθούν ένα θετικό κοινωνικό αντίκτυπο.

5.2. Τόπος, τοπική ιδιαιτερότητα και Κ.Α.Ο.

Η Κοινωνική Οικονομία, από την στιγμή εμφάνισής της και σε όλη την διάρκεια εξέλιξής της αναζήτησε κυρίως το ανταγωνιστικό της πλεονέκτημα στο τοπικό επίπεδο και σε δράσεις μικρής κλίμακας. Κι αυτό γιατί σ' αυτό το επίπεδο είναι δυνατόν να εντοπιστούν καλύτερα τα διάφορα ζητήματα της καθημερινής ζωής που απασχολούν τον τοπικό πληθυσμό. Επίσης, σε αυτό το επίπεδο είναι δυνατόν να αναπτυχθούν στρατηγικές και συνεργασίες με τη συμμετοχή των κατοίκων, πολύ πιο συγκεκριμένες και αποτελεσματικές σχετικά με τα τοπικά εισοδήματα, την τοπική απασχόληση, την προώθηση αναγκών και υπηρεσιών. Η κινητοποίηση των τοπικών κοινωνιών μπορεί να εξασφαλίσει την αναπαραγωγή των κοινωνικών και πολιτισμικών δεσμών και αξιών της περιοχής.

Η τοπική ιδιαιτερότητα σχετίζεται με:

1. **Την δυναμική του Κοινωνικού Κεφαλαίου:** η δυναμική αυτή διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην προσπάθεια του κάθε τόπου να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που η κρίση δημιουργεί καθώς και τις προκλήσεις και απαιτήσεις που δημιουργούνται. Η ενίσχυση της εμπιστοσύνης και της αμοιβαιότητας, η δημιουργία σχέσεων αλληλεγγύης, η ενίσχυση των κοινωνικών σχέσεων, οι συμμετοχικές προσπάθειες και η προώθηση μορφών συλλογικότητας, βρίσκουν στο τοπικό επίπεδο εύφορο πεδίο για να καλλιεργηθούν.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, μπορεί, στο πλαίσιο του αναπτυξιακού της ρόλου, να διερευνήσει δραστηριότητες οι οποίες θα μπορούσαν να αναληφθούν από τον τρίτο τομέα και να κινητοποιήσει το τοπικό κοινωνικό κεφάλαιο για την επίτευξη κοινωνικών επενδύσεων και δραστηριοτήτων.

2. **Τη δυνατότητα συν-δημιουργίας στρατηγικών ανάπτυξης:** Σε τοπικό επίπεδο είναι εφικτό να σχεδιαστούν στρατηγικές ανάπτυξης, με τη συμμετοχή των δρώντων τοπικών φορέων, να επιμεριστούν δράσεις και έργο στο σύνολο των συμμετεχόντων, να δημιουργηθούν δίκτυα συνεργασίας και συνέργειας, να αναληφθούν δεσμεύσεις (από φορείς και κατοίκους), συγκεκριμένες και αποτελεσματικές και τέλος να γίνει κοινωνικός έλεγχος, απολογισμός και ισολογισμός.
3. **Την ανάπτυξη ιδιαίτερης και διακριτής ταυτότητας:** όπως ένας τόπος έτσι και μια Κοινωνική Επιχείρηση, προκειμένου να είναι αναγνωρίσιμη και βιώσιμη, είναι απαραίτητο να έχει κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που θα την ξεχωρίζουν και θα την διαφοροποιούν.
4. **Την κουλτούρα διακυβέρνησης:** Η εμφάνιση και η ανάπτυξη μορφών Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας εξαρτάται αλλά και επιδρά στην υιοθέτηση μιας διαφορετικής αντίληψης στην άσκηση και στη διαχείριση της τοπικής εξουσίας. Με την ΚΑΟ σε ρόλο καταλύτη και την κατάλληλη παρέμβαση της Τ.Α. μπορεί να ενισχυθεί η συμμετοχή των πολιτών, των φορέων, του συνόλου της τοπικής κοινωνίας στο τοπικό σύστημα διακυβέρνησης.

5.3 Ο ρόλος της Τ.Α. στην ανάπτυξη της Κ.Α.Ο.

Η κοινωνική οικονομία είναι εξ ορισμού ένα πολυδιάστατο δυναμικό πεδίο με έντονα στοιχεία διαφοροποίησης ανά περιοχή, με τη γεωγραφική περιοχή, τις κοινωνικές και τις παραγωγικές σχέσεις που έχουν αναπτυχθεί. Η δυναμική της εξαρτάται από τις γεωγραφικές, κοινωνικές, οικονομικές, πολιτιστικές και άλλες συνθήκες ενός τόπου.

Η Αυτοδιοίκηση, ως φορέας ανάπτυξης, μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο (υποστηρικτικό, συντονιστικό, οργανωτικό) στην προώθηση της ΚΑΛΟ, διασφαλίζοντας τη διαφάνεια, το δημόσιο συμφέρον και την κατοχύρωση της ιδιαιτερότητας της Κ.Α.Λ.Ο., μέσω της κατάλληλης στρατηγικής. Για το σκοπό αυτό μπορεί να αξιοποιήσει:

1. τις εμπειρίες και πρακτικές (θετικές και αρνητικές) Συνεταιρισμών, Δομών, Συλλόγων και Σωματείων σε Ελλάδα και Ευρώπη
2. το σύνολο του ασχολούμενου ανθρώπινου δυναμικού, όπως επιστημόνων και ερευνητών, δημόσιων υπαλλήλων, κοινωνικών επιχειρηματιών, στελεχών Αναπτυξιακών Εταιριών, κ.λπ.
3. τη νέα τεχνογνωσία και τεχνολογία, που ήδη έχει τεθεί στην υπηρεσία της προώθησης του τρίτου τομέα (Portals, Βάσεις Δεδομένων, Μητρώα, ιστοχώροι κ.λπ.)
4. την καινοτομία και την πρωτοβουλιακή διάθεση του τομέα, αποφεύγοντας να τον διαπλάσει “κατ’ εικόνα και καθ’ ομοίωση” του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα.

Στο πλαίσιο αυτό, ενδεικτικές πρωτοβουλίες και δράσεις που μπορεί να αναλάβει η Τ.Α., είναι οι ακόλουθες:

- I. Διερεύνηση των δυνατοτήτων και ευκαιριών για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, μέσω ενεργειών όπως:
 - καταγραφή-αξιολόγηση λειτουργίας υφισταμένων φορέων Κ.Α.Λ.Ο.
 - καταγραφή των προβλημάτων που αντιμετώπισαν, αξιολόγηση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από πρωτοβουλίες που ελήφθησαν από φορείς Κ.Α.Λ.Ο. (λαμβάνοντας υπόψη τις αρχικές επιδιώξεις)
 - καταγραφή των αποτυχημένων πρωτοβουλιών, διερεύνηση και αξιολόγηση των λόγων της αποτυχίας ή και λόγων που οδήγησαν στην μη ανάληψη πρωτοβουλιών που δυνητικά μπορούσαν να αναπτυχθούν.
 - αποτύπωση συνεργασιών/ συνεργειών και σχέσεων φορέων Κ.Α.Λ.Ο. με την τοπική κοινωνία και με άλλους φορείς ή δίκτυα
- II. Ανάδειξη της ανάπτυξης της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας ως **τοπικής υπόθεσης**. Η προώθηση του θέματος στις Επιτροπές του Δημοτικού Συμβουλίου:
 - Δημοτική Επιτροπή Διαβούλευσης,
 - Δημοτικό Συμβούλιο Νέων,
 - Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών και Προσφύγων,
 - Συμβούλιο Κοινότητας
 - Συνέλευση Κατοίκων Κοινότητας
- III. Εκπόνηση Σχεδίου Ανάπτυξης Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας, το οποίο θα εντοπίζει τομείς και κλάδους στους οποίους μπορούν να αναπτυχθούν δραστηριότητες κοινωνικής, αλληλέγγυας, κυκλικής, γαλάζιας οικονομίας, λαμβάνοντας υπόψη το ιστορικό, κοινωνικό και πολιτισμικό και πλουτοπαραγωγικό υπόβαθρο κάθε τόπου. Ενσωμάτωση των στόχων και των δράσεών του στο Επιχειρησιακό Σχέδιο και στα Ετήσια Προγράμματα Δράσης.
- IV. Σύσταση υποστηρικτικής δομής για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο, στην οποία:

- η πολιτική ευθύνη και αρμοδιότητα θα ανήκει σε πολιτικό όργανο (π.χ. υπεύθυνο/η Αντιδήμαρχο/εντεταλμένο σύμβουλο) και η επιχειρησιακή σε οργανική μονάδα (Γραφείο, Τμήμα κλπ) στο πλαίσιο του Οργανισμού του Δήμου
 - η ανάθεση συγκεκριμένων αρμοδιοτήτων και υποχρεώσεων θα γίνεται σε τοπικό δίκτυο ή και σε φορέα ή φορείς του δικτύου
- V. Δημιουργία και ανάπτυξη Δικτύου/ων με συμμετοχή Φορέων όπως φορείς Κ.Α.Λ.Ο., Πανεπιστημιακά/ Ερευνητικά Ιδρύματα, Επιμελητήρια, Σύνδεσμοι, Εργατικό Κέντρο, ΟΑΕΔ, Περιφέρεια, ΠΕΔ, κ.α
- VI. Ανάπτυξη συνεργασιών σε υπερ-τοπικό επίπεδο (περιφερειακό /εθνικό/ ευρωπαϊκό/διεθνές), με τη δημιουργία τυπικών ή άτυπων δικτύων.
- VII. Σχεδιασμός αρχών και δράσεων με στόχο την ενσωμάτωση της κυκλικής οικονομίας, η οποία είναι συμβατή με την κοινωνική οικονομία, στον τρόπο λειτουργίας του δημόσιου και ιδιωτικού τοπικού συστήματος παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών.

Ο ρόλος των Δήμων στο τοπικό παραγωγικό σύστημα αν και είναι κομβικός, ουσιαστικός (άρθρο 102 του Συντάγματος) και αυτονόητος, εφόσον οι Δήμοι είναι εγγύτερα στους πολίτες και τις τοπικές κοινωνίες, δείχνει να μην ασκείται σε ικανοποιητικό βαθμό.

5.4. Θεσμικές δυνατότητες συνεργασίας ΚΑΛΟ & Τοπικής Αυτοδιοίκησης

I. Παραχωρήσεις ακινήτων ν.3643/06

Σύμφωνα με το άρθρο 185 του ν. 3463/06 (όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 196 του ν. 4555/18) επιτρέπεται να παραχωρείται δωρεάν, για μια πενταετία, η χρήση δημοτικών ακινήτων σε φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας του ν. 4430/2016 (Α' 205) που έχουν την έδρα τους ή ασκούν τη δραστηριότητά τους στον οικείο δήμο, για την ενίσχυση της τοπικής και κοινωνικής ωφέλειας, όπως αυτή ορίζεται στην παρ. 3 του άρθρου 2 του ν. 4430/2016. Η σχετική απόφαση λαμβάνεται με την απόλυτη πλειοψηφία του συνολικού αριθμού των μελών από του δημοτικού συμβουλίου,

Μετά τη λήξη της πενταετίας, επιτρέπεται η απευθείας εκμίσθωση του ιδίου ακινήτου στον παραχωρησιούχο φορέα Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Οικονομίας, κατόπιν αίτησής του, σύμφωνα με τις διατάξεις της περίπτωσης β' της παραγράφου 2 του άρθρου 192.

Σε περίπτωση παράβασης των όρων της παραχώρησης ή των διατάξεων του ν. 4430/2016, η παραχώρηση ανακαλείται με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου, η οποία λαμβάνεται με την απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων

II. Παραχωρήσεις κινητών ν. 3463/06

Σύμφωνα με το άρθρο 199 παρ 4, του ν. 3463/06 (όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 196 του ν. 4555/18) δίνεται η δυνατότητα στους ΟΤΑ, με απόφαση απόλυτης πλειοψηφίας του συνολικού αριθμού των μελών του δημοτικού τους συμβουλίου, να παραχωρήσουν δωρεάν τη χρήση κινητών πραγμάτων σε φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας του ν. 4430/2016 (Α' 205) που έχουν την έδρα τους ή ασκούν τη δραστηριότητά τους στον οικείο δήμο, για την επιτέλεση των σκοπών τους.

III. Προγραμματικές συμβάσεις ν. 4430/16

Σύμφωνα με το άρθρο 4 του Ν. 4430/16, οι φορείς κοινωνικής οικονομίας δύνανται να συνάψουν προγραμματικές συμβάσεις με το Δημόσιο ή φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα και τους Ο.Τ.Α. α' και β' βαθμού, για τη μελέτη και εκτέλεση έργων και προγραμμάτων κοινωνικής ωφέλειας που αναφέρονται στους καταστατικούς σκοπούς τους.

Για την εκτέλεση των προγραμματικών συμβάσεων δεν επιτρέπεται η απασχόληση προσωπικού του ενός συμβαλλομένου στον άλλον, αλλά επιτρέπεται η παραχώρηση της χρήσης ακινήτων, εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και μέσων.

Οι συγκεκριμένες συμβάσεις υπόκεινται στον προσυμβατικό έλεγχο νομιμότητας του Ελεγκτικού Συνεδρίου (Ν. 4129/2013) με ποινή ακυρότητας.

Οι συμβάσεις της παρούσας παραγράφου, με ποινή ακυρότητας, αναρτώνται εντός πέντε (5) εργάσιμων ημερών από την ημερομηνία σύναψης, στον ιστότοπο της Διαύγειας του Υπουργείου Εσωτερικών και καταχωρίζονται στο Μητρώο από το Φορέα εντός της ίδιας προθεσμίας.

Στις προγραμματικές συμβάσεις που συνάπτονται από Φορείς Κ.Α.Λ.Ο. απαραίτητα ορίζονται: το αντικείμενο της σύμβασης, ο σκοπός και το περιεχόμενο των μελετών, των έργων, των προγραμμάτων ή των υπηρεσιών, ο προϋπολογισμός τους, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων, το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης της σύμβασης, οι πόροι από τους οποίους θα καλυφθούν οι αναλαμβανόμενες οικονομικές υποχρεώσεις και η διάρκεια της σύμβασης. Επίσης, ορίζεται το όργανο παρακολούθησης της εφαρμογής της και οι αρμοδιότητές του, καθώς και οι ρήτρες σε βάρος του συμβαλλομένου που παραβαίνει τους όρους της προγραμματικής σύμβασης.

Οι συμβαλλόμενοι φορείς για την εκτέλεση των προγραμματικών συμβάσεων μπορεί να χρηματοδοτούνται από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων μέσω προγραμμάτων συγχρηματοδοτούμενων από την Ευρωπαϊκή Ένωση ή προγραμμάτων που χρηματοδοτούνται αμιγώς από εθνικούς πόρους, τον Τακτικό Προϋπολογισμό ή άλλα εθνικά ή περιφερειακά προγράμματα, καθώς και από τους προϋπολογισμούς των συμβαλλόμενων φορέων. Είναι δυνατή η χρηματοδότηση των συμβαλλομένων και από φορείς του δημόσιου τομέα που δεν μετέχουν στην προγραμματική σύμβαση.

IV. Δημόσιες συμβάσεις ν. 4412/2016

Με το νόμο για τις δημόσιες συμβάσεις (ν. 4412/201) ενσωματώθηκαν στην Ελληνική νομοθεσία, οι ευρωπαϊκές οδηγίες για την ενεργοποίηση των δημόσιων συμβάσεων κοινωνικής αναφοράς και δίνεται η δυνατότητα στις αναθέτουσες αρχές του ευρύτερου δημόσιου τομέα να διενεργούν διαγωνισμούς λαμβάνοντας υπόψη κοινωνικά κριτήρια.

Σύμφωνα με το άρθρο 20 Ν. 4412/16 “*Συμβάσεις ανατιθέμενες κατ’ αποκλειστικότητα*”, οι αναθέτουσες αρχές μπορούν να παραχωρούν **κατ’ αποκλειστικότητα, το δικαίωμα συμμετοχής** σε διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων σε:

- (α) Προστατευμένα Παραγωγικά Εργαστήρια
- (β) Κοινωνικούς Συνεταιρισμούς Περιορισμένης Ευθύνης
- (γ) Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Ένταξης
- (δ) κάθε άλλο οικονομικό φορέα που έχει **ως κύριο σκοπό**, δυνάμει του καταστατικού του, την επαγγελματική και κοινωνική **ένταξη** ατόμων με αναπηρία ή μειονεκτούντων προσώπων, εφόσον περισσότεροι από **30%*** των εργαζομένων του φορέα είναι εργαζόμενοι με αναπηρία ή μειονεκτούντες εργαζόμενοι

Σύμφωνα με το άρθρο 110 του ν. 4412/16 «*Αποκλειστικές συμβάσεις για ορισμένες υπηρεσίες*», οι αναθέτουσες αρχές μπορεί να παραχωρούν κατ' αποκλειστικότητα το δικαίωμα συμμετοχής σε διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων, στις αναφερόμενες στο άρθρο 107 υγειονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές υπηρεσίες, σε Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις, που είναι εγγεγραμμένες στο Μητρώο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας) και έχουν ως κύριο σκοπό, δυνάμει του καταστατικού τους, την επαγγελματική και κοινωνική ένταξη ατόμων με αναπηρία ή μειονεκτούντων προσώπων,

εφόσον περισσότεροι από τουλάχιστον 30% των εργαζομένων της επιχείρησης είναι εργαζόμενοι με αναπηρία ή μειονεκτούντες εργαζόμενοι.

Οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις της παραγράφου 1 πρέπει να πληρούν σωρευτικά τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

- 1) να έχουν σκοπό την επιδίωξη αποστολής δημόσιας υπηρεσίας από τις αναφερόμενες στην παράγραφο 1,
- 2) τα κέρδη να επενδύονται εκ νέου ώστε να επιτευχθεί ο στόχος ιδιοκτησίας της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης της παραγράφου 1. Στην περίπτωση διανομής ή αναδιανομής κερδών, αυτή θα πρέπει να γίνεται υπό όρους συμμετοχικότητας,
- 3) οι δομές διοίκησης ή ιδιοκτησίας της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης της παραγράφου 1, που εκτελεί τη σύμβαση, να βασίζονται στην ιδιοκτησία των υπαλλήλων ή σε αρχές συμμετοχικότητας ή να απαιτούν την ενεργή συμμετοχή υπαλλήλων, των χρηστών ή των ενδιαφερομένων και
- 4) να μην έχει ανατεθεί στην Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση της παραγράφου 1, από τη συγκεκριμένη αναθέτουσα αρχή, σύμβαση για τις εν λόγω υπηρεσίες, σύμφωνα με το παρόν άρθρο κατά την τελευταία τριετία.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι κατ' αποκλειστικότητα ανατιθέμενες συμβάσεις αφορούν μόνο τους παρακάτω φορείς της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας του άρθρου 3 του Ν. 4430/2016:

- τις Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης, Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων,
- τις Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ειδικών Ομάδων, καθώς και τους
- Κοινωνικούς Συνεταιρισμούς Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.) του άρθρου 12 του Ν. 2716/99.

Η μέγιστη διάρκεια της σύμβασης δεν υπερβαίνει τα τρία έτη και η επιλογή των αναδόχων μεταξύ των επιχειρήσεων της παραγράφου 1 πραγματοποιείται δυνάμει σχετικής προκήρυξης διαγωνισμού που απευθύνεται στο σύνολο αυτών

6^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΠΕΔΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ Κ.ΑΛ.Ο.

6.1. Πεδίο 1ο: Διάγνωση εμποδίων και προβλημάτων ανάπτυξης Κ.ΑΛ.Ο. σε τοπικό επίπεδο

Ένα πρώτο πεδίο παρέμβασης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης αφορά στη διάγνωση των εμποδίων και των προβλημάτων που αντιμετωπίζει στο χωρικό επίπεδο η Κ.ΑΛ.Ο. και στην προώθηση λύσεών τους. Ενδεικτικά προβλήματα είναι:

1. **Μειωμένη αναγνωρισιμότητα.** Σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στην καθυστέρηση θεσμοποίησης (μόλις το 2011). Ενώ στη Ευρώπη ο θεσμός λειτουργεί εδώ και πολλά χρόνια με σημαντικά αποτελέσματα, με μεγάλο μερίδιο στην οικονομία και στην απασχόληση, στη χώρα μας και ιδιαίτερα σε τοπικό επίπεδο, πρέπει να γίνουν πολλά βήματα.
2. **Η δυναμική της τοπικής κοινωνίας και το κοινωνικό κεφάλαιο.** Το διαθέσιμο ανθρώπινο δυναμικό, αλλά και κοινωνικό κεφάλαιο (κουλτούρα συνεργασίας, αμοιβαιότητα, σεβασμός, εμπιστοσύνη) καθορίζουν τη στάση της κοινωνίας για την ανάδειξη της Κοινωνικής Οικονομίας και της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας.
3. **Επιχειρηματικότητα-Διαχείριση:** Έννοιες που πρέπει να επεξηγηθούν στους «εν δυνάμει» κοινωνικούς επιχειρηματίες, αλλά και τα στελέχη που καλούνται να συμβάλλουν στο εγχείρημα. Και τούτο γιατί οι απαιτήσεις για τη δημιουργία και τη λειτουργία της Κοιν.Σ.Επ είναι διαφορετικές από αυτές που αφορούν στις ιδιωτικές επιχειρήσεις.
4. **Κατάρτιση-Συμβουλευτική** Η «παραδοσιακή» κατάρτιση και Συμβουλευτική όχι μόνο δεν συμβάλλει στο εγχείρημα αλλά αποπροσανατολίζει. Και τούτο γιατί οι Κοιν.Σ.Επ και οι επιχειρήσεις της Κοινωνικής Οικονομίας αντιμετωπίζονται ως κεφαλαιουχικές επιχειρήσεις/εταιρείες χωρίς να προσδιορίζεται το «άλλο» επιχειρείν. Απαιτείται μια διαφορετική, καινοτομική προσέγγιση, που λόγω έλλειψης εμπειρίας, απουσιάζει.
5. **Έλλειψη Δικτύων και Μηχανισμών:** Η μεταφορά εμπειριών, πρακτικών και εξειδικευμένων γνώσεων είναι ιδιαίτερα σημαντική για τη δημιουργία και υποστήριξη των επιχειρήσεων Κοινωνικής Οικονομίας. Η δικτύωση είναι ίσως η καλύτερη και αποτελεσματικότερη λύση, εφόσον μπορεί να στηρίξει τους εν δυνάμει επιχειρηματίες στην επίλυση προβλημάτων, στην αποφυγή λαθών και στην προώθηση των στόχων τους, προστατεύοντας μακροπρόθεσμα και την αξία της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

6.2. Πεδίο 2ο: Πρωτοβουλίες Ενημέρωσης ευαισθητοποίησης, προβολής και προώθησης της Κ.ΑΛ.Ο. σε τοπικό επίπεδο

Στο πλαίσιο των εκστρατειών ενημέρωσης και διάχυσης της γνώσης για τη φύση και τις δυνατότητες της Κ.ΑΛ.Ο. υλοποιήθηκαν στο πρόσφατο παρελθόν και σε εθνικό επίπεδο Εκθέσεις Κ.ΑΛ.Ο., με την επιχορήγηση του ΕΠ.ΑΝ.Α.Δ.ΒΜ⁶⁸. Οι εκθέσεις αυτές συμπληρώνονταν και από Περιφερειακές Εκθέσεις Κ.ΑΛ.Ο. καθώς και από πρωτοβουλίες κοινωνικών επιχειρήσεων, με σκοπό τη διάθεση των προϊόντων τους σε εκθέσεις σε διάφορες πόλεις της χώρας. Κλασικό παράδειγμα προβολής επιχειρήσεων και πωλήσεων των προϊόντων τους είναι οι εκθέσεις που πραγματοποιούνται στους χώρους του μετρό στο Σύνταγμα. Εξίσου σημαντική είναι και η παρουσία των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. σε υπαίθριες αγορές.

Στο πλαίσιο των τοπικών υποθέσεων και της τοπικής ιδιαιτερότητας και με βάση την αρχή “σκέψου παγκόσμια δράσε τοπικά” οι 17 στόχοι του ΟΗΕ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη⁶⁹ μπορούν να αποτελέσουν βασικές ενότητες ενημέρωσης και δράσεων που μπορούν να οργανώσουν οι ΟΤΑ για την προώθηση της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Οι στόχοι του ΟΗΕ είναι:

1. Μηδενική φτώχεια	10. Λιγότερες ανισότητες
2. Μηδενική πείνα	11. Βιώσιμες πόλεις και κοινότητες
3. Καλή υγεία και ευημερία	12. Υπεύθυνη κατανάλωση και παραγωγή
4. Ποιοτική εκπαίδευση	13. Δράση για το κλίμα
5. Ισότητα των φύλων	14. Ζωή στο νερό
6. Καθαρό νερό και αποχέτευση	15. Ζωή στη στεριά
7. Φτηνή και καθαρή ενέργεια	16. Ειρήνη, δικαιοσύνη και ισχυροί θεσμοί
8. Αξιοπρεπής εργασία και οικονομική ανάπτυξη	
9. Βιομηχανία, καινοτομία και υποδομές	

Οι ΟΤΑ, με βάση το προφίλ του τόπου τους, τις ικανότητες των τοπικών φορέων και τις κατάλληλες συνεργασίες, όπου απαιτείται, με φορείς σε περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, μπορούν να υλοποιήσουν καμπάνιες ενημέρωσης και δράσης, με πυλώνες τους προαναφερθέντες στόχους. Όπως επίσης και να παραχωρήσουν χώρους για εκθέσεις και εκδηλώσεις προβολής και ενημέρωσης για τις κοινωνικές επιχειρήσεις.

6.3. Πεδίο 3ο: Αξιοποίηση των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. για την τοπική -ενδογενή ανάπτυξη

Η Τ.Α., στο πλαίσιο του ρόλου της, για την προώθηση και την ενίσχυση της τοπικής-ενδογενούς ανάπτυξης, μπορεί να αξιοποιήσει τους φορείς της Κ.Α.Λ.Ο. προκειμένου:

- Να δημιουργήσει θέσεις εργασίας και εισόδημα.
- Να παρέμβει στην αγορά:
 - προσφέροντας περισσότερες επιλογές στους καταναλωτές, με προϊόντα και υπηρεσίες ποιότητας
 - αποτρέποντας τη δημιουργία μονοπωλίων
 - μειώνοντας τις τιμές λιανικής
 - μειώνοντας την αστάθεια των τιμών που συχνά χαρακτηρίζει τη γεωργική παραγωγή, διασφαλίζοντας την επιζητούμενη σταθερότητα από τους αγρότες και παρέχοντας τη δυνατότητα προγραμματισμού (με την προώθηση της συμβολιακής γεωργίας).
- Να συμβάλλει αποφασιστικά στην ανάπτυξη της συμμετοχής και της κουλτούρας συνεργασίας, επιτρέποντας στους πολίτες να προωθήσουν την ικανοποίηση των κοινωνικών τους αναγκών με μορφές αλληλεγγύης και συνεργασίας.

- Να προστατεύσει περιοχές από την οικονομία της αγοράς, όταν αυτή πολλές φορές τις οδηγεί στην περιθωριοποίηση, κάνοντας καλύτερη χρήση των τοπικών πόρων και δυνατοτήτων.
- Να σταθεροποιεί τις τοπικές οικονομίες και τα συστήματα αναδιανομής, αναβαθμίζοντας την τοπική διακυβέρνηση και εισάγοντας μορφές συλλογικής παρέμβασης
- Να επηρεάσει την ιδιωτική κατανάλωση, παράγοντας και προσφέροντας προϊόντα και υπηρεσίες στο πλαίσιο της αμοιβαιότητας, υιοθετώντας κριτήρια εντοπιότητας, ποιότητας και συλλογικής συμμετοχής, επιλέγοντας υπηρεσίες και αγαθά υψηλής τοπικής έντασης εργασίας (και όχι κεφαλαίου) που συμβάλλουν στη δημιουργία κοινωνικού πλούτου. **Επισήμανση:** Οι κοινωνικοοικονομικοί οργανισμοί αντιμετωπίζουν αρκετές αβεβαιότητες. Από την άλλη όμως, το ενεργό κοινωνικό κεφάλαιο εξαλείφει τα κόστη συναλλαγών μεταξύ των εξωτερικών μετόχων (καταναλωτές, δωρητές, δημόσιες αρχές) και της επιχείρησης.
- Να συνεισφέρει στην κοινωνική ευημερία, ενισχύοντας την αξία του κοινωνικού κεφαλαίου και διαμορφώνοντας μια κοινή αντίληψη του κοινού συμφέροντος και του κοινού καλού, που κάνει το ζήτημα της πορείας του τόπου να μην είναι μόνο έργο «των ειδικών» αλλά και να γίνεται κτήμα των πολιτών.

6.4. Πεδίο 4ο: Δικτύωση σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο

Σε αρκετές περιοχές της χώρας, λόγω παράδοσης ή άλλων ευνοϊκών συνθηκών, υπάρχουν επιτυχημένα εγχειρήματα Κοινωνικής Οικονομίας. Μερικά από αυτά, μάλιστα, είναι ιδιαίτερα δυναμικά και συμβάλουν στην τοπική ανάπτυξη, στον πολιτισμό, στην προστασία του περιβάλλοντος, στην άμβλυνση των κοινωνικών προβλημάτων και στη δημιουργία θέσεων εργασίας. Οι ιδέες, η γνώση, η εμπειρία και οι πρακτικές αυτές μπορούν να συμβάλλουν σημαντικά στην προώθηση του τομέα, εφόσον δημιουργηθούν τα αναγκαία δίκτυα συνεργασίας. Η αναγκαιότητα δημιουργίας δικτύων προκύπτει από την διαπίστωση ότι η συνεργασία των εγχειρημάτων που ανήκουν σε διαφορετικές κατηγορίες, ακόμα και σε τοπικό επίπεδο, είναι σχεδόν ανύπαρκτη.

Η Αυτοδιοίκηση έχει τη δυνατότητα να προωθεί και να ενισχύει τη συνεργασία και τη δημιουργία δικτύων, του συνόλου των φορέων που δρουν στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας, τόσο στο τοπικό όσο και στο περιφερειακό και εθνικό επίπεδο (μέσω των συλλογικών της φορέων). Η δημιουργία και η λειτουργία των Δικτύων, χωρίς ηγεμονίες και σκοπιμότητες, εγγυάται και εξασφαλίζει την ανάπτυξη της Κ.Α.Ο. και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Πρόκειται ωστόσο για απαιτητικό έργο, που ελλοχεύει πτωχεύσεις, αστοχίες, αντιπαλότητες και ρήξεις, αποκλεισμούς και περιθωριοποιήσεις. Το Δημόσιο, οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις, τα Πανεπιστημιακά και Ερευνητικά Ιδρύματα, οι Ο.Τ.Α. α' και β' βαθμού και οι Αναπτυξιακές Εταιρίες μπορούν και είναι σκόπιμο να συζητήσουν, να προβληματιστούν και να συνεργαστούν σε ισότιμη βάση, στην κατεύθυνση δημιουργίας δικτύων.

Τα δίκτυα μπορούν να σχεδιάσουν κοινές υπηρεσίες, τις οποίες όλα τα εγχειρήματα χρειάζονται και να αναπτύξουν οικονομίες κλίμακας, σε ζητήματα όπως:

- Η εκπαίδευση των μελών τους (και κυρίως των μελών της συλλογικής διοίκησης)
- Ο εντοπισμός Καλών Πρακτικών και η διάχυσή τους
- Η ανάπτυξη και αξιοποίηση κοινών «μοντέλων» και εργαλείων
- Η αναζήτηση πόρων

- Η υποστήριξη των υπό ίδρυση εγχειρημάτων κλπ
- Ο δημοκρατικός έλεγχος

Σε περιοχές όπου υπάρχουν δραστήριες Αναπτυξιακές Δομές, όπως (ενδεικτικά) Ανώνυμες Αναπτυξιακές Εταιρίες ΟΤΑ ή Κοινοφελείς Δημοτικές Επιχειρήσεις, θα μπορούσαν πιο εύκολα να λειτουργήσουν τα πιλοτικά δίκτυα που αναφέρονται παραπάνω, με καταλύτη και συντονιστή της προσπάθειας τις Αναπτυξιακές Δομές. Οι Δομές αυτές διαθέτουν τεχνογνωσία για να παρέχουν υποστήριξη στο δίκτυο, αξιοποιώντας διαθέσιμους τοπικούς, εθνικούς και ευρωπαϊκούς πόρους.

Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί το Οικοσύστημα Συνεργατισμού Καρδίτσας, το οποίο παρουσιάζεται στη συνέχεια και το οποίο αποδεικνύει την εφικτότητα της ανάπτυξης ενός τοπικού δικτύου.

Τέλος, είναι κρίσιμο να αναφερθεί ότι η συγκρότηση ενός Εθνικού Δικτύου, σε κεντρικό επίπεδο, με τη συμμετοχή φορέων όπως:

- Πανεπιστημιακά και ερευνητικά ιδρύματα
- Κοινωνικοί Εταίροι
- Επιμελητήρια
- Παραγωγικοί, καταναλωτικοί, αναπτυξιακοί φορείς
- Συνεταιρισμοί, Πανελληνίας ή Περιφερειακής Εμβέλειας
- Φορείς του Δημοσίου και Φορείς της Αυτοδιοίκησης,

θα συνεισέφερε σημαντικά στο όλο εγχείρημα της ΚΑΛΟ.

Ενδεικτικές δραστηριότητες του Δικτύου μπορεί να είναι:

- Η καταγραφή και αποτίμηση του συνόλου των προϊόντων/υπηρεσιών, των πρακτικών, των καινοτομιών και των προτάσεων που παρήχθησαν από φορείς που συστήθηκαν στο πλαίσιο και των δύο Νόμων 4019/2011 και 4430/2016 (που αφορούν στην Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία)
- Η συγκρότηση και υποστήριξη περιφερειακών δικτύων.
- Η σύνθεση και αναβάθμιση όλων των εφαρμογών που σχεδιάστηκαν και χρησιμοποιούνται και κυρίως όσων λειτουργούν προς όφελος των ομάδων-στόχων και των χρηστών (πλήθος Βάσεων Δεδομένων, Portals, δικτυακών τόπων, που σήμερα λειτουργούν αποσπασματικά ή δεν αξιοποιούνται επαρκώς, μπορούν να αναδειχθούν και να συνεισφέρουν στον τομέα)
- Η δημοσιοποίηση, ενημέρωση και ανάδειξη εμπειριών και πρακτικών σε εθνικό επίπεδο, αξιοποιώντας κάθε πρόσφορο μέρος.
- Η διαμόρφωση εισηγήσεων σε σχέση με το θεσμικό πλαίσιο.

6.5. Πεδίο 5ο: Διερεύνηση - αξιοποίηση της Γνώσης (εξειδικευμένης και ανοικτής)

Η περίοδος που διανύουμε στηρίζεται, όπως είναι γνωστό, στην οικονομία της γνώσης, με τη γνώση ως κυρίαρχο παραγωγικό συντελεστή. Στο πλαίσιο αυτό, προκύπτει εύλογα το ερώτημα του κατά πόσον έχει ρόλο η Τοπική Αυτοδιοίκηση σε αυτό το παγκόσμιο σκηνικό που διαμορφώνεται, ή αν αφορά μόνο τα κράτη αλλά και αν υπάρχει κάποιος ρόλος για την κοινωνική οικονομία και επιχειρηματικότητα;

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, σε κορυφαίο επίπεδο πολιτικής, στηρίζει το μέλλον της Ένωσης στο “τρίγωνο της Γνώσης”, δηλαδή στην Εκπαίδευση, στην Έρευνα και στην Καινοτομία. Οι τρεις

αυτοί πυλώνες βασίζονται α) σε ένα ανοικτό σύστημα Γνώσης στην Ευρώπη, β) στην ευελιξία και πειραματισμό στην καινοτομία και γ) στη συνεργασία σε Ευρωπαϊκό επίπεδο (European Commission Expert Group, 2015).

Η κοινωνική οικονομία και η καινοτομία που τη συνοδεύει (η κοινωνική καινοτομία), αποτελούν πυλώνες του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος για τον 21ο αιώνα. Στηρίζουν την κοινωνική συνοχή, την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης, τη μείωση των ανισοτήτων, την προστασία του περιβάλλοντος. Στην οικονομία της γνώσης, ήδη υπάρχουν παραδείγματα ψηφιακής κοινωνικής καινοτομίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (DSI, 2015). Η κοινωνική επιχειρηματικότητα εδράζεται στο δημογραφικό, πολιτικό, θεσμικό και κοινωνικό-οικονομικό πλαίσιο, αξιοποιώντας τους ανθρώπους, τους πόρους, τη γνώση και τις ευκαιρίες (Kabir, 2019).

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση μπορεί να αναλάβει, ως κατά τόπο αρμόδιος φορέας, την ανάπτυξη των προϋποθέσεων που θα δώσουν ώθηση στην οικονομία της γνώσης, με δημοκρατικό τρόπο, αξιοποιώντας π.χ. τα Δίκτυα. Τα Δίκτυα μπορούν να αυξήσουν τη δύναμη της γνώσης και να δημιουργήσουν πολλαπλασιαστικά οφέλη. Λαμβάνοντας υπόψη και την τοπική ιδιαιτερότητα κάθε ΟΤΑ, ως μέλος του Δικτύου μπορεί να δημιουργήσει το κατάλληλο έδαφος για την ανάπτυξη καινοτόμων προϊόντων, υπηρεσιών, δραστηριοτήτων που θα αποφέρουν οφέλη στις τοπικές κοινωνίες, σε οικονομικό, κοινωνικό, περιβαλλοντικό και πολιτισμικό επίπεδο

ΙΣΤΟΧΩΡΟΙ

EMAS Easy (Πρότυπο περιβαλλοντικής Διαχείρισης για μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις)	https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a46da1ae-edee-47aa-b871-d13baa946379/language-el και http://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm
Ειδική Γραμματεία Κ.Α.Λ.Ο. (2018). Εργαλείο Μέτρησης Κοινωνικού Αντικτύπου	https://koinonikosantiktypos.gov.gr/
Ευρωπαϊκή Ένωση, Κοινωνική Καινοτομία	https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/policy/social_en
Social Innovation Community	https://www.siceurope.eu/
Ευρωπαϊκή Ένωση, Διαγωνισμός Κοινωνικής Καινοτομίας	https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/policy/social/competition_en
Social Analytics Κοιν.Σ.Επ	https://www.socialanalytic.gr/
ΑΝ.ΚΑ ΑΕ	http://www.anka.gr/portal/
ΟΗΕ, 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης	https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/

ΠΗΓΕΣ

- Ν. 4019/2011. Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και λοιπές διατάξεις, ΦΕΚ 216/Α/30-9-2011
- Ν. 4430/2016 (ΦΕΚ 205, τ. Α') Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και ανάπτυξη των φορέων της και άλλες διατάξεις
- Ν. 4555/2018 (ΦΕΚ 133, τ. Α'). Μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης Εμβάθυνση της Δημοκρατίας Ενίσχυση της Συμμετοχής Βελτίωση της οικονομικής και αναπτυξιακής λειτουργίας των Ο.Τ.Α. [Πρόγραμμα «ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ Ι»] Ρυθμίσεις για τον εκσυγχρονισμό του πλαισίου οργάνωσης και λειτουργίας των ΦΟΔΣΑ Ρυθμίσεις για την αποτελεσματικότερη, ταχύτερη και ενιαία άσκηση των αρμοδιοτήτων σχετικά με την απονομή ιθαγένειας και την πολιτογράφηση Λοιπές διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών και άλλες διατάξεις.
- Ν. 4513/2018 (ΦΕΚ 9, τ. Α') Ενεργειακές Κοινότητες και άλλες διατάξεις
- Ν. 4497/2017 (ΦΕΚ 171, τ. Α') Άσκηση υπαίθριων εμπορικών δραστηριοτήτων, εκσυγχρονισμός της επιμελητηριακής νομοθεσίας και άλλες διατάξεις.
- Ν. 4608/2019 (ΦΕΚ 66/ τ. Α' / 25-4-2019) Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα και προσέλκυση Στρατηγικών Επενδύσεων και άλλες διατάξεις
- Υ.Α 61621/δ5/2643/30-12-2016. ΦΕΚ 56/Β/2017. «Τήρηση και λειτουργία του Γενικού Μητρώου Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας του ν. 4430/2016 (ΦΕΚ 205/Α/31.10.2016)».

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- British Council. (2017). Έκθεση Για Την Κοινωνική Και Αλληλέγγυα Οικονομία Στην Ελλάδα.
- CICOPA (2017). Cooperatives and Employment, Second Global report, Geneva.
- CIRIEC (2017). Recent evolutions of the Social Economy in the European Union. CES/CSS/12/2016/23406. Διαθέσιμο στο <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/publications-other-work/publications/recent-evolutions-social-economy-study>.
- Collins, J. R., Schuster, L. and Greenham, T. (2013). *Energising Money*. London.
- Dunoyer, C. (1830) *Nouveau traité d'économie sociale*, Paris: Sautelet et Cie.
- European Commission (2019). Social Economy in the EU, (Accessed 8.8.2019 from http://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy_en)
- Directorate General for the Information Society and Media (European Commission). (2015). *Growing a Digital Social Innovation Ecosystem For Europe DSI Final Report*. Ανάκτηση από <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3d227085-2884-11e6-b616-01aa75ed71a1/language-en>
- European Commission (2013). Social Economy and social entrepreneurship. Social Europe Guide, vol. 4.
- European Commission (2011). *Social Business Initiative. Creating a favourable climate for social enterprises, key stakeholders in the social economy and innovation*; COM (2011) 682. (25.10.2011).
- European Commission Expert Group on Social Entrepreneurship (GECES) (2016) Social Enterprises and the Social Economy Going Forward.
- European Commission Expert Group on Foresight on Key Long-term Transformations of European systems: Research, Innovation and Higher Education (2015). The Knowledge Future, Intelligent policy choices for Europe 2050.
- Honkanen, P. (2014). Basic Income and Negative Income Tax: A Comparison with a Simulation Model. *Basic Income Studies*, 9(1–2), 119–135.
- ILO (2019). Cooperative & Social and Solidarity Economy Responses to Key Issues in the Report of the Global Commission on the Future of Work. Διαθέσιμο στο: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/---coop/documents/publication/wcms_705803.pdf
- Kabir, N. M. (2019). *Knowledge-Based Social Entrepreneurship, Understanding Knowledge Economy, Innovation, and the Future of Social Entrepreneurship*. North Yoirk: Palgrave Macmillan.
- Kennedy, M., Lietaer, B., & Rogers, J. (2012). *People Money, The promise of regional currencies* (1st ed.). Devon: Triarchy Press.
- Kotsios V., Krommyda V., Gavroglou, S. (2019). Social and Solidarity Economy in Greece: The Role of SSE in Relation to Local Labour Markets. United Nations Inter-Agency Task Force on Social and Solidarity Economy.
- Lietaer, B., and Dunne, J. (2013). *Rethinking Money How new Currencies turn Scarcity into Prosperity*. San Fransisco: Berrett-Koehler.

- Liger, Q., Stefan, M., Britton, J. (2016). *Social Economy*, Directorate General for Internal Policies, European Commission.
- Mertens, S., (1999). Non-profit organizations and social economy: two ways of understanding the third sector, *Annals of Public and Cooperative Economics*, 70(3), 501-520.
- Monzon, J.L. & Chaves, R. (2012). The Social Economy in the European Union, European Economic and Social Committee.
- Monzon, L. J., and Chaves, R. (2008). The European Social Economy: Concept and dimensions of the third sector. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 79(3), 549–577.
- Murray, R, Caulier-Grice, R., and Mulgan, G., (2010) *The Open Book of Social Innovation*, NESTA, London, Διαθέσιμο στο: <https://youngfoundation.org/wp-content/uploads/2012/10/The-Open-Book-of-Social-Innovationg.pdf>
- Nettle, D. (2018). How Universal Basic Income Solves Widespread Insecurity and Radical Inequality. Ανάκτηση από <https://www.danielnettle.org.uk/wp-content/uploads/2018/02/Getting-your-head-around-the-Universal-Basic-Income.pdf>
- Noya, A. & Clarence E. (2008) *The Social Economy: Building Inclusive Economies*, OECD
- OECD (2019). *Social Economy* (Πρόσβαση 8.12.2017 από: <http://www.oecd.org/cfe/leed/social-economy.htm>)
- OECD (2008). *The Social Economy: Building Inclusive Economies* (Eds Noya, A, & Clarence, E.).
- Schwartz, R., Jones, C., and Nicholls, A. (2015). Building the social finance infrastructure. In Nicholls, A., Paton, R., and Emerson, J. (Ed.), *Social Finance* (pp. 791–837). Oxford: University Press Scholarship Online. <http://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198703761.003.0016>
- Ευρωπαϊκό έργο: Εγγύηση για την ενδυνάμωση του οικοσυστήματος κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα - SEE GR (2016) στην Πρόσκληση VP/2016/007 της GD Employment Social Affairs and Inclusion της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (εγκεκριμένο)
- Seelos, C., and Mair, J., (2005). Social entrepreneurship: Creating new business models to serve the poor, *Business Horizons*, 48, 241-246.
- Social Economy Europe (2018). The Future of EU policies for the Social Economy: Towards a European Action Plan. Διαθέσιμο στο: <https://www.cases.pt/wp-content/uploads/2018/11/SEE-Action-Plan-for-Social-Economy.pdf>
- Tremblay, C. (2012). Public Policy Trends and Instruments Supporting the Social Economy: International Experiences. In R. Downing (Ed.), *Canadian Public Policy and the Social Economy* (pp. 61–110). Victoria: University of Victoria.
- URBACT (2013) Digital and Social Innovation in Rural Services. Διαθέσιμο στο: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/enrd_publications/publi-eafrd-brochure-07-en_2018-0.pdf
- URBACT (2013) Στήριξη των νέων των πόλεων μέσα από την κοινωνική καινοτομία: πιο δυνατοί μαζί (Supporting urban youth through social innovation: stronger together Διαθέσιμο στο: https://urbact.eu/sites/default/files/import/general_library/19765_Urbact_WS3_YOUTH_low_Final.pdf
- Uluorta, H. (2009) *The Social Economy*, Routledge

- Van Parijs, P. and Vanderboght, Y. (2017). *Basic Income A Radical Proposal for a Free Society and a Sane Economy*. Cambridge, Massachusetts, and London: Harvard University Press.
- Westlund, H. (2003). *Form or contents? On the concept of social economy*, International Journal of Social Economics, 30 (11), 1192-1206.
- Ειδική Γραμματεία Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (2017). *Ετήσια Έκθεση 2017 & Σχέδιο Δράσης για την Ανάπτυξη του Οικοσυστήματος της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας 2017-2023*.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013). *Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, Οδηγός για την Κοινωνική Ευρώπη, Τεύχος 4*. Διαθέσιμο στο: http://solidaritymission.org/wp-content/uploads/2015/12/Social_Europe_Guide.pdf
- Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. (2011). *Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και κοινωνική επιχείρηση (Γνωμοδότηση INT/589)*. Βρυξέλες.
- Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. (2013). *Μέτρηση του Κοινωνικού Αντικτύπου (Γνωμοδότηση ECO/378)*. Βρυξέλες.
- Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. (2015). *Ο ρόλος των πιστωτικών συνεταιρισμών και των ταμειωτηρίων στην εδαφική συνοχή (Γνωμοδότηση INT/721)*. Βρυξέλες.
- Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. (2015). *Χρηματοπιστωτικό οικοσύστημα / κοινωνικές επιχειρήσεις (Γνωμοδότηση INT/770)*. Βρυξέλες.
- Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. (2017). *Νέα Βιώσιμα οικονομικά μοντέλα (Γνωμοδότηση SC/048)*. Βρυξέλες.
- Ζιώμας, Δ., Χατζαντώνης, Δ., Κετσετζοπούλου, Μ., Μπούζας, Ν., Ντούλια, Θ., Καπέλλα, Α., και Τσιγαρίδα, Α. (2009). *Εξειδίκευση ολοκληρωμένων προγραμμάτων ανάπτυξης επιχειρηματικότητας στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας στο πλαίσιο του ΕΠΑΝ II*. Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- Νικολάου, Ι., (2014). *Κοινωνική Οικονομία – Κοινωνική Επιχειρηματικότητα*, Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης.
- Πρόγραμμα EQUAL Αναπτυξιακή Σύμπραξη ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ
- Τζουβελέκας, Μ. (2019). *Χρηματική και Κοινωνική Καινοτομία. Χτίζοντας συνεταιριστικές δομές βιώσιμης και αρμοστικής οικονομίας στην Ελλάδα*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Διδακτορική Διατριβή, (αδημοσίευτο): Αθήνα.
- Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων (2019) *Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία/Μητρώο Φορέων Κ.Α.Λ.Ο* (Ανακτήθηκε στις 8.8.2019 από τον ιστοχώρο
- <https://aplo.yeka.gr/Pages/KoinonikiAllilegiaOikonomia/MitrwoForewnKALO.aspx>

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹ Η Επιτροπή από τότε οργάνωσε ή συμμετείχε σε ευρωπαϊκές διασκέψεις κοινωνικής οικονομίας στη Ρώμη (1990), τη Λισσαβόνα (1992), τις Βρυξέλλες (1993, 2010, 2011, 2012, 2018), τη Σεβίλλη (1995), στο Τολέδο (2010) στη Λιέγη (2013) και στο Γκέτεμποργκ (2017).

² Report on a European Social Model for the future (2005/2248 (INI))

³ European Parliament report on the social economy (2008/2250 (INI))

⁴ Ο ILO ιδρύθηκε το 1919 και είναι ο μόνος τριμελής οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών. Συγκεντρώνει κυβερνήσεις, εργοδότες και εργαζόμενους από 187 κράτη μέλη, καθορίζει πρότυπα εργασίας, αναπτύσσει πολιτικές και καταρτίζει προγράμματα για την προώθηση της αξιοπρεπούς εργασίας για όλες τις γυναίκες και τους άνδρες. Για περισσότερες πληροφορίες στον επίσημο ιστοχώρο του Οργανισμού: <https://www.ilo.org/global/lang-en/index.htm>

⁵ https://www.ilo.org/global/topics/cooperatives/projects/WCMS_546299/lang-en/index.htm

⁶ Η Διεθνής Συνεταιριστική Συμμαχία είναι σήμερα ένας από τους μεγαλύτερους μη κυβερνητικούς οργανισμούς στον κόσμο από την άποψη του αριθμού των ατόμων που εκπροσωπεί: περισσότερα από 1 δισεκατομμύριο συνεταιριστικά μέλη που συμμετέχουν σε κάποιον από τα 3 εκατομμύρια συνεταιρισμών που υφίστανται παγκοσμίως. Για περισσότερες πληροφορίες στον επίσημο ιστότοπο του οργανισμού: <https://www.ica.coop/en>

⁷ <https://www.touchstoneenergy.com/co-op-business-resources/about-us/overview/>

⁸ Έκθεση για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία στην Ελλάδα, (σ. 18). Η έκθεση αυτή συντάχθηκε από τους φορείς European Village και Social Enterprise UK για λογαριασμό του British Council στο πλαίσιο της τεχνικής βοήθειας προς το Ελληνικό Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης μέσα από την Υπηρεσία Στήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (SRSS)

⁹ Για παράδειγμα, όλοι οι νόμοι προβλέπουν για τις μορφές συνεταιρισμών στους οποίους αναφέρονται, τη δυνατότητα να δημιουργούν Ομοσπονδίες ή ενώσεις. Ωστόσο, δεν υπάρχει η ίδια δυνατότητα για συνεταιρισμούς διαφορετικών μορφών. Αυτό οδηγεί στην αδυναμία δημιουργίας «τοπικών οικοσυστημάτων», δηλαδή, δικτύωσης και συνεργασίας μεταξύ συνεταιρισμών και άλλων φορέων Κ.Α.Ο..

¹⁰ όπως ορίζεται στην παρ. 1 του άρθρου 2 του ν. 4430/2016 ΦΕΚ Α' 205

¹¹ https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/276374/nomos-1566-1985

¹² που διέπονται από το άρθρο 12 του Ν. 2716/1999 (Α' 96), συμπληρωματικά από τις διατάξεις του Ν. 1667/1986 (Α' 196), του άρθρου 12 του Ν. 3842/2010 (Α' 58) και του παρόντος νόμου,

¹³ «Ευάλωτες Ομάδες Πληθυσμού», νοούνται οι ομάδες εκείνες του πληθυσμού που η ένταξή τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή εμποδίζεται από σωματικά και ψυχικά αίτια ή λόγω παραβατικής συμπεριφοράς. Σε αυτές ανήκουν άτομα με αναπηρίες (σωματικές ή ψυχικές ή νοητικές ή αισθητηριακές), εξαρτημένα ή απεξαρτημένα από ουσίες άτομα, οροθετικοί, φυλακισμένοι. αποφυλακισμένοι, ανήλικοι παραβάτες (Ν.4019/2011).

¹⁴ «Ειδικές Ομάδες Πληθυσμού» νοούνται οι ομάδες εκείνες του πληθυσμού οι οποίες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση ως προς την ομαλή ένταξή τους στην αγορά εργασίας, από οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά αίτια. Σε αυτές ανήκουν ιδίως οι άνεργοι νέοι, οι άνεργες γυναίκες, οι άνεργοι άνω των 50 ετών, οι μακροχρόνια άνεργοι, οι αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών, γυναίκες θύματα κακοποίησης, οι αναλφάβητοι, οι κάτοικοι απομακρυσμένων ορεινών και νησιωτικών περιοχών, τα άτομα με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, οι μετανάστες και οι πρόσφυγες (Ν.4019/2011).

¹⁵ [https://kalo.yeka.gr/\(S\(bmz0o4o5r41l5anh5boduwcy\)\)/login.aspx?ReturnUrl=%2f](https://kalo.yeka.gr/(S(bmz0o4o5r41l5anh5boduwcy))/login.aspx?ReturnUrl=%2f)

¹⁶ Το Εθνικό Ταμείο για την Επιχειρηματικότητα και την Ανάπτυξη συσταθέν με τον Ν. 3912/2011 (ΦΕΚ 17 / τ. Α') μετατράπηκε στην Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα Α.Ε βάσει του Ν. 4608/2019 (ΦΕΚ 66/ τ. Α' / 25-4-2019). Εκ των βασικών σκοπών της Αναπτυξιακής Τράπεζας είναι "η προώθηση της Κ.Α.Ο. στο πλαίσιο της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής εν γένει, η δημιουργία επαρκών προϋποθέσεων βιωσιμότητας, υγιούς ανάπτυξης, καθώς και οργανωτικής, λειτουργικής και χρηματοδοτικής επάρκειας των κοινωνικών επιχειρήσεων".

¹⁷ Τον Ιούλιο του 2018 δημοσιοποιήθηκε η πρόσκληση υποβολής αιτήσεων για τα «Κέντρα Στήριξης της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας» (αρ. πρωτ. 4304/31.07.2018 -ΑΔΑ:ΨΣΥΟ465ΧΙ8-ΜΘ4) βάσει της οποίας υποστηρίζεται η ανάπτυξη του θεσμού της Κ.Α.Ο. Ο σκοπός που τέθηκε αφορά τη λειτουργία των Κέντρων Στήριξης ως «σημεία ενημέρωσης» για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, ως δομές συμβουλευτικής υποστήριξης κοινωνικών επιχειρηματιών και υποψηφίων

κοινωνικών επιχειρηματιών και ως δομές υποστήριξης της δημιουργίας και ανάπτυξης άλλων φορέων Κ.Α.Λ.Ο. Το σύνολο της Δημόσιας Δαπάνης αγγίζει τα 11.303.000€ και κατανέμεται σε όλες τις περιφέρειες της χώρας. Τα τελικά αποτελέσματα (αρ. πρωτ. 8.11829/24.12.2018 - ΑΔΑ:ΨΩΠ1465Θ1Ω-ΑΦΤ) εγκρίνουν 15 φορείς κοινωνικής οικονομίας ως Κέντρα Στήριξης με επιχορήγηση 127.000€ στην κάθε μια από αυτές. Ζητούμενο ωστόσο είναι πέρα από την οικονομική υποστήριξη των νέων και υπαρχόντων φορέων Κ.Α.Λ.Ο., να γίνεται διάχυση μια ολοκληρωμένη φιλοσοφίας γύρω από τους σκοπούς και λειτουργία των κοινωνικών επιχειρήσεων ώστε να εκπληρώνουν τον κοινωνικό χαρακτήρα τους.

¹⁸https://kalo.gov.gr/wpcontent/uploads/2018/11/20181105_Prodimosieysi_Enishysis_Yfistamenoι_Foreis_Kalo_Orthi_epanalipsi.pdf

¹⁹ https://www.espa.gr/elibrary/KYA112806_2016FEK3595_EDESPA_ApKO.pdf

²⁰ Από την ιδρυτική διακήρυξη του Φόρουμ Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας (2014) αναφέρονται ενδεικτικά τα ακόλουθα:

[...] Ο χώρος της κοινωνικής οικονομίας πρέπει να προάγει και να διασφαλίσει τις βασικές αρχές της δημοκρατίας, ισότητας και κοινωνικής ωφέλειας, μέσα από δομές και πρακτικές των ίδιων των δικτύων κοινωνικής επιχειρηματικότητας, αξιοποιώντας την υπάρχουσα ευρωπαϊκή εμπειρία.

Οι εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές πρέπει να ενθαρρύνουν τη συνεργασία των κοινωνικών επιχειρήσεων πέραν ορίων και συνόρων, για ανταλλαγή γνώσεων και ορθών πρακτικών. Με ανάλογο, τρόπο οι διάφορες δημόσιες αρχές πρέπει να βελτιώσουν επίσης τη μεταξύ τους συνεργασία και να αυξήσουν την ικανότητά τους να υποστηρίξουν την ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Οι δημόσιες αρχές, κεντρική διοίκηση και αυτοδιοίκηση, πρέπει να ενσωματώσουν περιβαλλοντικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά στις δημόσιες συμβάσεις τους για έργα, προϊόντα και υπηρεσίες, με βάση πάντα την ευρωπαϊκή νομοθεσία και τις καλές πρακτικές. Χρειάζεται περισσότερη ενημέρωση του προσωπικού που ασχολείται με τις συμβάσεις, αλλά και των κοινωνικών επιχειρήσεων και των παραγόντων της αγοράς, καθώς και συγκροτημένη στρατηγική τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο που θα υλοποιείται [...]

²¹ <https://seforum.gr/>

²² <http://foreis-kalo.gr>

²³ <http://pokoispe.gr>

²⁴ <http://diktyokoinsepkm.blogspot.com/>

²⁵ <https://www.diktio-kapa.dos.gr/>

²⁶ diktyokoinsepamth.gr

²⁷ <http://www.proskalo.net/>

²⁸ <https://syn-kalo.org/>

²⁹ <https://www.este.gr/el/>

³⁰ <http://www.klimaka.org.gr>

³¹ <https://www.ekke.gr/>

³² <http://www.eap.gr> ~ <https://bit.ly/2H1QWaj>

³³ www.dose.aueb.gr

³⁴ <https://www.ihu.gr>

³⁵ www.aua.gr

³⁶ <http://www.dikseo.teimes.gr/>

³⁷ Σύμφωνα με Γνωμοδότηση (INT/770) της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (ΕΟΚΕ) “το ιδανικό χρηματοπιστωτικό οικοσύστημα για τις Ε.Κ.Ο περιλαμβάνει γνωρίσματα όπως η πολυσυμμετοχική προσέγγιση, υβριδικές και «υπομονετικές» κεφαλαιακές λύσεις με συστήματα εγγυήσεων, παρεχόμενες συχνά από οργανισμούς κοινωνικής χρηματοδότησης που προσχωρούν στις αξίες της κοινωνικής οικονομίας”.

Η ΕΟΚΕ επίσης αναφέρει ότι “Οι τοπικές και περιφερειακές αρχές διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στην παροχή τοπικών υποδομών και την υλοποίηση των πρωτοβουλιών. Επιπροσθέτως, πρέπει να κληθούν να αναλάβουν πρωτοβουλία για πολυσυμμετοχική συνεργασία με στόχο την τοπική/περιφερειακή ανάπτυξη”.

³⁸ Εκτός από τα εδώ παρατιθέμενα παραδείγματα οι αναγνώστες μπορούν να δουν παραδείγματα στον Οδηγό της ΕΕ για την Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα (2015) <https://publications.europa.eu/el> ~ <https://bit.ly/2THztJf>

³⁹ <http://www.lavoro.gov.it/notizie/Documents/2017-05-23-DICHIARAZIONE-MADRID-English-Version.pdf>

⁴⁰ <https://www.euricse.eu/>

⁴¹ <https://www.mondragon-corporation.com/en/>

⁴² <http://hello.crowdapps.net/participation-crete/challenges/?c=116>

⁴³ Για παράδειγμα η Αναπτυξιακή Ηρακλείου <https://www.anher.gr>

⁴⁴ [Σχέδιο Περιφερειακού Στρατηγικό Σχέδιο Κοινωνικής Οικονομίας κ' Επιχειρηματικότητας Περιφέρειας Κρήτης](http://hello.crowdapps.net/participation-crete/challenges/?c=116)

⁴⁵ <https://hello.crowdapps.net/participation-crete/challenges/?c=116>

⁴⁶ <https://koinonikosantiktypos.gov.gr>. Κάθε στάδιο του εργαλείου αυτού θέτει σημαντικές ερωτήσεις παρέχοντας παράλληλα υποστήριξη και καθοδήγηση για το πώς να τις απαντήσετε. Η προσέγγιση αυτή δεν έχει σχεδιαστεί με σκοπό να είναι υπερβολικά χρονοβόρα, ή ανελαστική, και το επίπεδο των λεπτομερειών που παρέχονται καλό είναι να ελέγχεται από τους φορείς. Οι πληροφορίες που παρέχονται, φιλτράρονται, έτσι ώστε προχωρώντας στα επόμενα στάδια, να μην χρειαστεί να ξαναδίνονται τα ίδια στοιχεία. Μέσα από τη διαδικασία των ερωτήσεων αποκτούνται βαθύτερες γνώσεις που επιτρέπουν τη σκέψη αναφορικά με τη δημιουργία μεγαλύτερου αντίκτυπου με τις δραστηριότητες των επιχειρήσεων και των φορέων της Κ.Α.Ο..

Οι 7 ερωτήσεις του εργαλείου είναι οι ακόλουθες:

1. Ποιός είναι ο κοινωνικός σκοπός του φορέα σας και πώς τον επιτυγχάνει;
2. Ποιοι/οιές βιώνουν αλλαγές στις ζωές τους ως αποτέλεσμα των όσων κάνετε;
3. Ποιες είναι οι αλλαγές που βιώνουν τα ενδιαφερόμενα μέρη;
4. Πώς μπορούμε να μετρήσουμε τις αλλαγές και κατά πόσο έχουν πραγματοποιηθεί;
5. Κατά πόσον κάθε αλλαγή οφείλεται στις δραστηριότητές μας;
6. Για πόσο καιρό χρειάζεται να μετρήσουμε τις αλλαγές;
7. Ποιά είναι η σημασία των αλλαγών;

Το Εργαλείο Αποτύπωσης Κ.Α δημιουργήθηκε για λογαριασμό του British Council στο πλαίσιο της τεχνικής βοήθειας προς το Ελληνικό Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης μέσα από την Υπηρεσία Στήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (SRSS). Η μεθοδολογία αναπτύχθηκε από τη Social Value UK και η ηλεκτρονική εφαρμογή από τη Sociality, με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η μεθοδολογία που ακολουθεί το εργαλείο είναι βασισμένη στις Αρχές της Κοινωνικής Αξίας. Οι αρχές αυτές είναι: η ένταξη των ενδιαφερομένων μερών στη διαδικασία, η κατανόηση του τι αλλάζει, η απόδοση αξίας στα ζητήματα που έχουν σημασία, η συμπερίληψη μόνο των ουσιωδών, η αποφυγή υπερβολών, η λειτουργία με διαφάνεια και η επαλήθευση των αποτελεσμάτων.

⁴⁷ Κοινωνική Ελεγκτική (social audit) αποκαλείται η διαδικασία της ανασκόπησης και της επαλήθευσης των κοινωνικών λογαριασμών στη λήξη της διαχειριστικής περιόδου. Οι κοινωνικοί λογαριασμοί παρακολουθούνται στο πλαίσιο της κοινωνικής λογιστικής και μέσω αυτών συγκεντρώνεται και αξιοποιείται η ποιοτική και ποσοτική πληροφόρηση για την οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική απόδοση της κοινωνικής επιχείρησης. Η κοινωνική επιχείρηση λογοδοτεί στην κοινωνία μέσω ετήσιων αναφορών όπου η απόδοση και οι επιδόσεις της φαίνονται από δείκτες και ποσοτικά/ποιοτικά στοιχεία που δεν συμπεριλαμβάνονται στους απολογισμούς συμβατικών επιχειρήσεων. Παράδειγμα αποτελεί η διεθνής πλατφόρμα IRIS. Το θέμα των δεικτών και της παρακολούθησής τους ως εργαλείων χάραξης και υλοποίησης πολιτικών στην Τοπική Αυτοδιοίκηση αλλά και ευρύτερα είναι πρόσφατο φαινόμενο. Έχουν γίνει βήματα αλλά απαιτείται περισσότερη κατανόηση της χρήσης τους. Είναι εργαλεία και όχι αυτοσκοπός.

⁴⁸ Το CAFsocial αποτελεί τμήμα διδακτορικής έρευνας (Τζουβελέκας, Μ., 2019). Το μοντέλο φιλοδοξεί να συμβάλλει σε μια ολοκληρωμένη διαδικασία βελτίωσης στο πλαίσιο ενός φορέα Κ.Α.Ο. και έχει πέντε βασικούς στόχους:

1. να εισάγει τους φορείς Κ.Α.Ο. στην κουλτούρα της αριστείας και στις αρχές της Διοίκησης Ολικής Ποιότητας,
2. να τους οδηγήσει προοδευτικά σε έναν ολοκληρωμένο κύκλο ποιότητας (ΠΕΕΑ), ο οποίος αποτελείται από τα στάδια του Προγραμματισμού, της Εκτέλεσης, του Ελέγχου και της Ανάδρασης,
3. να διευκολύνει την αυτο-αξιολόγηση ενός φορέα Κ.Α.Ο., ώστε να αποτυπωθεί επαρκώς η υφιστάμενη κατάσταση και να προσδιοριστούν δράσεις βελτίωσης,

4. να αποτελέσει τη γέφυρα μεταξύ των διαφορετικών προτύπων που χρησιμοποιούνται στη διοίκηση ποιότητας στο δημόσιο, τον ιδιωτικό τομέα και τον κοινωνικό τομέα,

5. να διευκολύνει τη συγκριτική μάθηση μεταξύ των φορέων και οργανώσεων της Κ.Α.Λ.Ο.

Η δομή των εννέα κριτηρίων προσδιορίζει τα κύρια σημεία που πρέπει να ληφθούν υπόψη σε οποιαδήποτε οργανωσιακή ανάλυση. Τα κριτήρια 1 έως 5 αφορούν τις διοικητικές/διαχειριστικές πρακτικές ενός φορέα Κ.Α.Λ.Ο., τις λεγόμενες Προϋποθέσεις. Οι προϋποθέσεις καθορίζουν το τι κάνει ένας φορέας Κ.Α.Λ.Ο. και πώς προσεγγίζει τις εργασίες που της έχουν ανατεθεί, ώστε να επιτύχει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Στα κριτήρια 6 έως 9, τα Αποτελέσματα που επιτυγχάνει ένας φορέας Κ.Α.Λ.Ο. ως προς τα μέλη, την κοινωνία, την κοινωνική ευθύνη και τους σημαντικούς τομείς της απόδοσης υπολογίζονται με τη χρήση εκτιμήσεων και μετρήσεων της απόδοσης.

⁴⁹ <https://www.eipa.eu/>

⁵⁰ <https://www.betterentrepreneurship.eu/>

⁵¹ <https://www.betterentrepreneurship.eu/en/node/add/social-quiz>

⁵² Οι καινοτομίες ανάλογα με το βαθμό εισόδου και εφαρμογής τους στην κοινωνία/οικονομία μπορεί να είναι ριζοσπαστικές (radical) ή σταδιακά αυξανόμενες (incremental). Μπορεί επίσης να είναι διατηρήσιμες (sustaining) ή καταλυτικές (disruptive) αν επικεντρώνονται στους υπάρχοντες πελάτες / χρήστες υπηρεσιών ή σε νέες αγορές με νέες υπηρεσίες αντίστοιχα. Μπορεί επίσης να επικεντρώνεται στο αστικό περιβάλλον ή αστική κοινωνική καινοτομία ή σε αγροτικό περιβάλλον, αγροτική κοινωνική καινοτομία.

⁵³ Η Κοινωνική Καινοτομία είναι η πηγή και η δεξαμενή ιδεών που αναπτύσσουν νέες καλές πρακτικές κοινωνικής ανάπτυξης και βελτιώνουν υπάρχουσες. Προτείνουν λύσεις που αφορούν στο σύνολο του πληθυσμού ή σε μεγάλες πληθυσμιακές ομάδες. Η Κοινωνική Καινοτομία αφορά στην Κοινωνία και όχι στο άτομο. Υπάρχουν πολλά διεθνή παραδείγματα⁵³ που λειτουργούν και συμβάλλουν στη βελτίωση ποιότητας ζωής, στην οικονομική συμμετοχή και στην προστασία του περιβάλλοντος. Η κοινωνική καινοτομία δεν δημιουργεί πλούτο και αξία για ίδιον όφελος, προσώπων και εταιρειών. Δημιουργεί αξία για την κοινωνία και τα μέλη της, βελτιώνοντας την ευζωία τους (wellbeing).

⁵⁴ <https://apfc.org/>

⁵⁵ <https://www.ontario.ca/page/ontario-basic-income-pilot>

⁵⁶ <https://www.ubie.org/>

⁵⁷ Παρατίθεται επίσης βιβλιογραφία των Nettle (2018) και Honkanen, 2014 σχετικά με το Βασικό Εισόδημα.

⁵⁸ Για κάποιος συγγραφείς το χρήμα αποτελεί κλασικό παράδειγμα κοινωνικής καινοτομίας. (βλ. και αναλυτικές πληροφορίες Τζουβελέκας, 2019, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή)

⁵⁹ Το ιστορικό παράδειγμα που διαδόθηκε τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα ήταν αυτό του Wörgl στην Αυστρία του μεσοπολέμου (1932-1933) με τον δήμαρχο να χρησιμοποιεί για το δήμο του ένα συμπληρωματικό τοπικό νόμισμα με κάλυψη τα τελευταία σελίνια στο χρηματοκιβώτιο του Δήμου και εντός ενός έτους να καταπολεμά δραστικά την γιγαντωμένη ανεργία στο Δήμο του, να δημιουργεί νέα δημοτική υποδομή και να κάνει έργα που με το επίσημο ελάχιστο και πληθωριστικό χρήμα που κατείχε δεν θα έκανε τίποτα από όλα αυτά. Άλλο παράδειγμα είναι αυτό του Wara στη Γερμανία (1929-1931) καθώς και το προγενέστερο παράδειγμα του Guernsey (1816-1960) στη Βρετανία που στηρίχτηκε στην ίδια βασική αρχή.

⁶⁰ Συχνά η πρώτη αντίδραση στο άκουσμα αυτών των πρωτοβουλιών είναι η επίκληση του ψηφιακού κρυπτονομίσματος Bitcoin με τεχνολογία blockchain. Τα τοπικά νομίσματα δεν έχουν καμία σχέση με τα ψηφιακά κρυπτονομίσματα αναφορικά με το κομμάτι της κερδοσκοπικής απόκτησης και διάθεσής τους. Ο Thomas Greco που επισκέπτεται συχνά την Ελλάδα (προσωπική επικοινωνία, 2018) αναφέρει ότι “η συζήτηση και η αγορά γύρω από τη χρηματική καινοτομία στις ΗΠΑ αλλά και αλλού κυριαρχείται από το blockchain και τα κρυπτονομίσματα”. “Όμως”, συνεχίζει, “δεν πιστεύω ότι παρέχουν τις αναγκαίες λύσεις στη συναλλακτική λειτουργία του χρήματος”.

⁶¹ Αρκετοί Δήμοι στην Ελλάδα είχαν την εμπειρία υλοποίησης επιχορηγούμενων προγραμμάτων με χρονοτράπεζες μέσω ΕΣΠΑ. Δυστυχώς με τη λήξη των προγραμμάτων και την επακόλουθη μη βιωσιμότητα χρηματοδότησής τους τα εγχειρήματα αυτά σταμάτησαν να λειτουργούν. Η εμπειρία που αποκτήθηκε πρέπει να συγκεντρωθεί και να αποτελέσει γνώση για επόμενες πρωτοβουλίες.

⁶² Από το 1991 στην Ιαπωνία λειτουργεί το σύστημα Fureai Kirru που εστιάζει στην φροντίδα των ηλικιωμένων Ιαπώνων και σχεδιάστηκε και αναπτύχθηκε από τον Tsutomu Hotta ανώτατο δικαστή και υπουργό Δικαιοσύνης της Ιαπωνίας (βλ. Lietaer and Dunne, 2013)

⁶³ Collins, Schuster Greenham (2013)

⁶⁴ Βλ. ενδεικτικά Kennedy, Lietaer, Rogers (2012) People Money The promise of regional currencies.

⁶⁵ Στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα digiray4growth, στο πλαίσιο της Πρόσκλησης 7, CIP-ICT, συμμετείχαν 3 πιλοτικά συμπληρωματικά νομίσματα (Καταλονία, Sardex στη Σαρδηνία και Bristol round στο Bristol) με τη χρήση του λογισμικού Cyclos και την τεχνογνωσία του STRO (Social Trade Organisation).

Στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα Community Currencies in Action (CCIA) συμμετείχαν 6 πιλοτικά συμπληρωματικά νομίσματα: το SoNantes (Crédit Municipal de Nantes, mutual credit system και τοπικό νόμισμα Γαλλία), Makkie (νόμισμα τράπεζας χρόνου Ολλανδία), Brixton Pound (Βρετανία), E-Portmonnee (ηλεκτρονικό πορτοφόλι με έμφαση στο περιβάλλον, Γαλλία), TradeQoin (B2B δίκτυο, Ολλανδία), Spice Time Credits (νόμισμα χρόνου, Βρετανία). Οι στόχοι του προγράμματος ήταν η υποστήριξη των τοπικών οικονομιών, η καταπολέμηση της ανισότητας και του κοινωνικού αποκλεισμού, η βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών σε τοπικό επίπεδο, η καταγραφή του αντίκτυπου στις τοπικές αρχές και στην τοπική αυτοδιοίκηση, η βιώσιμη ανάπτυξη και η προστασία του περιβάλλοντος.

⁶⁶ Η ενότητα αποτελεί τμήμα διδακτορικής διατριβής (Τζουβελέκας, Μ. 2019).

⁶⁷ Οι κύριες κατηγορίες CF είναι:

α) Donation Crowdfunding (δωρεών): οι χρηματοδότες δεν αναμένουν απολαβές για τα χρήματα που δώρισαν σε κάποια κοινωνική επιχείρηση ή σε κάποιο έργο με κοινωνική υπευθυνότητα, περιβαλλοντικό αντίκτυπο κλπ. Είναι τυπική μορφή δωρεάς χωρίς ανταπόδοση.

β) Reward Crowdfunding (ανταμοιβής): οι χρηματοδότες λαμβάνουν από τον λήπτη των χρημάτων μια ανταμοιβή για τη συνεισφορά τους, κλιμακωτά, ανάλογα με το ποσό που πρόσφεραν. Για παράδειγμα για ποσά μέχρι ένα επίπεδο οι χρηματοδότες λαμβάνουν ένα δώρο ή μια υπηρεσία Α' ενώ για ανώτερες κλίμακες χρηματοδότησης λαμβάνουν ένα δώρο μεγαλύτερης αξίας ή και σειρά υπηρεσιών.

γ) Equity Crowdfunding (κεφαλαιοδότησης): για χρηματοδότηση νεοφυών επιχειρήσεων startups σε αρχικό ή και μεταγενέστερο στάδιο ανάπτυξης. Στην περίπτωση αυτή οι χρηματοδότες συμμετέχουν ουσιαστικά στο κεφάλαιο της επιχείρησης ως μέτοχοι με τα αντίστοιχα δικαιώματα

δ) Debt Crowdfunding (δανεισμού): ομότιμη (peer-to-peer) δανειοδότηση σε πρόσωπα ή επιχειρήσεις. Η συγκεκριμένη περίπτωση αναφέρεται ουσιαστικά σε δανεισμό αλλά με καλύτερους όρους από άλλες μορφές δανεισμού (χαμηλότερο επιτόκιο, ευνοϊκότεροι όροι αποπληρωμής κ.α).

⁶⁸ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού και Δια Βίου Μάθησης

⁶⁹ <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>